

1970 / GEGUŽĖS - MAY / Nr. 5 (19)

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

JAV LB Centro valdyba, lyg ir tęsdama Mokslo ir kūrybos simpoziumo pradėtą pokalbį su „viduriniąja karta", š. m. gegužės 2-3 dd. Čikagoje sukvietė apie 50 pačių aktyviausių „jaunosios kartos" atstovų laisvam dialogui apie jaunimui rūpinčias problemas. Vyriausia simpoziumo rengėja Audronė Kubiliūtė pastebėjo, — „Kadangi kitos organizacijos, įskaitant Lietuvių studentų sąjungą, nepajėgė suburti didesnį būrį studijuojančio jaunimo laisvam pasikalbėjimui, laisvom diskusijoms, nes kitų organizacijų suvažiavimai vyksta daugiau socialiniu pagrindu, LB Centro valdyba mus užangažavo sukviesti patį aktyviausią jaunimą iš visos Amerikos ir sudaryti progą laisvam pasikalbėjimui".

Ir, iš tikrųjų, LB savo žodį išlaikė: nebuvo kišimosi nei į dalyvių atranką, nei į jų pasikalbėjimus. Kiek įmanoma susidaryti vaizdą iš paskelbtų diskusijų išvadų bei sesijos su spaudos atstovais, simpoziumas palietė visas aktualiausias išeivijos problemas: nuo santykių su tauta, laisvinimo darbo iki lituanistinio auklėjimo ir jaunimo organizavimosi. Visur vyravo kritiškas, bet ir tuo pačiu rimtas žvilgsnis, kuris gali nustebinti savo atvirumu ir liberalumu nevieną išeivijos „establišmento" konservatorių. Peršasi išvada, kad savo pažiūrose Amerikos lietuvių vadovaujantis jaunimas nėra aklas vyriausių institucijų propaguojamų pažiūrų į įvairius klausimus sekėjas, bet ateina su savo perspektyva, realiai atsiremiančia į aplinkos sąlygas. Tuo pačiu reikia pasakyti, kad ta perspektyva duoda vilčių, jog sekančiame dešimtmetyje dar galime tikėtis giliai tautiniai ir politiniai užsiangažavusios išeivijos jaunosios kartos, kūrybingai bet realiai nusiteikusios dėl savo vaidmens išeivijos ir visos tautos gyvenime.

Simpoziume buvo diskutuojama apie

turinyje

JAUNIMO SIMPOZIUMAS ČIKAGOJE

BE SENŲJŲ FORMULIŲ

trylika temų plenumo sesijose ir diskusijų būreliuose. Neįmanoma visko sistematingai apžvelgti, todėl pasitenkinsime ryškesnių ir aktualesnių momentų aprašymu.

„IDEOLOGINIAI SKIRTUMAI MUS MAŽAI SKIRIA"

Simpoziumo stebėtojui krito į akį aplamai vienoda pažiūra į aktualiausias išeivijos problemas (bent toks vaizdas susidarė, klausantis moderatorių pranešimų spaudos atstovams), nežiūrint, kad dalyviai atstovavo visoms vadinamoms ideologinėms jaunimo organizacijoms. Iškėlus klausimą, ar, iš tikrųjų, nebuvo politinės-idėjinės polarizacijos, simpoziumo dalyviai teigė, kad to nebuvo, nes nebuvo svarstomi visai konkretūs klausimai, kurie reikalautų specifinio sprendimo. Buvo kalbama esminiais reikalais, nesiekta daryti nutarimų. Simpoziumo dalyviai jautėsi laimingi, kad tos poliarizacijos neįvyko, bet, iš kitos pusės, jautėsi juose viltis, kad idėjinė diferenciacija eventualiai iškiltų, svarstant konkretesnius klausimus.

Kaip ten bebūtų, susidaro įspūdis, kad idėjinė diferenciacija, jei ji iš viso iškils, iškils ne buvusių ideologinių organizacijų pagrindu (viename ratelyje buvo prieita nuomonės, kad tarporganizaciniai skirtumai, galbūt, šiek tiek dar matomi religinėje plotmėje, o kitame ratelyje pastebėta, kad „ideologiniai skirtumai praktiškai mus mažai skiria"), bet bus gyvenamo krašto ir gyvenamo momento iššaukta idėjinė diferenciacija. Jau daug kas yra pastebėjęs, kad yra realiau kalbėti apie liberalus ir konservatorius, demokratus ir respublikonus, kairę ir dešinę, ir net „tautininkus" ir „valstybininkus", negu apie skautiškas, ateitininkiškas, santarietiškas ar neolituaniškas pažiūras. Gyvenamo krašto ir laiko iššaukta idėjinė diferenciacija kerta per visas išeivijos, taip vadinamas, ideologines jaunimo organizacijas. Ir tai kelia esminį klausimą apie esamų organizacijų atitinkamumą jaunimo poreikiams; klausimą, kurį ir simpoziumo dalyviai kėlė, tačiau iš struktūrinės, o ne idėjinės perspektyvos. Nenuostabu, kad tarp jaunimo organizacijų nėra įtampos, nes jos per daug idėjiniai panašios, o tarnauja esmėje tik savo narių socialiniams poreikiams. Įtampos nebuvimas turi taip pat svarbių pasekų organizacijų veiklai. O studentų sąjungos suirimas, tur būt, prasidėjo, kai baigėsi rungtynės tarp santariečių, skautų-akademikų ir ateitininkų. Todėl abejotina, ar verta dėti pastangas LSS atgaivinti, nors tam simpoziumo dalyviai dar buvo pasiryžę, ir ar ne prasmingiau būtų ieškoti naujesnių išeičių iš jaunimo judėjimo apatijos. Prie šio klausimo, kaip ir prie kitų, nebuvo plačiau sustota.

„KONCERTAI TIK MAŽA PRADŽIA"

Vienas diskusinis būrelis buvo skirtas ryšiams su kraštu gvildenti. Moderatorius Juozas Kazlas pateikė diskusijoms penkias temas-klausimus:

1. bendravimo būdai su kraštu; 2. lietuvių visuomenės ir kitų veiksnių reakcija į šį klausimą, 3. kodėl bendravimo klausimas iškilo visuomenėje, 4. kokią naudą mes Amerikoje gausime iš bendravimo — kaip mes kraštui padėsime bendravimu? 5. Amerikos pripažinimas Lietuvos okupacijos.

Būrelio diskusijas susumavo moderatorius sekančiai (paimta iš surašyto teksto ir magnetofono juostos).

1. *Koncertų ruošimai ir į juos atsilankymas yra tik maža pradžia bendravimui su kraštu. Siūlymai: susipažinti su Lietuvos spauda ir literatūra; suorganizuoti studentams ekskursiją-išvyką į Lietuvą vasaros metu; vaikams užsakyti nepolitines knygas iš Lietuvos; važiuoti į Lietuvą studijuoti, jei studentams būtų sudarytos sąlygos universitetuose kelis mėnesius pastudijuoti literatūrą bei kitas humanitarinių mokslų sritis.*

2. *Dainininkai ir kiti menininkai, kurie yra kviečiami į Lietuvą koncertuoti ar savo parodas ruošti, nevažiuoja bijodami, kad lietuvių visuomenė juos nepašalintų iš bent kokios veiklos, kad kiti šiuos žygius nelaikytų okupanto valdžios pripažinimu.*

3. *Rusai nori palaužti solidarumą lietuvių visuomenėje — jie mūsų silpnybes panaudoja savo tikslams. Faktinai skaldomės mes patys — niekas mūsų neverčia tai daryti. Be to, nuomonių skirtumas ir visuomenės suskilimas mums nebūtinai išeina į blogą. Žiūrint iš kitos pusės, ir Lietuvoj yra tokių, kurie nenori įsileisti amerikiečių į kraštą, prisibijodami, kad jų jaunimas bus paveiktas kapitalistinių idėjų.*

4. *Per bendravimą su kraštu pakeliame lietuviškumo lygį Amerikoje, nes mūsų tarpe vis mažiau ir mažiau lietuviškai gerai skaitančių ir rašančių. Bendraudami, taip pat susipažįstame su Lietuvos lietuvių galvosena. Bendravimo nauda tautai yra ta, kad per jį pateikiame žinių ir minčių iš Vakarų.*

5. *Iškeltas klausimas, ar bendravimo su kraštu pasekmėse galėtų būti ir Amerikos pripažinimas Lietuvos aneksijos. Buvo prieita nuomonės, jog nėra pavojaus, kad Amerika pripažintų okupuotą Lietuvą kaipo tarybinę valstybę, kadangi ta politinė pozicija yra dalis Amerikos tarptautinės politikos. Nežiūrint, ką lietuvių visuomenė darys tuo klausimu, Amerika politikos nepakeis.*

Į klausimą, kas svarbiau tauta ar valstybė — dauguma pasisakė už tautos pirmaujančią svarbą išeivijoje.

Išvada: kultūriniai santykiai su kraštu yra naudingi ir reikalingi, bet į juos reikia apgalvotai ir atsargiai įsijungti.

Aplamai, santykių su kraštu klausime simpoziumo dalyviai daugumoje atrodė esą „tautininkai", gerokai prieštaraują veiksnių rezoliucijoms ir vadinamai tautinei drausmei. Simpoziumo dalyviai, tačiau, nebėgo bendrauti aklai, išreiškė pageidavimą plačiau susipažinti su šia problema. Viena yra aišku, jie nenori dirbtinų sienų tarp jų ir tautos ir jaučia tautinių santykių reikalingumą savo tautiniam identitetui išvystyti.

„PARTIJOS NĖRA YPATINGAI REIKŠMINGOS"

Lietuvių politinių organizacijų efektingumas ir ryšiai su tarptautinėm bei kitataučių politinėm organizacijom: lietuvis Amerikos politinėje veikloje — temos, diskutuotos būrelyje, kuriam moderavo Romas Sakadolskis. Štai ištrauka iš surašytų diskusijų išvadų.

Pirmosios temos rėmuose, būrelio dalyviai diskutavo jaunimo įsijungimą į lietuvišką politinę veiklą. Dauguma pareiškė, kad lietuvių partijos nėra ypatingai reikšmingos jaunimo gyvenime, nes jos yra taikomos vyresniesiems. Plačiau pakalbėta apie VLIKą. Pareikšta, kad VLIKas yra teisėta organizacija, bandanti atlikti jai skirtus uždavinius. Tačiau pastebėta, kad VLIKas nepasižymi reikalingu lankstumu, ypač kas liečia struktūrinius klausimus. VLIKo struktūra remiasi politinėmis partijomis, todėl tie, kurie nepriklauso jame atstovaujamom partijom bet vis vien domisi VLIKo darbais, neturi galimybių į jį patekti. Pasiūlyta, kad VLIKas pakeistų savo struktūrą, suteikdamas progą ir nepolitiniai nusiteikusiems asmenims jame aktyviai reikštis.

Vienbalsiai pritarta pastabai, kad tiems kurie kritikuoja VLIKo struktūrą ar veiklą ir siūlo pakeitimus, neturėtų būti primetami „kolaboravimo su okupantu" arba „nepatriotiškumo" kaltinimai. Pabrėžta, jog kiekvienas lietuvis turi teisę kritikuoti savo vadus, o vadai pasiūlymus ir kritiką turi priimti su atvirumu ir dėmesiu.

Taip pat kalbėta apie mažėjančias Lietuvos diplomatinės tarnybos gretas laisvame pasaulyje. Prisiminti ir tie asmenys, kurie Amerikos spaudoje nuolatos kelia lietuviškus reikalus. Pasiūlyta, kad jie būtų atitinkamai pagerbti ir skatinami tą darbą tęsti toliau. Pasiūlyta, kad panašiai būtų kreipiamasi ir į tuos studentus, kurie studijuoja politinius mokslus.

Diskutuojant antrą temą dauguma pareiškė, kad lietuviai Amerikoje mažai tegali atsiekti, bandydami susiburti į reikšmingą politinį „bloką". Jungimasis į Amerikos politines partijas ir jų pagrindais ir jų prieglobstyje organizacijų formavimas lietuvius tik išsklaido.

Diskusijų būrelio moderatorius prisipažino, kad diskusijos turėjo tik ribotos reikšmės, nes buvo labai jaučiamas informacijos trūkumas apie kalbamus dalykus. Didelė dalis diskusijų dalyvių mažai ką žinojo apie veiksnius. Nenuostabu, kad ir išvados turėjo kai kuriais atvejais tik abejotinos vertės. Bet gal tai nieko nuostabaus, nes išeivijos politika, tur būt, komplikuotesnė negu Amerikos (kas ten susigaudys ką kokia tai Ūkininkų sąjunga atstovauja?!). Stebėtina, kad visoje maišatyje jaunimas dar tiek pajėgia susigaudyti ir pasakyti nemažai tiesos.

Iš pasisakymų jaučiasi, kad jaunimas yra suinteresuotas išeivijos politine veik-

(nukelta į 2 psl.)

(atkelta iš 1 psl.)

... SENŲJŲ FORMULIŲ

la, tik daugiau ar mažiau atsisako ar yra išjungiamas iš dabartinių politinių institucijų. Jaunoji karta politinį darbą vertina pragmatiniais matais (kas atsiekta) ir mato kiek kitokius metodus ir veiklos sritis kaip daugiau rezultatų žadančias. Pavyzdžiui, jie įžiūro didesnės įtakos per spaudą ir akademinį darbą (įtakojant „decision-making elites"), negu per Amerikos politinį-rinkiminį procesą. Lygiai taip pat jie nemano, kad išeivijos politinių organizacijų partinis-srovinis pagrindas atitiktų šių dienų išeivijos visuomenės struktūrą. Ir galų gale, jaunoji karta ateina į politiką jau su anglosaksiška tolerancijos ir lojalios opozicijos samprata, kuri tolina nuo dogmatiško priėjimo prie politinių klausimų.

PEDAGOGINIAI METODAI YRA LABAI ATSILIKĘ

Įdomus reiškinys, kad jaunuoliai, dar visai neseniai patys praėję lituanistines mokyklas ir dar tur būt prieauglio neturį, parodė nepaprastai didelį dėmesį lituanistiniam švietimui. Tai klausimas, kuris paprastai daugiausiai rūpi tėvams, mokytojams ir Bendruomenės padaliniams. Tokią jaunimo reakciją į lituanistinį švietimą galima būtų aiškinti kaip nepasitenkinimą savo lituanistinėmis žiniomis (kurių efektyviai neperdavė esama švietimo sistema) ir kaip nuojauta, jog lietuviškos išeivijos ateitis (ir tuo pačiu jų kaip lietuvių) didele dalimi priklausys nuo švietimo sistemos efektyvumo. Kaip ten bebūtų, štai kaikurios ištraukos iš išvadų, prieitų diskusiniame būrelyje tema „Lituanistikos dėstymo priemonės šeštadieninėse mokyklose" (moderatorė Skirma Makaitytė).

Dalyvių bendras įspūdis, kad šeštadieninės mokyklos šiokią tokią įtaką turi (išmokina vaikus rašyti ir skaityti lietuviškai), bet, kad bendrai paėmus, pedagoginiai metodai yra labai atsilikę ir vadovėlių stovis apgailestautinas. Buvo ypatingai pabrėžta įdomių ir tinkamų skaitymų stoka. Lietuviškai gerai kalbėti reikia daug skaityti.

Kadangi mokyklose vaikų lietuvių kalbos žinios labai skiriasi net tam pačiam skyriuje, būtų gera pritaikyti visur kokia nors forma beskyrinę sistemą (arba priedinę klasę), kad neskriausti nei gerai, nei blogai kalbančius.

Pasiūlyta lietuviško atlaso-žemėlapių rinkinio išleidimas mokykloms. Rinkinys turėtų parodyti Lietuvą visuose pagrindiniuose istorijos laikotarpiuose. Būtų galima aiškinti istoriją ir geografiją.

Pasiūlyta ruošti akademiniam jaunimui seminarus, nes dauguma jaučia, kad jų lituanistinės žinios labai menkos. Pedagoginio Instituto kursai, juos baigusių nuone, reikalauja labiau subrendusio jaunimo, negu toks, kuris tuos kursus paskutiniu laiku lanko. Pasiūlyta suruošti jaunimui akademinio pobūdžio vasaros stovyklą, kurioje dalyviai klausytų paskaitų, laikytų egzaminus, ir t. t. Tuos kursus dėstyti sukviesti lietuvius profesorius iš įvairių lituanistikos sričių. Šita mintis visiems diskusinio būrelio dalyviams taip patiko, kad buvo nutarta ją pristatyti visiems simpoziumo dalyviams, kad jie galėtų iš savo tarpo paskirti ad hoc komitetą, kuris kreiptųsi į Lietuvių Bendruomenės Centro Valdybą dėl tų minčių įvykdymo.

Visų nuomone, jaunimas turi būtinai jungtis į švietimo darbą. Patys išėję šeštadienines mokyklas ir susipažinę su Amerikos mokymo sistema, jie pajėgtų diskusijose su vyresniaisiais mokytojais iškelti daug konkrečių pasiūlymų. Geriau suprasdami dabartinių moksleivių problemas šeštadieninėse mokyklose, jie galėtų gal tinkamiau tas problemas išspręsti. Tuo pačiu tikslu, siūlyta jaunimo organizacijom palaikyti ryšius su tėvų komitetais.

GERA PROPAGANDA BENDRUOMENEI

Suruošdama tokį pirmą laisvą minčių pasikeitimą jaunimo tarpe. Bendruomenė, vieno simpoziumo dalyvio žodžiais, padarė sau gerą propagandą jaunimo tarpe. Jaunosios kartos atstovai pajuto, kad jie rūpi LB vadovams, kad bendruomenė nori girdėti iš jų, ką jie galvoja ir ko jie pageidauja. LB, iš kitos pusės, turėjo progos susipažinti su jaunosios kartos siekimais ir problemomis. Nauda buvo visapusiška ir tokie jaunimo subūrimo metodai turėtų būti tęsiami.

Simpoziumas buvo geras susipažinimas išblaškytiems ir kontakto neturintiems jaunimo veikėjams. Be komunikacijos jokia didesnė veikla neįmanoma. Simpoziumo dalyviai patys tai pabrėžė ir pageidavo ateityje šią veiklą toliau tęsti. Buvo juk svarstoma labai daug temų ir tik paviršutiniškai į kiekvieną buvo galima pasižiūrėti. Ateinantieji jaunimo suvažiavimai turėtų jau apsiriboti kokiu specialiu klausimu, eiti prie konkretesnių praktiškų nutarimų. Bendruomenės interesas tokias galimybes sudaryti. Pagaliau, šiuo metu tai vienintelė organizacija, kuri jaunimo organizacijų veiklą ir tegali skatinti (bendrinei studentų sąjungai šios rolės nepajėgiant atlikti).

Tomas Remeikis

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc. 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $5.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

GEORGIJ VASILJEVIČ

KOLONIZATORIAI IR JŲ KNYGOS

Maskvoje 1969 metais 60,000 tiražu išleista G. Metelskij populiaraus pobūdžio kelionių aprašymai. Vadinasi ši knyga *Jantarnyj bereg*. Lietuviškai tai reiškia gintarinį krantą. Autorius joje aprašo Klaipėdos ir Karaliaučiaus kraštus ir, juos aprašydamas, skleidžia teiginius, kuriais, be abejonės, norėtų tikėti daug kas Rusijoje. Ir tik Rusijoje. Yra, turbūt, žmonių, kurie galvoja, kad Rusija gal ir turi šiokią tokią, nežiūrint kaip menką, teisę į Karaliaučiaus kraštą, kaip atlyginimą už karo metu vokiečių padarytus nuostolius. Niekas tačiau negali, kad ir kaip norėdamas, patikėti autoriaus teiginiui, kad ši žemė yra „nuo amžių slavų žemė, kur kadaise gyveno senieji prūsai".

Šis teiginys ir yra pati aršiausia knygos savybė. Bekeliaudamas po šiaurinius Rytprūsius, Metelskij ieško, kad ir visai nereikšmingų ryšių su Rusija. Jis mini, kad istorijos bėgyje rusų kariuomenė tris kartus buvo užėmusi Karaliaučių, kad kadaise pro Rytprūsius pravažiavo ar pražygiavo rusų generolai Suvorov, Kotuzov, Bagration ir Barclay de Tolly. Vėliau pro ten keliavo tokie privilegijuoti sovietiniai piliečiai su leidimais išvykti į užsienį, kaip Majakovskij ir kiti. Autorius klausia: „Kas šiandien žino, kad netoli nuo Gumbinen, dabar Gusev, praeito šimtmečio pradžioje taip pat skambėjo rusų kalba — rusiškuose kaimuose ir laukuose, vyrų ir moterų pravoslavų vienuolynuose, ir pas atsiskyrėlius. Čia už rubežiaus bėgdavo ,laisvi rusiški žmonės' ieškoti geresnio likimo. Ar jį čia atrado?"

Kartu su tendencija įrodyti šio krašto amžiną rusiškumą, nutylima, kiek tai įmanoma, jo lietuviška praeitis, žymiai platesnė ir gilesnė už kai kuriuos istorijos atsitiktinumus, rusiškosios kariuomenės pražygiavimus bei kai kurių žymesnių žmonių pravažiavimus. Visoje knygoje nėra nei vieno žodžio apie tai, kad ten kadaise gyveno Donelaitis, kad Karaliaučiuje išspausdinta pirma lietuviška knyga. Tie faktai gal ne taip gerai sutaptų su teze, kad čia „patys vakarai Rusijos žemės", kur „per ketvirtį amžiaus išaugo naujas prieauglis, karta tirkų kaliningradtsų, vaikų ir anūkų tų, kurie pirmi čia atvyko į karo sugriautą žemę. Šioms jaunoms kartoms nėra ko slaptai ilgėtis paliktų tolimų ar artimų gimtųjų kraštų. Jų tėvynė čia..." Net ir kalbant grynai apie Lietuvą ir apie šiandieninę LTSR, be kvalifikacijos naudojami caro laikų išsireiškimai, lyg jie būtų pilnai tinkami ir šiandieną: akademikas Fersenas kadaise rašė apie rusiškąjį Pabaltijį, kuris netaip turtingas gintaru, kaip prūsiškasis.

Gal nebūtų tikslu priekaištauti autoriui dėl geografinių pavadinimų, nes ilgam apologetikos skyriuje jis pasiteisina. Taip, kaip lietuviai Moskva vadina Maskva; anglai — Moscow; ir prancūzai — Moscou, rusų kalba turi savo savotiškus pavadinimus svetimoms vietoms; pvz. Paryž vietoj Paris. Tuo būdu galima esą vartoti Vilno vietoj Vilniaus ir Kovno vietoj Kauno. Net gal ir suprantama, kad rusiškai Kurskij Zaliv (Kuršių Marios) daugiau priimta nuo seno, negu Kurškskij Zaliv. Bet, kas visai nesuprantama, tai dažnas iškreipimas grynai lietuviškų pavadinimų ir pavardžių į grynai „metelskinius" — pvz. teigimas, kad Karaliaučius lietuviškai yra Karalevičius.

Knygą perskaičius, lieka tik klausimas, kokiu tikslu (ir logika, ar jos stoka) maskvietiška Minties leidykla galėjo išleisti tokią knygą. Gerai žinoma, kad knygų leidimas Sov. Sąjungoje yra rimtas ir atsakomingas užsiėmimas. Ar pastaroji knyga yra vien tik redakcijos apsileidimo ir fakto nepatikrinimo padarinys, ar gal tai rezultatas kokio nors sąmoningo užsimojimo ir pavyzdys tendencijos, kuri šiandiena vyrauja Maskvoje?

Knygos autoriui taip pat būtų sunku pasiteisinti, kad jis nežnojo, ką ir apie ką rašo. Georgij Vasiljevič Metelskij, gimęs 1911 m. Starodub'e (Rusijoje), vienuolika metų (1944-1955) Vilniuje redagavo kompartijos laikraštį *Sovietskaja Litva*. Šitokių knygų ir autorių istorija žino nemažai. Taip paprastai rašydavo kolonizatoriai apie jų kolonizuojamus kraštus. Stebina mus tik tokios knygos išleidimo data — 1969-ji metai.

Drausmės sargyboje.

METELSKIJ — SI

DAUNORAS — NO

Balandžio 29 dieną *Draugo* kultūriniame priede tilpo žinutė iš Lietuvos apie tai, kad Brockhauso leidykla R. Vokietijoje išleido vienos G. Metelskio knygos vertimą.

Apie tai, kad sekantį savaitgalį Čikagoje įvyksta vilniečio solisto V. Daunoro koncertas, tas pats laikraštis atsisakė talpinti net apmokėtus skelbimus. Net ir nepaprastai palanki vietinių amerikiečių dienraščių recenzija apie Vaclovą Daunorą nepateko net į kultūrinę kroniką.

Truputį pasiįdomavome, kodėl G. Metelskis lietuviškiems išeivijos laikraščiams turėtų būti priimtinesnis ir mielesnis už V. Daunorą. Apie buvusį kompartijos dienraščio *Sovietskaja Litva* redaktorių Georgij Vasiljevič Metelskij ir jo kaikuriuos raštus kviečiame pasiskaityti šiame puslapyje.

Nesąžininga būtų teigti, kad Georgij Vasiljevič *Draugo* redaktoriams būtų mielesnis už Vaclovą Daunorą. Per neapsižiūrėjimą, turbūt, ištiko redaktorius ši kultūrpolitinė nelaimė. Nelaimė, kurią mes palydime su truputį kreiva šypsena. Nesupyksime, jei kada ir mums, panašia proga, kolegos iš *Draugo* dienraščio tuo pačiu atsilygins.

masin... mingų jo kasdienybes sumaiš...

● Icikas Meras ir G. Metelskis vokiškai. Leipcigo, Rytų Vokietijoje, "Reclam" leidykla išleido pakartotinai Iciko Mero romaną "Lygiosios trunką akimirką", gi Brockhaus leidykla, taip pat Leipcige, išleido G. Metelskio knygą "Gulbės skrenda į šiaurę".

● V. Žilinskaitės sat... ir feljetonų rin... Oku... išleis...

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

DEMOKRATAI PRIEŠ DEMOKRATIJĄ

Mūsų spauda atvykstančių svečių iš Lietuvos atžvilgiu nevienoda. Galima skirti tris jos nusistatymus. Vieni laikraščiai pasitinka tuos svečius draugiškai, net širdingai, stengiasi visur jiems padėti savo talentais pasirodyti, sudaryti kuo geriausias sąlygas pasisvečiuoti, kuo daugiausia pamatyti, kuo maloniausius įspūdžius išsivežti. Kiti elgiasi visai priešingai: svečius pasitinka labai atšiauriai, piktai, vadina juos įžeidžiančiais agentų, parsidavėlių ir pan. vardais. Treti yra tartum vidury — neplūsta atvykusių, bet ir nieko apie juos nerašo, net nepamini, kad atvyko, žodžiu, ignoruoja. Tarp pirmos rūšies laikraščių yra *Akiračiai*, *Keleivis*, iš dalies *Tėviškės Žiburiai*. Antrųjų ryškiausi atstovai yra *Naujienos* ir *Laisvoji Lietuva*, iš dalies *Dirva*. Trečiųjų — *Draugas* ir *Darbininkas*.

Tai rodo, kad esama įvairių nuomonių tuo klausimu, ir tai nieko nestebina. Stebina tik tai, kad kai kas savo nuomonę nori būtinai primesti kitaip manantiems ir tai stengiasi pasiekti nekultūringiausiu, brutaliausiu būdu. Mums malonu atžymėti nuoseklų, kultūringą Bostono *Keleivio* taktiką. Tas smarkiai antirusiškas laikraštis (turįs net skyrių, pavadintą — Rusai, okupantai, šalin iš Lietuvos) aiškiai skiria, ką Lietuvoje daro rusai ir ką patys lietuviai, ką rusai žaloja ir lietuviai kuria. Tai vienas iš tų mūsų laikraščių, kurie labai aiškiai skiria okupantą nuo okupuoto lietuvio, ir nesmerkia Lietuvos mokslininko ar menininko vien dėl to, kad jis gavo leidimą išvažiuoti į užsienį. *Keleivis* nebijo dėti skelbimų apie Lietuvos menininkų koncertus, jų recenzijų, o solisto V. Daunoro koncerto proga parašė net įdomų vedamąjį.

Kitaip elgiasi priešingos krypties laikraščiai. Jie neskiria okupanto nuo okupuoto lietuvio. Visi iš Lietuvos, gavę leidimus išvykti į užsienį, pradedant vyskupais ir baigiant eiliniais kunigais, menininkais ar mokslininkais, net paprastais žmonėmis, jiems yra okupanto agentai, parsidavėliai ir panašūs nedorėliai. *Naujienos* tai nuolat kartoja. Dėl to ir solistas Daunoras, ir tautinių šokių mokytojas Lingys *Naujienoms* tik agentai. Savo vedamajame jos taip ir rašė: „Lingys yra ne paprastas šokėjas, bet ilgametis okupanto agentas". Kitame vedamajame pridūrė: „Okupantas tam tikslui ir parinko Juozą Lingį, kad jis, pildydamas didžiuosius rusų kolonizacijos planus, niekintų lietuvių tautinius šokius ir nejučiomis lietuvius įjungtų į vieną didelę rusų tautą" (N. 1970.IV.21). Dar viename vedamajame *Naujienos* pabrėžė: „Nėra nei vieno lietuvio, kuris nenorėtų bendrauti su Lietuvoje gyvenančiais žmonėmis. Bet joks bendravimas su jais negalimas" (N. 1970.V.9). Vadinas, nei su broliu, seseria ar motina bendrauti negali. O jeigu iš jų kas į Ameriką atvažiuoja, tai žinok, kad tai agentai.

Suprantama, kodėl *Naujienos* taip stengiasi solisto V. Daunoro koncertus Amerikoje sumenkinti, rašydamos, kad juos ruošė komunistai ir dalyvavo koncerte jei nevisi, tai 90 nuošimčių komunistai. O ir žmonių koncerte buvę labai mažai — nebuvę pilno tūkstančio (nors tame pačiame puslapy N. korespondentas rašo, kad „tiksliomis žiniomis, svečių buvo apie 11 šimtų"). Kai toks skaičius žmonių dalyvauja Vasario 16 minėjime Čikagoje, tai *Naujienos* rašo, kad buvo daug. Kad sumažintų „agento" pasisekimą, tokį skaičių jos turi vadinti mažu. Čikagos koncertus lankantieji teigia, kad Daunoro koncerte žmonių buvo nemažiau, negu L. Šukytės koncerte.

Daug ryškesnį melą *Naujienos* bandė prašmeguliuoti J. Lingio atveju. Tautinių šokių mokytojas J. Lingys buvo atvažiavęs į Ameriką ir čia matėsi su Klevelando Grandinėlės šokių ansamblio mokytoju L. Sagiu. Matė jis ir Grandinės šokius Čikagoje. Kadangi *Naujienos* nieko Lingiui padaryti negalėjo, tai jos visą pyktį išliejo ant Sagio ir net pačios Grandinėlės. Esą „tautinei kultūrai puoselėti sukurtoji Grandinėlė pradėjo domėtis ne lietuviškais, bet Lietuvą pavergusios rusų tautos šokiais ir drabužiais... (mat) keli trumparegiai politikai ryžosi Grandinėlę pasukti bendradarbiavimo su okupantu orbiton... Lingys, matyt, įtikino Sagį, kad reikalingas kultūrinis bendradarbiavimas; kad Grandinėlę reikia nuvesti į Vilniuje Leninui ruošiamą šventę ir ten nusilenkti lietuvių tautos nukariautojams. Iš jų paskelbtų žinių ir iš papildomų pranešimų, atrodo, kad Sagys sutikęs paduoti Clevelando Grandinėlės galą. Šiai transakcijai pritaria bet kokia kaina lietuvius valdyti trokštančioji PLB viršūnėlė" (N. 1970.IV.

Šitokį melą paprastai skelbia komunistai, bet ir tai tik blogiausios rūšies, būtent tie, kuriems visos priemonės, neišskiriant ir atviro melo, yra leistinos. Nepaisant to, PLB rado reikalą į tą sąmoningą melą reaguoti. Jos valdybos vicepirmininkas dr. Antanas Butkus parašė *Naujienoms* laišką, pareikšdamas, kad „tai nieko bendro su tiesa neturįs prasimanymas". *Naujienos*, atsakydamos į Butkaus laišką, vedamajame kartojo: „Ar Lingys, Sagio lydimas, nebuvo nuvažiavęs į Kanadą ir nekalbino Kanados šokių mokytojus vykti į okupuotą Lietuvą ir dalyvauti rusų lietuviams primestose šventėse?" (N. 1970. IV.17). Tą patį *Naujienose* teigė ir L. Vaičiūnienė. Kai pagaliau ir pats L. Sagys parašė *Naujienoms* laišką, pareikšdamas, kad nei jis, nei Lingys Kanadoj nėra buvę ir nei su G. Breichmaniene, nei su kitais tautinių šokių vadovais nėra kalbėjęsi, tai *Naujienos* vėl vedamuoju atsiliepė. Melo apie Sagio ir Lingio tariamą važinėjimą į Kanadą neatšaukė, Sagio neatsiprašė ir ėmė kalbėti, kad Kanadoj lankęsis kitas tautinių šokių mokytojas iš Lietuvos — K. Poškaitis. L. Vaičiūnienė taip pat atsiliepė į Sagio laišką ilgu straipsniu *Naujienose*, prikalbėjo viso ko, nebekartojo, kad Sagys vežė Lingį pas Breichmanienę į Hamiltoną, bet atsiprašyti Sagio už šmeižtą taip pat nerado reikalo.

Kyla tad grynai psichologinis klausimas: kuriam reikalui taip atkakliai, taip sąmoningai meluojama ir šmeižiama? Juk jeigu *Naujienos* ir Vaičiūnienė būtų norėję tik tiesą rašyti, būtų vengę melo, tai būtų galėję lengvai pasiteirauti pas Breichmanienę ir būtų sužinoję visą tiesą. Bet jie to nedarė ir, šmeižtui paaiškėjus, apšmeižtųjų neatsiprašė. Dėl to psichologai sako, kad tokiu atveju veikia akla, nesuvaldoma neapykanta, kada su priemonėmis nesiskaitoma. Tik lieka klausimas, ko labiau neapkenčiama: iš Lietuvos atvykstančių žmonių ar vietinių — PLB valdybos, kad nepasmerkė Sagio; Sagio, kad kalbėjosi su Lingiu; Grandinėlės, kad neatstatė Sagio. Kiekvienu atveju tai reiškinys nenormalus, psichopatiškas.

Dirvoj ryšium su Lietuvos solistų koncertais teko pastebėti tarp kitko tokį sakinį: „Tie kurie bėga okupantui blizginti batus ir džiaugiasi jų laimėjimais, peikdami savus, yra prarasti mūsų tautai" (1970.V.20). Vadinas, Lietuvos solistų laimėjimai, jos ansamblių bei chorų laimėjimai, jos mokslininkų laimėjimai *Dirvai* tėra „okupanto laimėjimai". Kurgi tada lietuvių laimėjimai? Turbūt tik žurnalistikoj — tokioj, kaip *Naujienose* ar *Dirvoj*.

Katalikiški laikraščiai *Draugas* ir *Darbininkas* dar, atrodo, nesusitupėję. Kaip atsimename, *Draugas* apie Noreikos koncertą rašė ir skelbimą dėjo, apie Kaniavos koncertą tylėjo, o apie Daunoro koncertą paskelbė kronikos žinutę, kurioj pranešė, kas jį ruošia. *Darbininkas* apie Noreikos koncertą rašė ryšium su jo piketavimu ir vadino niekinančiu „sovietinio solisto" vardu. Apie kitus nieko nerašė. Aplamai toks laikraščių nusistatymas yra arba neprincipingas, arba jiems ta problema neaiški. Iš to ir blaškymasis. *Draugas* kartą kažkodėl rado reikalą skelbti, kad Noreika dainavo Paryžiuje, bet nerado reikalo pranešti, kad Kaniava ir Daunoras dainavo Čikagoje. Ar *Draugas* mano, kad jo skaitytojai apie tai gali pasiinformuoti *Naujienose? Darbininko* redaktoriai nieko nerašė apie Daunorą, turbūt prileisdami, kad jų laikraščio skaitytojai apie koncertą sužinos iš *Vienybės*. Kaip gerai, kad turime daug laikraščių. Kokie būtume ignorantai, jei Čikagoje būtų tik *Draugas*, o Brukline tik *Darbininkas*.

GERI IR BLOGI LIETUVIAI

AMERIKOJE IR UŽ URALO

Pastaruoju laiku Lietuvoje atsirado viešo susirūpinimo jaunų lietuvių lietuvybės išlaikymu ir ugdymu užsienyje. Siūloma knygomis ir vadovėliais padėti lituanistinio švietimo mokykloms (*Akiračiai*, 1969, Nr. 10), o šių metų antrojo AKIRAČIŲ numerio žiniomis (žr. Tarybinė Lietuvių fondo kritika) Česlovas Viduolis *Gimtajame Krašte* sielojasi ir pyksta, kad Lietuvių fondas JAV-se permažai pajamų skiria lituanistinio švietimo reikalams.

Č. Viduolio susirūpinimas Amerikoje augančių jaunų lietuvių lietuviškumu įdomus, bet sunku suprasti, kodėl Lietuvoje nėra parodyta panašaus viešo dėmesio jaunų lietuvių lituanistiniam švietimui Baltarusijoje, Kaliningrado srityje, Latvijoje, Rusijoje, Sibire ir Ukrainoje. Gerai žinoma, kad nurodytose TSRS vietose gyvena keliasdešimts tūkstančių jaunų lietuvių, kurie, neturėdami galimybės mokytis lituanistinių dalykų, pradeda pamiršti lietuvių kalbą ir nutausti panašiai kaip ir Amerikoje.

Būtų labai džiugu, kad siūloma pagalba lituanistinėmis knygomis ir vadovėliais būtų pirma nukreipta į išvardintų TSRS vietų lietuvius. Kol to nebus padaryta, morališkai būtų labai sunku priimti iš Lietuvos siūlomą pagalbą. Vakarų pasaulio šalyse gyvenantieji lietuviai turi nors ir netobulą, bet vis dėlto nemažą lituanistinių mokyklų ir kitokių lietuviškos kultūros ugdymo priemonių tinklą. To neturi TSRS plotuose gyvenantieji lietuviai.

Norėtųsi pasiūlyti, kad Lietuvoje būtų įsteigtas neakivaizdinis lituanistikos centras, kurio programa ir metodai būtų pritaikyti ir prieinami kitose TSRS vietovėse gyvenantiems lietuviams. Jei Lietuvoje yra nuspręsta padėti Vakarų pasaulio jauniesiems lietuviams, tai juo labiau tokia pagalba yra reikalinga TSRS teritorijoje gyvenantiems ir jokio lituanistinio mokymo neturintiems jauniesiems lietuviams.

Prieš kiek laiko Lietuvoje kilusi privati iniciatyva padėti lituanistiniam švietimui Baltarusijoje, kur kompaktiškai keliose vietose gyvena apie 8,000 lietuvių, nebuvo įgyvendinta. Skaudu, kad Baltarusijos ir centriniai TSRS pareigūnai yra nejautrūs teisėtiems lietuvių reikalavimams. Manome, kad šį klausimą kaip vieną iš pagrindinių konstitucijos garantuotų teisių — mokyti savo vaikus gimtosios ir gimtąja kalba, atsakingi dabartinės Lietuvos pareigūnai turėtų iškelti centrinėse Maskvos ministerijose ar TSRS Aukščiausiosios tarybos Tautybių taryboje, kuriai kaip tik vadovauja lietuvis Justas Paleckis. Iš Baltarusijos pusės labai negražu trukdyti jos teritorijoje gyvenančių lietuvių lituanistinį mokymą. Tokia laikysena yra itin nedraugiška akivaizdoje Lietuvos sutikimo nukreipti dalį Neries aukštupio vandens Baltarusijos sostinei Minskui.

Česlovo Viduolio *Gimtajame Krašte* paskelbtas teigimas, kad Lietuvių Fondas per mažai domisi ir remia lituanistinį švietimą, yra visiškai nepagrįstas. Lygiai prieš metus laiko *Akiračiai* (1767, Nr. 4) buvo paskelbę grafiškai atvaizduotą Lietuvių fondo pelno paskirstymą. Ten buvo aiškiai parodyta, kad Lietuvių fondas kiekvienais metais daugiau kaip pusę savo pajamų skyrė lituanistiniam švietimui ir auklėjimui. Neseniai paskelbta Lietuvių fondo 1962-1969 metų pelno-pajamų paskirstymo apyskaita paneigia Č. Viduolio „špilkutėmis" papuoštus išvedžiojimus.

1962-1969 m. Lietuvių fondas skyrė:

ŠVIETIMUI	
Vadovėliai ir mokymo priemonės	$27,550
Lituanistinės mokyklos ir Vasario 16 gimnazija	9,660
Stipendijos	6,600
Stovyklos, studijų savaitės	4,650
Jaunimo kongresas	4,000
	$52,460
MOKSLUI	
Mokslo veikalai	$18,525
KULTŪRAI	
Literatūra	$15,000
Menas	8,815
Spauda	5,200
	$29,015
Iš viso	$100,000

Č. Viduoliui rašant, Lietuvių fondas disponavo ne „vos puse numatytos sumos", bet 61-64% sumos. *Gimtojo krašto* korespondentui nėra didelio pagrindo tyčiotis, kad „garsiai išreklamuotasis" Lietuvių fondas „po daugelio raginimo ir aukų rinkimo metų" dar nepasiekė užsimoto milijono dolerių kapitalo. Mes turime pagrindo manyti, kad jei per tuos 8-9 metus Amerikos lietuviai nebūtų išleidę keliolika ar daugiau milijonų dolerių už siuntinius ir jų muitą savo giminėms Lietuvoje, tai milijonas dolerių Lietuvių fondui jau būtų seniai viršytas. Dėl Lietuvių fondo užsimotų „planų neįgyvendinimo" Č. Viduoliui nederėtų taip kalbėti. Mums yra gerai žinoma, kiek kartų ir kiek metų buvo atidėliojami Vilniaus centrinio pašto rekonstrukcijos baigimo terminai. Taip pat žinoma, kiek metų yra statomi naujieji operos rūmai Vilniuje. Galime pramatyti, kad, kai pirmą kartą pakils naujosios operos rūmų uždanga Vilniuje, Lietuvių fondas jau bus pasiekęs milijoną dolerių, ir paskyręs dar vieną šimtą tūkstančių dolerių lituanistiniam švietimui ir lietuvių kultūrai užsienyje remti. Su dideliu dėmesiu seksime, kokią materialinę ir moralinę pagalbą per tą laiką Lietuvos komunistų partija suteiks lietuvių lituanistiniam švietimui sovietinėse respublikose.

Nemanome, kad Vakarų pasaulyje gyvenantieji jaunieji lietuviai turėtų būti privilegijuotoje pozicijoje. Rusijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje, Sibire ir kitose TSRS vietose augantiems jauniems lietuviams turi būti suteikta bent tos pačios sąlygos ir galimybės išlikti lietuviais kaip ir Vakaruose. Kodėl iš dabartinės Lietuvos vis kalbama apie Vakarų pasaulio lietuvių nutautėjimą, bet visiškai nekeliama tokia pat nurodytose TSRS kraštuose gyvenančių lietuvių problema? Ar tai reiškia, kad už Uralo gyvenantis lietuvis kažkokia prasme pasidarė menkesnis — blogesnis lietuvis?

ŠIMTMETIS

ŠVENTASIS LENINAS IR LITANIJOS

V. Lenino 100 metų gimimo sukaktuvėms pažymėti, Sov. Sąjunga buvo suorganizavusi milžinišką propagandos aparatą, kuris jau prieš metus laiko pradėjo dieną ir naktį būbnyti apie besiartinantį jubiliejų. Propagandinei įtampai didėjant, Leniną, kaip žmogų jau buvo sunku atpažinti — jis buvo iš bolševikinio revoliucionieriaus daromas šventuoju.

Lenino išmintis ir genialusis mokslas skverbėsi į kiekvieną gyvenimo sritį. Dailininkai kūrė Lenino garbei paveikslus, rašytojai rašė naujas knygas, teatrai statė naujus veikalus, kinai — naujas filmas, darbininkai didino produkciją ir karvių melžėjos išmelždavo daugiau pieno — vis Lenino garbei, jo skelbiamų idėjų nemirtingumui. Ir visa tai buvo daroma su tokiu dvasiniu pakilimu, jog pavarčius tų propagandinių laikraščių puslapius —

P. Rauduvė. Daina apie Leniną.

kiekvienas pašalaitis, gerai nežinodamas komunistinės sistemos propagandinių triukų — galėjo susidaryti vaizdą, kad iš tikrųjų magiškas Lenino vardas išjudino visą Sov. Sąjungos gyvenimą negirdėtam entuziazmui ir nepaprastai kūrybinei ekstazei, kuri, kaip patvinusi upė išsiliejo po plačiąją tėvynę ir net už jos ribų. Vien Sov. Sąjungoj Lenino raštų ir kitų jo garbei išleistų leidinių tiražas siekė 350 milijonų, jau nekalbant apie 400 leidinių, išleistų kituose kraštuose.

Tas milžiniškas propagandos aparatas diena iš dienos kartojo kokius stambius laimėjimus kultūriniame ir ekonominiame gyvenime pasiekė Sov. Sąjunga Lenino sukeltos revoliucijos dėka ir kaip dabartiniai Kremliaus valdovai, teisingai supratę Lenino mokslą, veda nenuilstamą kovą prieš imperializmą ir kelia piliečių gerbūvį į negirdėtas aukštumas.

PROPAGANDA IR FAKTAI

Beje, toji sovietų propaganda, kuri kaštavo sovietų piliečiams daug milijonų rublių, kaip paprastai nieko bendro neturėjo su faktiška padėtimi. Paveikslai, knygos, statistikos, dirbtinas entuziazmas ir visokie tariami laimėjimai rekošetu atsimušdavo į paprasčiausių gyvenimo faktus — pats Brežnevas, jubiliejaus išvakarėse pripažino, kad 1969 m. gamybos kilimas buvo pats žemiausias, Kanadoje vėl sovietai padarė didelį grūdų užpirkimą, pačioje Maskvoje ilgesnį laiką šeimininkės negalėdavo gauti šviežių daržovių ir mėsos ir bene ryškiausias tų tariamų laimėjimų pavyzdys, tai tuo laiku, kai iš viso pasaulio rinkosi komunistų atstovai Lenino jubiliejui, — sovietų vyriausybė buvo pasikvietusi Fordo fabriko sav. H. Fordą deryboms, kad jis sutiktų pastatyti fabriką, galintį pagaminti į metus 150,000 sunkvežimių, mat, iki šiol sovietai pagamindavo tiek sunkvežimių, kiek JAV 1925 metais.

Tie kontrastai, propagandiniai triukai, piliečių mulkinimas ir nuolatiniai ekonominio gyvenimo šlubavimai bei nedatekliai ir yra kaip tik to utopinio vad. Markso, Lenino mokslo išdava. Nežinia taip pat, ką Leninas galvotų, jei jis būtų gyvas, apie tą visą jubiliejinę propagandą ir jo asmens sukultinimą, nes jis paprastai buvo labai kuklus žmogus ir nemėgo visokių iškilmių. Jo žmona Nadežda Krupskaja yra pasakiusi: „Nestatykite jo garbei jokių paminklų ir neorganizuokite jokių iškilmių“... per visą gyvenimą jis to nemėgo ir vengė.

Kinija pasirinko Lenino jubiliejų priminti Sov Sąjungai, kad jie vykdo Lenino idėjas, o ne išdavikiškas Kremliaus režimas. Kinijos partijos organas *Jenmin Pao* ir kiti laikraščiai įsidėjo ta proga vedamuosius, kuriuose dabartinius Kremliaus valdovus pavaizdavo, kaip Lenino idėjų išdavikus ir cituojant partijos p-ką Mao, dabartinį sovietų režimą pavadino fašistinio tipo diktatūra, visai panašią, kaip buvusią Hitlerio. Anot tų vedamųjų, Sov. Sąjunga yra tikras tautų kalėjimas, kur „nekalti žmonės ir tikri revoliucionieriai kišami į koncentracijos stovyklas ar į bepročių ligonines...“

O KAIP LIETUVOJE...?

Įdomu pasekti, kaip tas Lenino jubiliejus buvo minimas kitose respublikose, ypačiai Lietuvoje, kur irgi, pagal Maskvos įsakymus, propagandos aparatas triūbijo nemažesnėm triubom ištisus metus. Čia, žinoma, dar keistesnis ir juokingesnis vaizdas gavosi, kai lietuvių tautai buvo aiškinama, kokius nuopelnus Lietuvai padarė Leninas nuo 1917 m., kaip jis rūpinosi lietuvių tautos kultūra, žemės ūkiu, ekonominiu gyvenimu, kokia yra laiminga lietuvių tauta, kad sovietai ištiesė jai pagelbos ranką ir priėmė į savo tautų šeimą ir t. t. ir t. t.

Be abejo, iš tokios propagandos tikras lietuvis, kur jis begyventų ir kokių įsitikinimų jis bebūtų — galėjo tik nusijuokti ir pagalvoti, kokius, iš tikrųjų, naujieji kolonizatoriai turi tikslus, kurie kelių prisiplakėlių Lietuvoje pastangomis, mulkina žmones, falsifikuoja istorinius faktus, didžiausius tautos išdavikus padaro didvyriais ir tiesiog geriau už pačius rusus garbina svetimus dievus.

Lietuvoje, kaip ir Sov. Rusijoj, propagandon buvo pajungti visi, pradedant darbininkais, kolchozininkais, komjaunuoliais, studentais, mokslininkais ir baigiant privilegijuotu elitu — dailininkais, rašytojais, artistais, spaudos žmonėmis, jau nekalbant apie partiečius ir kitokius administracijos biurokratus. Partijos organo *Tiesos* puslapiai kasdien buvo pasipuošę su Lenino jubiliejaus šūkiais ir straipsniais — kaip lietuvių tauta dėkinga Leninui ir Sov. Rusijai už globą ir gerbūvį, už ekonominius pasiekimus ir kultūrinį klestėjimą.

Be tų liaupsinimų, kartts nuo karto pasirodydavo ir istorinio pobūdžio straipsneliai, kur, suklastojant faktus, buvo bandoma įrodyti, jog lietuvių tauta, nežiūrint buržuazijos persekiojimo, nuolat siekė ir kovojo dėl komunizmo įsigalėjimo Lietuvoje. Štai pvz., yra visiems žinomas faktas, kad baigiantis pirmajai bolševikų okupacijai ir pradėjus žygiuoti vokiečių kariuomenei, Lietuvoje įvyko visuotinas sukilimas prieš okupantus. Gi *Tiesos* Nr. 63 taip aiškina:

„...buržuaziniai nacionalistai savo emigrantinėje literatūroje mėgina pavaizduoti kontrevoliucinių nacionalistinių gaujų antitarybinius veiksmus karo pradžioje, kaip visos lietuvių tautos valios pasireiškimą, kalba apie tariamą visos lietuvių „tautos sukilimą“. Iš tikrųjų gi buvo visai kitaip. Tačiau ir sudėtingomis sąlygomis, kai raudonoji armija buvo priversta trauktis, LKP CK pašaukus, komunistai, komjaunuoliai, tarybiniai aktyvistai stojo į kovą prieš vokiškus okupantus... kurių eilėse kovėsi 10 tūkstančių tarybinių patriotų.“

Ir toliau aiškinama, jog tik „tarybiniai patriotai“ kovėsi prieš vokiškus okupantus ir vėliau sudarė stiprų pogrindį, gi buržuaziniai nacionalistai visą laiką bendradarbiavo su vokiečiais.

SAULĖTAS DEIMANTAS...

Be to, kiekvienas užimąs atsakingą vietą pareigūnas, partietis ar ne, turėjo padaryti viešą pareiškimą ir išreikšti savo ištikimybę Leninui, partijai ir Sov. Sąjungai. Kiti, kurie į partiją buvo priimti vėliau ir savo praeityje turėję buržuazinių polinkių — buvo priversti paaiškinti, kokie jie dabar laimingi, būdami partijos nariais. Pvz. prof. Juozas Kupčinskas, *Tiesos* Nr. 76, str. „Su Leninu širdyje mano kelias į partiją“, taip rašo:

„Aš, kaip dauguma prieškarinės kartos inteligentų, pasaulėžiūros raidoje nuėjau ilgą kelią nuo idealizmo iki marksizmo-leninizmo. Pirmoji pakopa šiame kelyje buvo atsikratymas religinių prietarų ir pasukimas į ateizmą.“

Toliau išdėstęs visą savo nelabai aktyvią praeitį prieš buržuazinę santvarką, str. baigia šiais žodžiais:

„Daugelį metų man teko dalyvauti kovoje su reakcija dėl mokslo ir kultūros pažangos ir dirbti šiokį tokį politinį darbą nelegaliomis sąlygomis. Tačiau mano šios veiklos nemažų pastangų rezultatai buvo labai kuklūs. Pats svarbiausias laimėjimas buvo tas, kad kovodamas su reakcija, atradau kelią į Lenino partiją“.

Arba štai vėl Lenino premijos laureatas E. Mieželaitis, kaip ir pridera poetui, pradeda savo str. (*Literatūra ir Menas*, Nr. 7) tokiais žodžiais:

„Vladimiro Lenino mokslas mano vaizduotėje žėri tarsi saulėtas deimantas. Nepaprastai skaidrus brangakmenis. Bet ir nepaprastai kietas brangakmenis, kuriuo rėžiamas stiklas langui. Langui į ateitį...“

Jubiliejaus proga buvo pridalinta tūkstančiais įvairiausių premijų, garbės raštų, pasižymėjimo lakštų, raudonų vėliavų **ir kitokių žymenų, kuriuos dalino pradedant kompartijos vadovybe ir baigiant kolūkiais.** Pvz. vien Kauno mieste buvo išdalinta virš 16.000 pasižymėjimo lakštų. Ir tos visos premijos ir garbės raštai atiteko tiems, kurie raštu, knyga, darbu, paveikslu ar skulptūra pagarbino Leniną.

Jubiliejaus išvakarėse, Kaune buvo atidengtas skulpt. N. Petrulio paminklas Leninui, kuris buvo pastatytas Janonio aikštėje buv. Karo Muziejaus sodelyje. Tokių paminklų, pagal vyriausybės dekretą, bus pristatyta ir kitose Lietuvos vietovėse.

LITANIJA LENINUI...

Rašytojai, poetai, žurnalistai, darbininkai, skulptoriai, teatralai, aktoriai ir kiti kultūrinio gyvenimo atstovai atidavė savo duoklę Lenino garbei. Vieni pagal reikalą, kiti iš idėjos, treti — užtikrinti ateitį ar gerą honorarą.

Tačiau sprendžiant iš išleistų leidinių, įvairių straipsnių, spaudos ir žurnalų, bene labiausiai atspėjo sovietinės propagandos mintį paskelbti Leniną šventuoju — poetas Justinas Marcinkevičius, kuris sovietų literatūros žurnale paskelbė eilėraštį „Šiandien — Lenino gimimo diena“. Ar sąmoningai, ar per neapsižiūrėjimą, jis pasirinko litanijos formą ir stilių savo eilėraščiui parašyti. Šis eilėraštis prasideda taip:

Dabar, Lenino gimimo diena,
aš galvoju apie jį kasdieną.
Aš galvoju apie jį,
piaustydamas duoną ryte.
Aš galvoju apie jį,
išleisdamas dukterį į mokyklą.
Aš galvoju apie jį,
Ir skubėdamas į darbą,
aš galvoju apie jį... ir t. t.

Ir ką reiškia po to, mūsų anksčiau cituotas prof. J. Kupčinsko pasakymas, kad pirmoji pakopa į partiją, buvo „atsikratymas religinių prietarų“. Arba Lietuvos rašytojų prievaizdos E. Mieželaičio, kuris visuomet rašyt. J. Marcinkevičių pastato pirmon vieton, toks pasakymas — „mes buvome ir liekame materialistais...“.

Tačiau nepaisant tų visų poetinių Lenino garbinimų, dailininkų paveikslų bei skulptūrų, specialių veikalų pastatymo ir siuntimo delegacijų su dovanomis ir gėlėmis į Maskvą — kai atėjo Lenino premijų skirstymo diena, kažkaip lietuviai liko nepastebėti ir negavo nė vienos premijos.

Matyt, kažkas Maskvoje suprato, kad tos visos dainos, eilėraščiai, skulptūros, kalbos ir gėlės nebuvo nuoširdus bei gi... lietuviško kūrybinio genijaus pasireiškimas, kaip propaganda aiškino, o tik paprasta senos girgždančios plokštelės besikartojanti melodija — tuščia, nusibodusi, bejausmė, kupina melo ir **neturinti jokios tautinės savigarbos.**

Nežiūrint pastaraisiais metais padarytų nutarimų riboti didžiųjų Lietuvos miestų augimą, gyventojų skaičius Vilniuje smarkiai didėja:

1960 m.	— 243,300
1965 m.	— 293,700
1967 m.	— 316,800
1969 m.	— 342,100
1970 m.	— 365,000

Dauguma naujų gyventojų į Vilnių atvyksta iš kitur. Pavyzdžiui, 1967 metais gyventojų padaugėjo 12,200 žmonių. Iš jų, 7,774 gyventojai tais metais atvyko į Vilnių apsigyventi iš kitur. Faktiškai gyventojų judėjimas yra žymiai didesnis, nes dalis gyventojų išvyksta gyventi kitur. 1967 metais į Vilnių atsikėlė 20,430 žmonių: iš jų 27.7% iš kitų Lietuvos miestų, 40.8% iš Lietuvos kaimų ir 31.4% iš kitų SSSR respublikų (0.01% išvykimo vietos nenurodė). Tais pat metais iš Vilniaus išsikėlė 12,656 gyventojai; iš jų 35.3% išvyko į kitus Lietuvos miestus, 22.5% į Lietuvos kaimus ir 42.2% į kitas SSSR respublikas.

Nežiūrint, kad dirbančiųjų gyventojų nuošimtis nepaprastai aukštas (vienas dirbantysis tenka 3.5 gyventojų!), darbo jėgos trūkumas Vilniuje toks didelis, kad kasdien į darbą iš apylinkės kaimų, gretimų rajonų ir Gudijos važinėja 30,000 darbininkų. Dauguma šių darbininkų važinėja į darbą todėl, kad Vilniuje trūksta butų jiems apgyvendinti. Perdaug greitas pramonės plėtimas sukelia sunkumų gyventojus aprūpinti netik butais, bet ir mokyklomis, kultūrinio ir prekybinio aptarnavimo įstaigomis. *Liaudies ūkio* (1969 m. nr. 3 žiniomis, 42% vaikų, norinčių pakliūti į ikimokyklinio amžiaus lopšelius ir darželius buvo nepriimta dėl vietos trūkumo.

Ekonominis gyvenimo lygis verčia šeimas auginančias motinas ieškoti darbo (vidutinis pramonės darbininko atlyginimas 1968 m. — 108 rubliai mėnesiui). Iš kitos pusės, butų, vaikų darželių trūkumas skatina šeimas vengti vaikų. Vilniaus mieste 1960 m. natūralus gyventojų prieaugis buvo 4,000 (t. y. 16 žmonių tūkstančiui gyventojų,) o 1967 metais —3,500 (t.y. jau tik 10,7 žmonių tūkstančiui gyventojų). Tolimesnis pramonės plėtimas tokiomis sąlygomis be abejo smarkiai prisideda prie gimimų skaičiaus mažėjimo — lietuviai artėja prie mirštančiųjų tautų ribos.

Gegužės 14 d. *Gimtasis Kraštas* praneše, kad dešimt dienų svečiuotis Lietuvoje leidžiama tik turistinėms grupėms. Gi pavieniams turistams ir vėl teleidžiama tik penkias dienas. Ir tik Vilniuje.

PERKŪNAI LABORATORIJOJE

IR „PERKŪNIŠKI" RINKIMAI

Balandžio mėnesio *Tiesos* didžioji dalis buvo užimta Lenino „gimdymu". Sprendžiant iš suvartoto popieriaus ir rašalo kiekio, tai, be abejo, buvo pats sunkiausias gimdymas istorijoje.

Po to, gegužės pirmoji — šūkiai, straipsniai, istorijos, biurokratų prakalbos — vėl nedaug tepaliko vietos informacijai. Paskui vėl — išvadavimas. Ir galų gale — „rinkimai". Spauda pilna straipsnių, raginančių skaitytojus susipažinti su „iškeltais" kandidatais, praneša apie kandidatų sutikimą „balotiruotis", agituoja dalyvauti „rinkimuose". Apie tai, kad visi tie „balotiruotojai" bus išrinkti 99.9% balsų dauguma, žinoma jau visiems iš anksto — „rinkimų" komedija vaidinama jau ne pirmą kartą. Klausimas todėl — kodėl šitai agitacinei komedijai skiriama tiek daug pastangų ir energijos. Atrodo, kad „rinkimus", šventes, jubiliejus partija stengiasi panaudoti kaip religinį ritualą, kurio metu visuomenė viešai atlieka savo „tikėjimo partijos ideologija" išpažinimą, pašlovina vadus ir biurokratus, indoktrinuoja jaunimą oficialiu „masinės vienybės" pademonstravimu.

Palyginus su nelabai švarios atminties 1940 metų „rinkimais" į Liaudies seimą, trūksta šiems „rinkimams" tik vieno šūkio: nei vieno balso liaudies priešams!

1966 metais, įsigaliojus naujam šeimų įstatymui, Lietuvoje padvigubėjo skyrybų skaičius. Tūkstančiui žmonių skyrybų teko:

1960 m.	0.8
1962 m.	0.9
1964 m.	0.9
1965 m.	0.9
1966 m.	1.8
1967 m.	1.8
1968 m.	2.0

Anykščių rajono prokuroras V. Rinkevičius šių metų *Švyturio* 6 nr. nagrinėja šio rajono skyrybų priežastis. Prokuratūra skyrybomis susidomėjo todėl, kad 23% visų nepilnamečių nusikaltimų ir 14% teisės pažeidimų padarė paaugliai, kurių tėvai išsiskyrę.

Beveik pusė anykštiečių savo vyrus paliko dėl jų nuolatinio girtavimo, 20% dėl nesugyvenamumo, 17% dėl neištikimybės ir vos 6% todėl, kad nemyli savo vyrų.

Vyrų 49% negalėję sugyventi su žmonomis, 37% išsiskyrė dėl žmonos neištikimybės, 3% dėl žmonos nuolatinio girtavimo. Meilės stoka nesiskundė nei vienas išsiskyręs anykštietis.

Skiriasi dažniausiai tos šeimos, kurios iki vedybų draugavo labai trumpai.

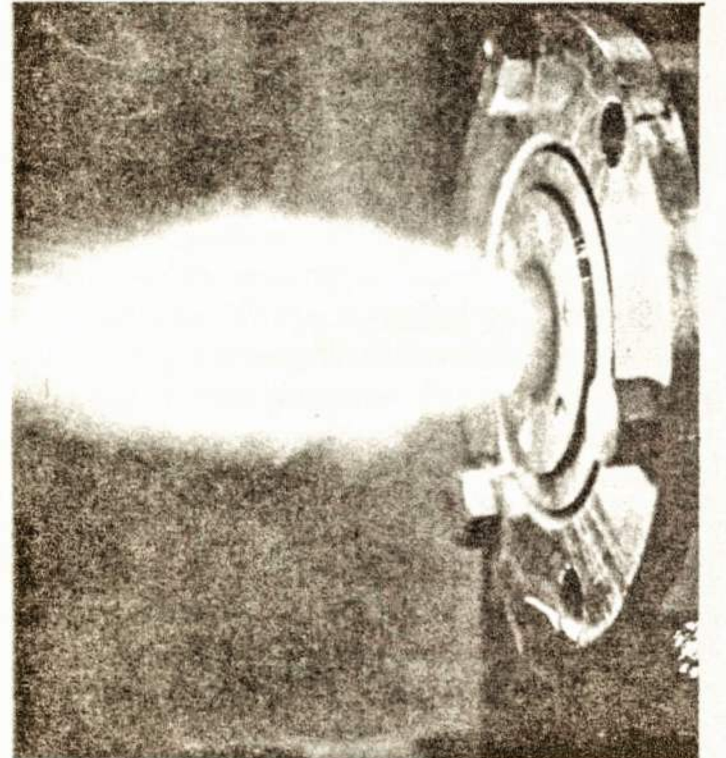
„Na ir čia pat norėčiau kiekvienai šeimai palinkėti nemažiau trijų-keturių vaikų. Ne vien tam, kad mūsų tautą apsaugotume nuo demografinės krizės. . ." — rašo V. Rinkevičius.

Paskutiniais metais vis dažniau Lietuvos spaudoje susirūpinama, kad netaptume mirštančia tauta.

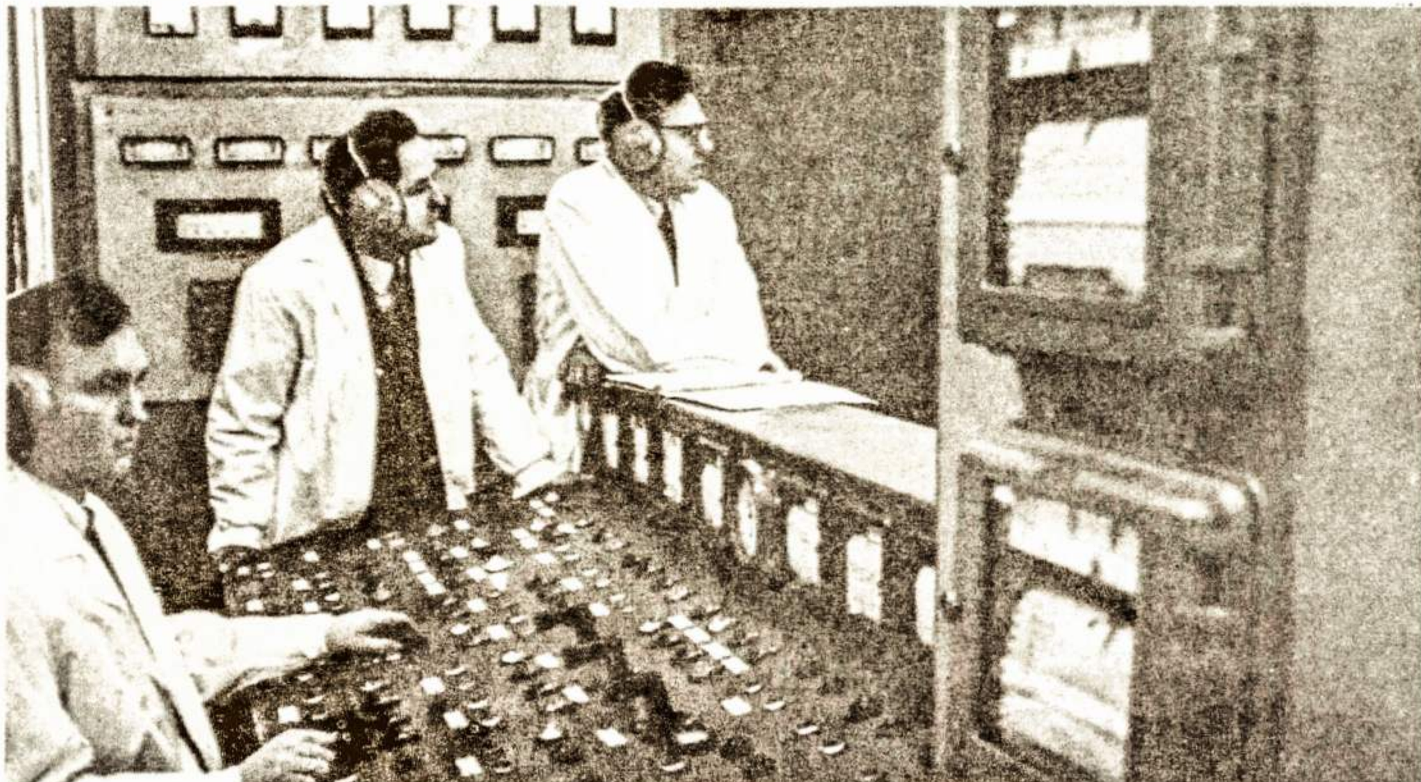
Šiais metais potvynio metu Nemuno vanduo Kuršių mariomis į Baltijos jūrą nešėsi ir tūkstančius tonų dumblo. Esant nepalankiam vėjui, nešamas dumblas nugulė ant dugno Klaipėdos jūrų prekybos uosto rajone. Vien tik balandžio 21 d., kaip pranešė *Tiesa* (1970.V.6), uosto įplaukiamojo kanalo dugnas pakilo pusę metro. Plaukiantiems į uostą laivams iškilo pavojus atsisėsti ant seklumos. Šio mėnesio pradžioje žemsemės turėjo iš kanalo išvalyti 100,000 kūbinių metrų grunto ir tikimasi, kad gegužės mėn. viduryje vėl galės į uostą įplaukti stambūs jūros laivai.

Lietuvos mokslų akademijos Fizikinių—techninių energetikos problemų institute Kaune veikia aukštos temperatūros srautų laboratorija. Jos vadovas — Algimantas Ambrazevičius. Laboratorijoje studijuojamos aukštos temperatūros (5000° Kelvino) jonizuotų dujų-plazmos savybės. Plazma (maždaug 15-20 centimetrų ilgio) laboratorijoje gaunama plazmatrono pagalba, kuris su pagalbiniais įrengimais užima dvi sales. Plazmos srautą paprastai lydi kurtinantis ūžesys (todėl ir ši laboratorija kartais vadinama Perkūno sale). Plazmą leidžiant per magnetinį lauką, gaunasi elektros srovė. Tai ir yra daugelio mokslininkų svajonė — magnetohidrodinamika. Magnetohidrodinaminis generatorius galėtų šiluminę energiją tiesioginiai paversti į elektros energiją (šiuo metu gi šiluminė energija turbinų pagalba pirma paverčiama mechanine, ir tik po to mechaninė energija virsta elektros energija). Plazma tačiau yra gana kaprizinga ir dar iki šiol nepavyko sukurti patikimų magnetohidrodinaminių generatorių. Kaip sutramdyti plazmą naudingam darbui, yra vienas pagrindinių šios laboratorijos mokslininkų tikslų. Mūsų skaitytojams, manau, bus įdomus pats faktas, kad kauniečiai mokslininkai dirba vienoje iš moderniausių energetikos sričių.

(zvr)

„Šaltoji" plazma — 5000° K

Plazmotrono valdymo pultas. Prie jo (iš k. į d.) inž. Algis Leonavičius, laboratorijos vadovas Algimantas Ambrazevičius ir stendo viršininkas Andrius Kačionas.

NAFTOS VALYKLA Į MAŽEIKIUS

Visiems žinoma, kaip svarbi išsivysčiusiam mūsų kraštui kuro problema. Pagrindinio ir pigiausio kuro šaltiniai — toli nuo Lietuvos. Tai smarkiai apsunkina, pabrangina ir daro sudėtingą jo pristatymą. Todėl ir buvo nutarta statyti Lietuvoje naftos perdirbimo gamyklą. Į čia Pavolgio nafta tiesiog iš verslovių atkeliautų pačiu pigiausiu transportu — naftotiekiu ir būtų vietoje perdirbama. Didžiulę įmonę buvo galvojama statyti Jurbarke. Pagal Leningrado specialistų paruoštą projektinę užduotį įmonė gamybos reikalams turėjo naudoti didžiulį kiekį vandens. Kaip tik dėl to Jurbarkas ir buvo pasirinktas: tik tokia vandeninga upė, kaip Nemunas, užtikrintų pakankamą gamybai vandens kiekį. Tačiau, praėjus kuriam laikui, atlikus papildomus labai kruopščius ir sudėtingus tyrinėjimus, paaiškėjo, kad tokią gamyklą galima statyti ir kitur. „Lenigiprogaz-o" specialistai, tikslindami projektinę užduotį, patobulino pramoninio vandens tiekimo schemą. Tai leido sumažinti gamybinio išmetamo vandens kiekį net 8 kartus. Nemuno žemupys ir Kuršių marios — labai unikalus, žuvingas vandens rajonas. Visiems labai rūpėjo išsaugoti šį nepaliestą gamtos kampelį. Todėl, atsiradus galimybei kitaip vertinti statybos vietos pasirinkimą, buvo pasirinkti Mažeikiai. Visai netoli jų, Naujojoje Akmenėje, dabar yra labai pajėgi statybinė organizacija — Akmenės statybos trestas. Sekančiais metais, baigę darbus cemento gamykloje, statybininkai sutelktomis jėgomis galės imtis naftos perdirbimo gamyklos. Požeminių vandenų čia užteks aprūpinti ir miesto, ir įmonės reikmėms. Šalia miesto yra Akmenės cemento gamykla ir kitos statybinių medžiagų pramonės įmonės, kas leis aprūpinti statybą reikalingomis medžiagomis, pakankamai išvystytas transportas. Visa tai leis sutaupyti daug kapitalinių įdėjimų, sutrumpins statybos terminus. Valstybinis statybos reikalų komitetas prie TSRS Ministrų Tarybos, atsižvelgdamas į šiuos argumentus, patenkino respublikos vyriausybės pasiūlymą ir nutarė perkelti statybos vietą iš Jurbarko į Mažeikius.

Gamykloje bus labai sudėtingi valymo įrengimai, kurie užtikrins pakankamą vandens išvalymą. Tačiau atsargumo dėlei vanduo nebus išleidžiamas į kurią nors upę, bet vamzdynais keliaus toli į atvirą jūrą. Be to, tai bus daroma ne kurortinio sezono metu: 3-4 mėnesius pramoniniai nutekami vandenys kaupsis specialiame rezervuare.

Parenkant naują statybos vietą, daug darbo atliko didelis mūsų respublikos, sąjunginių ministerijų bei projektavimo organizacijų specialistų būrys. Šiomis dienomis Vilniuje lankėsi TSRS naftos perdirbimo ir naftos chemijos pramonės ministras Viktoras Fiodorovas bei kiti ministerijos specialistai. V. Fiodorovas kartu su Lietuvos TSR Valstybinės plano komisijos pirmininku A. Drobniu lankėsi Mažeikiuose, kur susipažino su būsimosios statybos vieta. Su vadovaujančiais respublikos partiniais bei ūkiniais darbuotojais jis taip pat svarstė, kaip paspartinti projektavimo bei statybos darbus. Aptarimuose dalyvavo draugai A. Sniečkus, J. Maniušis, A. Ferensas, K. Kairys, kiti vadovaujantys partiniai ir tarybiniai darbuotojai. Statybą numatoma pradėti sekančiais metais, o pirmąją eilę atiduoti naudotis penkmečio pabaigoje.

(*Tiesa*, 1970.V.23)

KUR ŽVILGSNIS KRYPSTA?

ATEITIS – PLANAI IR VILTYS

Praėjęs dešimtmetis Lietuvoje buvo radikalių pasikeitimų periodas. Lietuva pradėjo intensyviai išgyventi įsibėgėjusio pramoninio vystymosi pasėkas ir susidurti su problemomis, kurias sukuria komplikuota technologinė visuomenė. Lietuvos pramoninimas buvo vykdomas pačiais greičiausiais tempais visoje Sovietų Sąjungoje, jos miesto gyventojų skaičius maždaug susilygino su kaimo gyventojų skaičiumi, o gamybos apimtis padidėjo keleriopai. Jau vien šie impresionistiniai socio-ekonominio vystymosi rodikliai nusako minėtų pasikeitimų apimtį ir svarbą.

Intensyvi industrializacija ir buvusis žemdirbystės krašto greitas perėjimas į technologinę visuomenę sukėlė skubiai spręstinų ir tautai gyvybingų problemų. Galima suminėti kad ir sekančias: miestų planavimo ir išdėstymo (ir tuo pačiu pramonės išdėstymo) problemą; pramonės tolesnio vystymo tempų ir krypties problemos; natūralaus gyventojų prieauglio mažėjimo, darbo jėgos rezervų ir panaudojimo problemos; gamtinių atsargų racionalaus panaudojimo ir apsaugojimo problemos; mokslo vystymo tempų ir krypties problemos; supramoninto kaimo kultūrinio-buitinio gyvenimo problemos; susvetimėjusios visuomenės problemos.

Šiame AKIRAČIŲ nr. baigiame planų ir vilčių reportažą. Pabaigai — du straipsniai apie didžiųjų ir mažųjų Lietuvos miestų problemas.

V. ALIŠAUSKAS

PLUNGĖ, DABARTIS IR PERSPEKTYVOS

Plungė yra vienas iš numatytų penkių naujų regioninių centrų, eventualiai išaugsiančių iki maždaug 80 tūkst. gyventojų. Kaip šio centro ugdymas sekasi, pasakoja Plungės rajono komparitijos sekretorius Vincas Ališauskas. Truputį sutrumpintas straipsnis paimtas iš Komunisto, *nr. 4, 1970 m.*

— Svarbiausias mūsų rūpestis — dirbtinės minkštos odos gamyklos statyba, — pradeda jis. — Šis kompleksas įeina į svarbiausiųjų Tarybų Sąjungos statybų sąrašą. Jau padaryta darbų už du milijonus rublių. Šiemet ypatingai įtempti metai — statybininkai turės įsavinti dar tris milijonus rublių lėšų ir paleisti į darbą pirmąją 10 tūkstančių kvadratinių metrų odos gamybos eilę.

Džiaugiamės pagaliau baigę „Linų audinių" fabriko rekonstrukciją. Tam buvo sunaudota apie pustrečio milijono rublių— iš esmės pastatytas naujas fabrikas. Svarbiausia, mašinų ne tik padaugėjo, bet jos pakeistos kur kas našesnėmis, pajėgesnėmis, šiuolaikinėmis. Baigiamas rekonstruoti ir duonos fabrikas. Senojo mums jau nebeužteko — smarkiai išsiplėtė ne tik miestas, bet ir kaimo gyventojai jau nebenori keptis duonos. Naujajame fabrike jos bus iškepama dvigubai daugiau, negu iki rekonstrukcijos.

Naujajame pramonės rajone šalia dirbtinės odos gamyklos išaugs kita chemijos pramonės įmonė — kultūrinių ir buitinių plastmasinių dirbinių fabrikas. Jo projektinę užduotį jau ruošia Leningrado „Giproplasto" instituto specialistai. Fabrikas kasmet išleis po 5000 tonų įvairiausių buičiai, sportui reikalingų plastmasinių daiktų. Tai nemaža statyba — jos sąmatinė vertė — 14 milijonų rublių. Apie mechanizavimo laipsnį galima spręsti kad ir iš to, jog kas penktas naujos įmonės darbuotojas bus inžinierius arba technikas.

Čia pat išaugs ir labai reikalinga žemdirbiams įmonė — kombinuotų pašarų gamykla. Ji išleis po 300 tonų kombinuotų pašarų per parą. Tame pačiame korpuse bus įrengtas silosinio tipo 32 tūkstančių tonų talpos grūdų sandėlis ir pajėgus sėklų valymo cechas. Pramonės mikrorajoną papildys taip pat šienainio bokštų kombinatas. Kiek man žinoma, tai turėtų būti gerai mechanizuota — nuo gamybos iki transportavimo ir bokštų montavimo vietoje — įmonė.

Būtumėm blogi šeimininkai, jeigu jau dabar nepasirūpintumėm augančios miesto pramonės užnugariu, tai yra gyventojų — jau esamų ir būsimų — poreikiais. Statome vandens valymo ir centrinius kanalizacijos įrenginius. Manome, kad 1973 metais jie bus galutinai užbaigti, ir tada iš naujo pramonės rajono į Miniją nutekantis vanduo neterš upės ir gamtos. Netoli ir centrinės rajono ligoninės pabaiga. Į ją iš visų pastatų susirinks visi ligoninės skyriai. Ligoninės kompleksas šiuolaikiškai įrengtas, ten taip pat bus ir poliklinika, medikamentų sandėlis. Auga 12 darbo vietų parduotuvė, 80 vietų kavinė. Projektuojamas statybos technikumo kompleksas 400 moksleivių. Čia, be mokymo korpuso, bus pastatytas erdvus bendrabutis, sporto salė. Jau turime ir miesto dujotiekio bei vandentiekio projektines užduotis. Ruošiamės statyti 150 vietų gyventojų buitinio aptarnavimo atelje — tos, kurią turime dabar, aiškiai per maža išaugusiam miestui. Sekančiais metais manome pradėti naujo viešbučio statybą. Ten įsikurs 120 vietų kavinė, o rūsyje — baras.

Tai nesustojantis, tolydžio didėjantis augimas. Mes, plungiečiai, jau apsipratome su tuo. Nuo penkmečio pradžios labai daug pastatyta. Kiekvienas svečias, metus nebuvęs mieste, vis randa ką nors nauja. Didelė trijų aukštų universalinė parduotuvė, 1070 vietų vidurinė mokykla, 280 vietų vaikų darželis-lopšelis, beveik 400 butų naujuose namuose. Plungė ne tik auga, bet pamažu iš tikrųjų virsta centru, kurio gamybiniai bei kultūriniai ryšiai vis labiau plinta po visą Žemaitiją, susiedami miestą su aplinkiniais rajonais. Savo gamybinę bazę, kuri aptarnaus visus Žemaitijos durpynus, pas mus nutarė įsirengti durpių kontorą, taip pat numato pasielgti hidrogeologinės ekspedicijos vadovai. Įsikurs Plungėje ir melioracijos statybos valdybos gamybinė bazė. Žinoma, tai mums uždeda naujas pareigas, naujus rūpesčius, didina rajono komunistų atsakomybę už vis augantį ir sudėtingesnį miesto ūkį.

Jeigu paklaustumėm gamybininkų, kokia svarbiausia Plungės įmonė, manau, daugelis atsakytų — „Linų audiniai". O tuo tarpu visoje šalyje ir užsienyje mūsų miestas žinomas ne iš šio fabriko produkcijos. Turime įmonę, kurios gaminiai noriai perkami Lenkijoje, Vokietijos Demokratinėje Respublikoje, Olandijoje, Danijoje, Kanadoje ir kitur. Tai — „Minija", kurioje susibūrę liaudies meistrai drožia juokingas figūrėles iš medžio, gludina gintarą, suteikia įdomias formas metalui, ėmė senoviškų būdu, rankomis, austi nuostabias lovatieses. O šiaip jau visos kitos miesto įmonės išleidžia kasmet vis daugiau produkcijos. Jeigu penkmečio pradžioje, 1965-aisiais, „Linų audiniai", sviesto gamykla, respublikiniam statybos ir remonto trestui priklausanti statybinių konstrukcijų gamykla išleido produkcijos maždaug už 14 milijonų rublių, tai pernai jau beveik už 17 milijonų rublių.

Gaila, neturime apskaičiavę, kiek mieste gyvena žmonių su aukštuoju išsilavinimu. Bet štai po ranka skaičiai, kiek jų yra visame rajone. Inžinierių, ekonomistų, mokytojų, agronomų, gydytojų ir kitokių specialistų yra 518. Kad lengviau būtų įsivaizduoti, kaip auga jų skaičius, prisiminkime, kad 1961 metais žmonių su aukštuoju išsilavinimu Plungės rajone buvo 373. Nuo 781 iki 1306 padaugėjo ir žmonių, įsigijusių specialų vidurinį išsilavinimą. Manau, nereikia ir aiškinti, kad daugiausia jų įsikuria nuolat auganči ame, vis daugiau kvalifikuotų darbuotojų reikalaujančiame mūsų mieste. Juk čia be pramonės įmonių, įvairių gamybinių bazių turime ir nemaža mokymo įstaigų. Štai šiemet pirmąją laidą į gyvenimą išleido statybos technikumo dėstytojai. Trijose vidurinėse mokosi bemaž trys tūkstančiai vaikų. Nemaža turėjome padirbėti, kol visiškai išsprendėme ikimokyklinių įstaigų, o paprasčiau — vaikų darželių ir lopšelių problemą. Dabar mamos jau neturi laukti mėnesiais ir metais, kol galės įtaisyti vaiką į darželį. Tai nauda ne tik joms, bet ir mums visiems: miesto ūkyje gali dirbti daugiau žmonių.

Buvo laikas, kai mūsų jaunimas palikdavo gimtuosius kraštus, stengdavosi persikelti į didelį miestą. Nuobodu, esą, kaime, nėra kur dėtis vakarais, po darbo. Aš jau kalbėjau apie Plungės specialistus. Kas jie? Tų pačių aplinkinių valstiečių, miestiečių vaikai, baigę aukštuosius mokslus ir grįžę į tėviškę. Grįžta į Plungę ir vaikinai, atitarnavę kariuomenėje, atvažiuoja dirbti iš smulkesnių, neturinčių pramonės miestelių. Ir, aš pasakyčiau, juos čia traukia ne tik statybų darbo romantika, bet ir tai, kad yra didesnės galimybės panaudoti savo gabumus meno saviveikloje, sporte, kitur, o tai sudaro būtiną kasdienio jauno žmogaus gyvenimo dalį. Taip miestas ima atlikti dar vieną regiono centro funkciją — tampa ir Žemaitijos kultūrinio gyvenimo centru. Visa tai gerai iliustruoja pati vaizdingiausia — faktų kalba. Tiesa, nėra Plungėje kol kas nė vieno profesionalaus meno ansamblio. Bet štai saviveiklininkų — daug. Kai kurie kolektyvai mažai ką nusileidžia ir profesionalams. Daugeliui tautinio šokio mylėtojų žinomas pavyzdinis meno saviveiklos kolektyvas „Suvartukas". Jo koncertus matė, drąsiai galiu sakyti, visa Žemaitija. Jau tradiciniu tapusiame, greit išgarsėjusiame žemaičių festivalyje prie Platelių ežero „Suvartukas" visada laukiamas svečias.

Žinoma, ne viskas eina taip gerai, kaip norėtųsi. Štai, sakysim, užpernai buvo pradėti statyti labai miestui reikalingi šaldytuvai ir kulinarijos cechas. Be kulinarijos cecho, dievai nematė, galime ir apsieiti kurį laiką. Bet štai šaldytuvai miestui labai reikalingi — jau dabar negalime atsivežti reikiamos produktų atsargos. Tačiau statyba buvo nutraukta. Turime ir daugiau pretenzijų. Baramės, reikalaujame, tariamės, ir darbas šiaip ar anaip juda į priekį. Tai augimo sunkumai, ir mes juos tikrai įveiksime.

Gražiai išplanuotoje, gėlėmis apsodintoje Vlado Rekašiaus aikštėje iškilęs devynių aukštų viešbutis, šalia restoranas, universalinė parduotuvė. Vietoje senų medinių pastatų — nauji, šiuolaikinių formų — paštas, gastronomas, kiti visuomeninės, prekybinės ir buitinės paskirties pastatai. Rekašiaus aikštė atpalaiduota nuo transporto eismo — po ja eina 140 metrų ilgio tunelis. Tokia aš matau 1980-ųjų metų Plungę. Tokia ji ir bus, — sako baigdamas sekretorius, — Žemaitijos sostinė.

Nauja Vilniaus dalis — Lazdynai, kurioje apsigyveno 12000 žmonių. Kasmet Lietuvoje reikia pastatyti naują 50000 gyventojų miestą.

Lietuva siekiama urbanizuoti planingai, išdėstant miestus po lygiai visame krašte. Pagrindinė priemonė to pasiekti — pramonės išdėstymas. Pramatyta tokiu būdu vystyti eilė regioninių industrinių-kultūrinių centrų, bet, kol kas, daugumą naujų miesto gyventojų patraukia vis patys didieji miestai. Žurnalistas Jonas Teseckas ir inž. Leonas Trinkūnas svarsto balansuotos urbanizacijos nesėkmės priežastis ir siūlo keletą problemos sprendimų. Truputį sutrumpintas straipsnis imtas iš Švyturio, nr. 5, 1970 m.

L. RINKŪNAS, J. TESECKAS

NEPAKLUSNŪS MIESTAI

Keisčiausi dalykai dedasi mūsų civilizuotame pasaulyje. Miestuose gigantuose milijonams trūksta gryno oro, kankina triukšmas, spūstis, o tuo pat metu gęsta gyvybė mažuose, visų pamirštuose miesteliuose, kurių gyventojai negauna darbo, nesusiranda pragyvenimo šaltinio. Ir žmonės lyg tos skruzdės telkiasi į dideles aglomeracijas, palikdami ir pamiršdami neaprėpiamus plotus.

Kaip, šiuo aspektu žvelgiant, atrodo mūsų Lietuva, jos miestai?

Kiekvienais metais respublikos miestai pasipildo per 50 tūkstančių žmonių. Kitaip tariant, jie padidėja vienu Alytumi ir vienu Kapsuku. Per pastarąjį dešimtmetį mūsų miestų gyventojų padaugėjo beveik puse milijono. Dar šiemet miestuose gyvens daugiau žmonių, negu kaimuose. Progresas. Ir nerimauti dėl to nevertėtų. Anaiptol! Visas civilizuotas pasaulis ugdo pramonę, kuria miestus. Mechanizuojant bei intensyvinant žemės ūkį, kaimas gali atpalaiduoti vis daugiau darbo rankų industrijai. Ne mažindamas, o didindamas produktų gamybą.

Dabar mechaninis (atvykstančių iš kitur) gyventojų prieaugis dvigubai viršija natūralų miestų augimą. Susirūpinimą kelia ne pati migracija iš periferijos į miestus, (jeigu dėl to nenukenčia žemės ūkis), o veikiau tos migracijos pobūdis.

Visą šalį mes svajojame matyti gražią, klestinčią. Didesnio ar mažesnio miesto gyventojas, kiekvienas kaimo žmogus teisėtai nori maksimaliai patenkinti savo materialines bei dvasines reikmes. Mes neužsibrėžėme miestuose kurti optimalias gyvenimo sąlygas vieniems, o antruosius — pamiršti periferijos glūdumoje.

Lietuvoje sudarytos gamybinių jėgų išdėstymo ir poilsio zonų schemos. Specialistų nuomone, optimalus šalies miestų dydis neturėtų viršyti 400 — 500 tūkstančių gyventojų. O mūsų sąlygomis, mūsų tautos charakteriui labiau tiktų dar mažesni miestai.

Todėl teisingai nutarta apriboti didžiųjų miestų — Vilniaus ir Kauno — augimą ir tolygiau išdėstyti gamybines jėgas visoje Lietuvoje. Alytaus, Utenos, Kapsuko, Jurbarko ir Plungės bazėje bus sukurti nauji regionų centrai. Turint galvoje jau išaugusius Panevėžį, Klaipėdą, Šiaulius ir ugdant šešis mažuosius pramoninius miestus — Jonavą, Kėdainius, Ukmergę, Mažeikius, Švenčionėlius, Rokiškį, prie mažų ugdytinų miestų dar priskyrus Telšius, Tauragę, Varėną, — visa Lietuva taptų maždaug tolygiai išsivysčiusi respublika. Kiekvienas regiono centras turėtų stambesnių specializuotų prekybos, buitinio aptarnavimo įmonių, šiuolaikinių ligoninių, specialių mokyklų, teatrų. Kauno politechnikos instituto specialistai apskaičiavo, kad, pavyzdžiui, Utenai išaugus į regioninį centrą, aplinkinių rajonų gyventojai, vien sumažėjus transporto išlaidoms, kasmet sutaupytų maždaug 2 milijonus rublių.

Ugdytini miestai plečiasi, stiebiasi. Tačiau ar taip, kaip buvo numatyta?

Didžioji miestų gyventojų prieaugio dalis, deja, užplūdo penkis pagrindinius respublikos miestus: Vilnių, Kauną, Klaipėdą, Panevėžį, Šiaulius. Būsimiesiems regionų centrams ir mažesniems pramonės miestams per paskutiniuosius penkerius metus teko vos 16 procentų visų miestų gyventojų prieaugio. Švenčionėliai, pavyzdžiui, iš viso beveik neišaugo, nors ir ugdytini.

O kas pasidarė Vilniuje

— Aš tariu kategoriškai: Vilniaus augimas turi būti griežtai apribotas, — pasakė mums miesto Vykdomojo komiteto pirmininkas V. Sakalauskas.

— O miestas neklauso. Dabar mūsų sostinėje jau gyvena 365 tūkstančiai žmonių, o turėjo būti žymiai mažiau.

— Jeigu kiekviena ministerija ar žinyba viską norės turėti Vilniuje, po ranka, — mes niekada negalėsime reguliuoti miesto augimo. „Viskas po ranka" — be žmonių neapsieina. Ir kviečia Vilnius paprastą prekių žinovą iš rajono ar sviesto gamybos meistrą su visa šeima, — pasakoja miesto šeimininkas.

Tai būtų dar pusė bėdos. Didesnė blogybė kitur: pernelyg intensyviai augantis Vilnius atitraukia darbo jėgą iš kitų Lietuvos vietų, žlugdo pramonės išdėstymo decentralizavimą ir trukdo tolygiai gražiai klestėti visai mūsų Lietuvai. Taigi, auganti sostinė, pati to nenorėdama, skriaudžia savojo krašto žmones, ypač gyvenančius tolimoje periferijoje.

Pastaraisiais metais sostinės gyventojų skaičius didėjo maždaug trigubai daugiau dėl mechaninio prieaugio, negu natūralaus augimo sąskaita.

Kodėl susidarė tokia situacija? Atsakymas paprastas. Didesnis ar mažesnis viršininkas nori turėti viską ir visus po ranka. O kad dėl to kenčia viskas ir visi — apie tai jis nepagalvoja. Girdi, kam man statyti periferijoje naują įmonę, tiesti naujas antžemines ir požemines komunikacijas, bendrainžinerinius tinklus, kuriais naudosis ir kiti, išleisti daugiau už tuos kitus lėšų? Tarp kitko, šiais sumetimais viena po kitos ministerijos atsisakė statyti savo įmones Švenčionėliuose. (Mat, nė vienas šeimininkas nepanūdo leisti pasinaudoti savo jėdt darbu ir lėšomis kitam, vėliau čia įsikūrusiam.) Net projektuotojai, materialiai suinteresuoti pigiausio projekto parengimu, visiškai neatsižvelgia, ar jų projektuojamas objektas pirmasis mažame miestelyje, ir kad to savaime jo realizacija atsieina brangiau. Būsi pirmas — brangiau mokėsi. Kuriems galams. Verčiau aš naują įmonę statysiu Vilniuje. Taip ir liko Švenčionėliai be gamyklos.

Lėšos statybai ir miesto ūkiui stambiame mieste, skaičiuojant vienam gyventojui, dvigubai viršija tokias pat išlaidas mažame mieste. Be to, mažuose miestuose tų pačių gerovės sąlygų sudarymas gyventojams atsieina trigubai pigiau, negu dideliuose centruose. O socialinės problemos? Daugumą sunku išspręsti, kai žmonės negauna darbo gyvenamojoje vietoje. Jau dabar į Vilnių kasdien dirbti iš kitur atvažiuoja apie 30 tūkstančių žmonių. Ar iš gero gyvenimo? O daug darbingų žmonių Žagarėje, Linkuvoje, Sedoje, Pagėgiuose, Salantuose, Kudirkos Naumiestyje, Skaudvilėje iš viso nedalyvauja visuomeninėje gamyboje. Dideli centrai, kuriuose trūksta darbo rankų, jiems per toli, kad galėtų kasdien važinėti, o vietoje darbo nėra.

Mūsų ūkis — planingas. Tad kodėl susidarė tokia situacija? Mat, savi marškiniai arčiau kūno. Svarbiausia, savo interesai, o kitų — kas man darbo.

Įmonių materialinio suinteresuotumo sistema įvairiais būdais skatina plėsti gamybą, gaminti daugiau produkcijos, pelningiau ją realizuoti. Ne vien modernizuojant gamybą, įsisavinant naują techniką bei technologiją, keliant darbo našumą, bet, deja, ir didinant dirbančiųjų skaičių. Ir direktoriai griebiasi pastarojo kelio, pačio lengviausio.

Šitoksai gamybos didinimo būdas Vilniuje, rodos, apribotas. Juk kiekvienam iš kitur atvykusiam gyventojui priregistruoti sostinėje reikia 13 kvadratinių metrų gyvenamojo ploto.

— Suranda, — paaiškino mums Vykdomojo komiteto pirmininkas.

Kaip nesuras! Juk Vilniuje, nors ir labai trūksta butų, gyvenamąjį plotą susirasti lengviau, negu, pavyzdžiui, Alytuje, Kapsuke, Plungėje, Mažeikiuose ar Ukmergėje. Tuose miestuose butų krizė dar aštresnė. Mat, visi stengiamės statyti, puošti Vilnių, bet ar, rūpindamiesi sostine, nepamirštame visos Lietuvos?

Kaip ateity atrodys pats Vilnius? Jeigu miestas ir toliau taip pat intensyviai augs, tai po dešimties metų bus daugiau kaip pusė milijono gyventojų. Kasdien iš kitur atvažiuos dirbti jau ne trisdešimt, o šimtas trisdešimt tūkstančių žmonių. Mat, atsiras daug naujų darbo vietų. Jeigu jas norėtų užimti tiktai vilniečiai, tai kiekvienas šešerių metų vaikas jau turėtų dirbti.

Problema reikalauja neatidėliotino ir racionalaus sprendimo.

Miestai auga pagal tam tikrus dėsningumus. Išaugo miestas iki pusės milijono gyventojų. Nepristabdei jo! Bemat neišvengiamai atsiras milijonas žmonių.

Kur ir kaip reikia apriboti darbo vietų didinimą Vilniuje? Visų pirma pramonėje, statyboje, transporte, su miestu nesusijusiose aptarnavimo sferose.

Efektingumas plačiąja šio žodžio prasme nebūtinai ir ne visada siejasi su maksimaliu įmonių stambinimu.

Ir vėl reikia apgailestauti. Įmonių vadovai, vykdydami savo ministerijų siauras žinybines užduotis ir skatinami dabar veikiančios ekonominio suinteresuotumo sistemos, darbo vietas didina stambiuose miestuose dirbančiųjų darbo sąlygų blogintimo sąskaita ir neatsižvelgdami į visos respublikos, visos šalies interesus. Čia vėl reikėtų papeikti Vilniaus elektros skaitiklių gamyklą. Plėstis neturi vietos, o žūt būt stengiasi. Beje, apie tai rašė „Pravda", todėl čia gal plačiau ir neverta kalbėti.

Ką konkrečiai galime nuveikti, kad sustabdytume nesveiką Vilniaus augimą ir stimuliuotume būsimuosius regionų centrus, mažus ugdytinus miestus?

Pirmiausia įvairios statybinės organizacijos, ypač kaimo statybos, materialinio techninio tiekimo, urmo prekybos bazės, betarpiškai nesusijusios su Vilniumi, o labiau su periferija, galėtų susirasti sau vietą kur nors kitur, klientams, interesantams dar patogesnę. Sakysime, kodėl tokios visą respubliką, o, gal būt, mažiausiai Vilnių, aptarnaujančios organizacijos negalėtų įsikurdinti, pavyzdžiui, Jonavoje, arti geležinkelio, patogių kelių, vienoje centrinių respublikos ašių? Kodėl Kaimo statybos ministerija savo pagrindines organizacijas stengiasi įkurti stambiausiuose Lietuvos miestuose? Darbą dirbti reikia kaime, o Vilnius ir pats stokoja statybininkų. Statybos ministerija visus savo specializuotus trestus laiko Vilniuje, nors tie trestai darbus atlieka visoje respublikoje. Greičiau pasieksi tolimiausias respublikos vietas iš vidurio Lietuvos, o ne iš Vilniaus.

Mūsų nuomone, Vilniaus augimui apriboti yra ir kitų būdų. Pavyzdžiui, sostinės aplinkinių rajonų gyventojams reikia sukurti patogesnės darbo, buities ir kultūros sąlygas, kad jie nesiveržtų į Vilnių. Šią problemą padėtų išspręsti Švenčionėlių, Vievio, iš dalies Šalčininkų industrializavimas. Tai rodo praktika, patyrimas. Pavyzdžiui, ūgtelėjus Jonavai, sumažėjo žmonių antplūdis į Kauną.

Jeigu šiuo metu dar galima sutikti su intensyviu Panevėžio augimu, tai jokiu būdu nepateisinamas Šiaulių plėtimasis. Tas miestas atsirado nedėkingomis sąlygomis — trūksta vandens. Kulpės upokšnio papildymas vandeniu iš Dubysos tiktai iš dalies ir laikinai išspręs troškulio problemą. Nepagrįstai ugdoma ir Klaipėda. Šiame, ir taip jau palyginti vyriškame mieste, statoma laivų remonto įmonė, kurioje dirbs 10 tūkstančių žmonių, daugiausia vyrų. Norės kas nors ar nenorės, ilgainiui mieste atsiras maždaug tiek pat ir moterų. Joms irgi reikės kažkur dirbti. Galutinis rezultatas: vien šita įmonė Klaipėdos gyventojų skaičių po penkerių metų (remiantis normaliais dėsningumais) turėtų padidinti 50-60 tūkstančių žmonių. Ar uostamiestis per tokį trumpą laiką sugebės apgyvendinti šitokią daugybę! Realistas nerizikuotų spręsti tokio uždavinio.

Mūsų oponentai paklaus: o ką gi pasiūlys realistai? Šilalėje, Prienuose, Eišiškėse ar Širvintose, bet kuriame netoli didelio miesto esančiame miestuke, su keliomis dešimtimis ar vienu kitu šimtu visuomeninėje gamyboje nedalyvaujančių žmonių, negi statysi gamyklą tūkstančiui darbininkų? Mažesnių įmonių šiuolaikiniai mūsų tipiniai projektai beveik nenumato. O didelei gamyklai ir tenai pritrūks darbininkų.

Blogai projektuojame, jeigu nepakankamai numatome mažesnių gamyklų. Pavyzdžiui, paimkime Angliją. Niekas nesiginčys — šalis industrializuota. Kokias gamyklas stato anglai, nuo seno puikūs ekonomistai? Londono miestų palydovų naujose įmonėse vidutiniškai dirba tik po 170 žmonių. Naujose Čekoslovakijos gamyklose bei fabrikuose taip pat dirba žymiai mažiau žmonių, negu senose, nes tos įmonės labiau elektrifikuotos, mechanizuotos, automatizuotos. Netgi sutikę su nuomone, esą, mažos pramonės įmonės duoda menkesnę ekonominę naudą, daugiau socialinių-ekonominių faktorių kalba: ir mažuose miesteliuose būtinai reikia ugdyti pramonę. Geriau, kad konkretus Jonas per mėnesį padarys 20 avilių ar konkreti Marė nupins 100 kašių, negu iš viso nieko nepadarys: geriau, kad bet kuri šeimininkė, netgi savo virtuvėje, užkonservuos žiemai keliasdešimt stiklainių uogų ar grybų, negu tos gamtos gėrybės supus miške. Geriau, kad pustrečio tūkstančio respublikos melioratorių, kurie žiemą neturi ką veikti, o nori dirbti, mažose sezoninėse įmonėse gamintų visuomenei reikalingų produktų, negu slampinėtų dyki.

Atkakliausi gamyklų periferijoje, mažų įmonių priešininkai mes savo kozirį: „Koks save gerbiantis direktorius, padorus specialistas, važiuos į užkampį?"

Mielai važiuos, jeigu gaus didesnį atlyginimą, negu dideliame mieste. O didesnis atlyginimas teisėtai ir materialiai, ir morališkai priklauso. Tokie vadovai sutaupo valstybės lėšas, kurios išeikvojamos plečiant darbo vietas didelių miestų gamyklose (papildoma butų statyba darbininkams, išlaidos miesto ūkiui ir t.t.), o patys dirba sunkesnėmis sąlygomis, negu viskuo aprūpinti jų kolegos direktoriai civilizuotoje sostinėje.

Nesupraskite mūsų neteisingai. Nesame kategoriški šalininkai smulkių įmonių, o priešininkai — didelių gamyklų. Gink dieve!

Vien stambių miestų ugdymas, tik įmonių gigantų statyba ar vien mažų miestelių supramoninimas smulkiais fabrikėliais bei atskirais cechais neišspręs visų ekonomikos ir kultūros problemų. Mūsų nuomone, tolygaus ekonominio bei kultūrinio Lietuvos suklestėjimo reikia siekti racionaliau, visapusiškai ir visur.

SUSIPAŽINIMUI

LIONGINAS ŠEPKA

Graži 1939 m. vasara.

Rokiškietis tada dar buvau nesenas ir visų gretimų rajonų liaudies meistrų nepažinojau. Nepažinojo jų nė maro kolegos, Rokiškio kraštotyros muziejaus darbuotojai. Apie Lionginą Šepką taip pat nieko nebuvau girdėjęs, nors jis Pandėlio mieste ir apylinkėse jau buvo žinomas medžio drožiniais, o ypač savo neįprastu gyvenimo būdu.

Muziejuje buvo ruošiamasi liaudies meistrų kūrybos parodai. Lankėme audėjas, puodžius, medžio drožėjus ir visus, kurie bent kiek buvo žinomi kaip nagingi žmonės. Ieškodami liaudies talentų, užsukome ir į Pandėlį, tada dar rajono centrą.

Kalbamės su žmonėmis, sutiktais gatvėje, prie sodybų vartų. „Meno dirbėjų" apie Pandėlį nesą, bet vienas pandėliečių parodė į Šepkienės daržugalį (Dzeržinskio gatvė, Nr. 19), kur gyvenąs vienas vyriškis ir drožinėjąs iš medžio visokius daiktus. Tik su juo mes jau nesusikalbėsią: „savotiškas toks, kaip nenormalus".

Paėjėję per daržus, pamatėme neįprastą „sodybą", iš tiesų įkurtą daržugaly, kiek nuolaidesnėje vietoje, po medžiu. Iš toliau buvo matyti bestogės mūrinio namo sienos, o šalia kažkoks aplūžęs mažesnis pastatėlis. Nutarėme užeiti. Kieme, prie apžėlusios molduobės mus pasitiko medinis „stovylas", šiuo metu saugomas Rokiškio muziejuje: pilkas, išraiškingo veido, vienplaukis, su dideliais ūsais Kristus. Nepuolėme jo apžiūrinėti. Visa aplinka mums buvo perdaug keista ir mįslinga, o „stovylas" čia buvo tik jos dalis.

O vis tik šiandien, kada sodybos nebėra nė pėdsako, kada ir ši statula iš natūralios aplinkos perėjo į muziejaus sales, įspūdinga skulptūra mano atminty išliko visos buvusios meistro sodybos simboliu.

„Stovylas" stovėjo tvirtai, lyg įaugęs į žemę, nuo lietaus ir saulės suskeldėjęs, papilkėjęs. Niekas jo nelietė, netgi tie padaužos vaikigaliai, kurie drumsdavo menininko ramybę, landydami „pasižiūrėti, kaip gyvena Lionginas". Gal žiemos pašalo pakilotas, o gal paties meistro taip pastatytas, jis atrodė kiek pasidavęs į priekį. Skulptūra buvo darniai įsiliejusi į žalią aplinkos foną; nors kūrėjas buvo sumanęs ją pastatyti ant artimųjų kapo, tačiau, atrodo, visai nenorom sukūrė ją šiai aplinkai, savo sodybai.

Kada kalbėjomės su Lionginu Šepka, pastebėjau, su kokiu pasididžiavimu jo žvilgsnis krypsta į skulptūrą. „Kristusėlis!" — taip Lionginas ir mėgino jį vadinti. Jis ne tik sukūrė skulptūrą, bet ir savotiškai garbino ją, džiaugėsi, kad, kurdamas dievo statulą, sukūrė sau vidinę ramybę. Dėl to Lionginas buvo be galo dėkingas savo „Kristusėliui". Vėliau pats buvau Liongino dvasinių sukrėtimų liudininkas, kada jo sukurtas dievas iškeliavo iš jo gyvenamosios aplinkos, kada menininko ir jo kūrinio santykių darna buvo pažeista.

Tą autoriaus meilę namų ramybės saugotojui geriau supratau, iš Liongino sužinojęs vieną „smulkmeną". Tą didelį, apie dviejų metrų ilgumo storą žalio beržo stuobrį, iš kurio buvo padaryta statula, Lionginas paryčiais parsinešė iš gretimo kaimo miško. Aš vienas vargiai galėčiau skulptūrą pakelti nuo žemės — sunki. Medžiagos parsinešimas iš miško „slaptomis", tiesiog ant savo stiprių pečių, kaip vėliau patyriau, buvo vienas iš svarbiausių Liongino kūrybinės dvasios akstinų. Apie rąsto parnešimą autorius kalbėjo su tokiu pakilimu, kokiu kalbama apie nepakartojamą kūrybos procesą.

Namelis, kaip jį vadina pats Lionginas, buvo „dviejų galų". Tai toli gražu ne tradicinis namas; vietiniai gyventojai tos sodybos nelaikė sodyba, o Liongino būsto — gyvenamu namu. Neįprasta buvo sodyba, keista jos atsiradimo istorija.

Augęs gausioje šeimoje, piemenavęs svetimiems, buvęs grioviakasiu, plentų tiesimo darbininku, kortų lošėju ir mėgėju išgerti, imtynių, kai kada ir už krūtinių pasivedžioti, Lionginas, karui prasiautus, linko į vienatvę. Prieglobstį Pandėlio krašto „zimagoras" buvo radęs savo brolio Petro namuose. „Man taip nebesimėgia būt su žmonėm", — kalbėjęs Lionginas broliui. 1949 m. jo brolis Petras mirė. Rinkosi į šermenis kaimynai, artimieji. Budinčiųjų tarpe nebuvo Liongino. Tik tada, kai vidurnaktį išsiskirstydavo žmonės, nuo trobos aukšto nulipdavo ir jis. Ilgas valandas vienas stovėdavo prie Petro karsto, paskui... vėl lipdavęs ant trobos, kad žmonės jo nematytų. Ne taip atsisveikino su broliu, kaip visi. Skausmas jį palietė savaip, ir savaip jis jį pergyveno.

Brolienė paprašė padaryti kryžių ant vyro Petro kapo. „Lionginai, sukalk kokį iš medžio". Argi brolienė nežinojo, kad tas, griovius kasdamas, jokių medžio darbų nėra dirbęs! Lionginas neapsiėmė.

Po Petro mirties Lionginui pasidarė visai neramu. Rodos, apačioje vis gieda: Rodos, palėpėmis Petras vaikšto. Nebeliko ramybės. Prieš kelerius metus tėvas nuėjo į kapus. Dabar Petras...

Išeis ir Lionginas, nebegyvens čia.

Ir išėjo į galudaržį. Vilko naktimis iš miško medžius, šakas; rentė, kasė ir į palėpę pas brolienę nebegrįžo. Čia jis įsikūrė 1950 metais, pradėjo daryti broliui medinį kryžių. Brolio negalėjo pamiršti nė minutei. O kad būtų ramu, darė kryžių. Paminklą bekuriant Lionginą mes ir aptikome, praėjus gal dešimčiai metų nuo Petro mirties.

Pravėrėme duris. Siauras praėjimas, kurio dešinėje buvo prikrauta skulptūrų, kryželių, iš medžio išpiaustytų grandinių ir viso kito, ko mūsų dėmesys nespėjo užkliudyti. Šią daržinėlę jis pristatęs vėliau, kai pridrožė visko tiek, jog žeminėje nebetilpo. Kairėje pusėje — žemos durelės, pro kurias aukštesniam žmogui sunku ir pratilpti. Nespėjus mums gerai apsidairyti, durelėse pasirodė šeimininkas. Nepasakyčiau, kad iš karto pasijutome jaukiai. Jis sustojo ties gyvenamojo galo-žeminės durelėmis, lyg sąmoningai jas užstodamas, kad mes neįsilaužtume nekviesti į vidų. Į vidų niekas ir nekvietė. Kalbinome menininką, o pro jo pečius su muziejininkų atkaklumu žvilgčiojome į vidų.

Dešinėje buvo matyti mažas langelis, visai prie žemės. Jis menkai teapšvietė virtuvę — priekinę žeminės dalį, kurioje stovėjo nedidelė, grubiai iš molio nudrėbta krosnelė su rinkėmis. Už krosnelės — didesnioji žeminės dalis, o ten — kažkokš gultas.

Visos žeminės asla kiek žemiau žemės paviršiaus.

Prie langelio ties krosnele stovėjo nedidelis stalelis, apkrautas įvairiais daiktais. Tai meistro darbo vieta. Čia, kada oras šaltas, Lionginas drožė medį.

Į vidų tąsyk taip ir nepatekome. Nenorėjome būti įkyrūs.

Juodbruvis, nežemas pusamžis vyriškis, pabrėžtinai užsimaukšlinęs ant akių kepurę, mums atsakinėjo kategoriškai, su aiškiu nepasitikėjimu. Skubėjome prisipažinti, kad esame iš muziejaus, domimės liaudies menu, menininkais. Tačiau ir po to, matyt, jam mūsų atvykimo tikslas liko neaiškus. Kai pasisakėme norį pasižiūrėti jo dirbinių, jis taip pat trumpai ir griežtai atsakinėjo:

— Tai ką čia žiūrėt. Bene yra čia ko žiūrėt.

Gal tai buvo tik meistro kuklumas, o gal baimė, kad mes galime jo darbus suniekinti.

— Tai viskas čia jūsų padaryta? — paklausiau, žvelgdamas į krūvą įvairiausių drožinių.

— Tai kieno gi, mano.

Autorius drąsėjo. Kilojome skulptūrėles. Paskui nuvedė į bestogį molinį pastatą, papasakojo apie savo sumanymą. Šį dar nebaigtą molinį apie 5 m ilgio ir 4 m pločio pastatą Lionginas surentė tada, kai, prikrovus daržinėlę dirbinių, prireikė šimtus detalių sumontuoti, pažiūrėti, kaip atrodys jau eilę metų kuriami paminklai broliui ir tėvui. Naktimis kieme kasė molį, suplūkė pastato sienas, aukštas kad tilptų paminklai. Tik stogui medžiagos dar nebuvo. Puošnaus, gausiai ornamentuoto paminklo pagrindinė dalis jau stovėjo viduje, atremta į sieną. Atrodė, kad ir čia, dar nebaigtame „paviljone", autoriaus sparnuotam kūriniui ankšta. Paminklo viršūnė tarytum veržėsi į dangaus žydrynę, kol jos dar neuždengė stogas.

Mes gyrėme jo sumanymą ir darbus. Lionginas stebėjo mus. O kai paderėjome darbus pirkti muziejui, jis drąsiai atsakė:

— O kodėl ne?

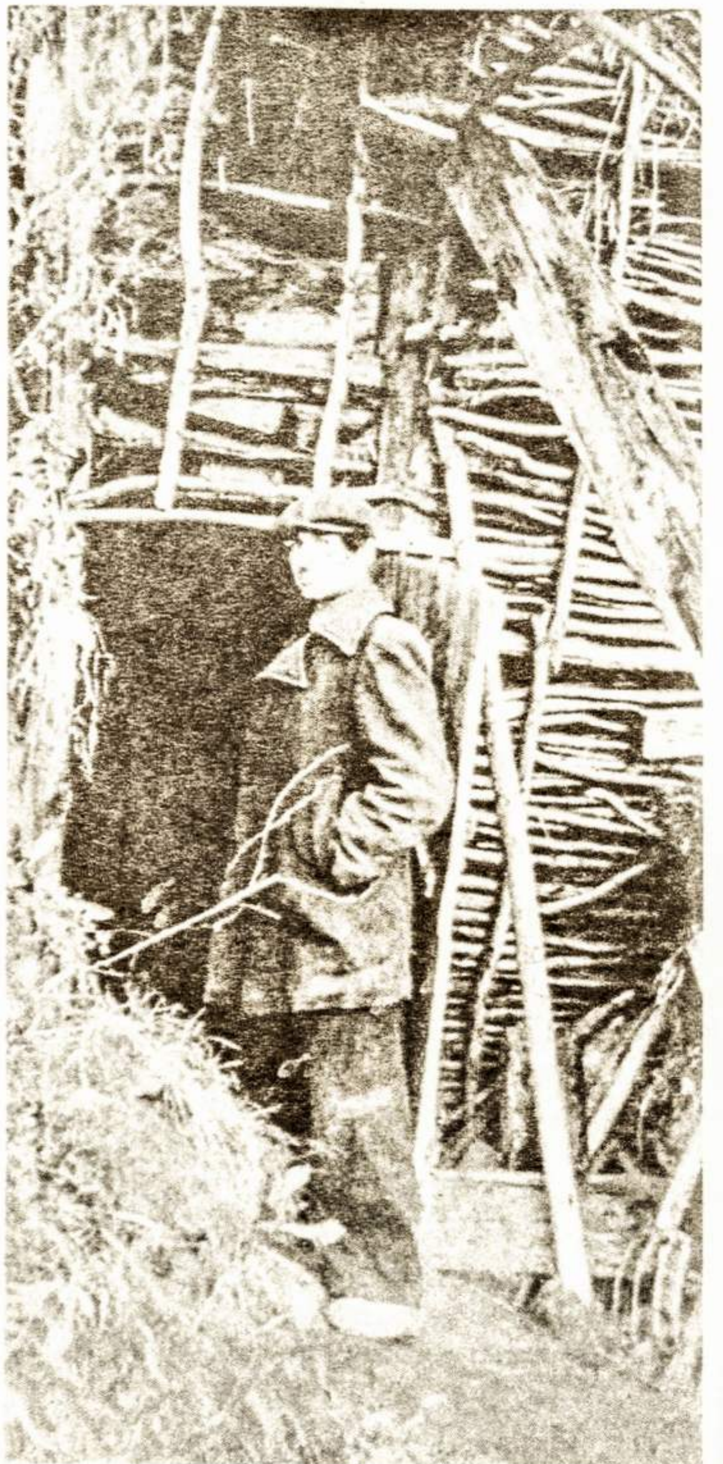
Bet greit paklausė:

— Ar nesityčiojat iš manęs?

— Mes visai rimtai.

— Iš manęs tyčiojasi žmonės. Nesupranta.

Kada mes pakartotinai ėmėme lygtis dėl kainos, ilgai negalvojęs, užsiprašė dvidešimt tūkstančių rublių (tai buvo dar prieš pinigų reformą). Jutome, kad autorius vertino savo kūrinius, įsitikinęs, jog niekas tiek nemokės. Pasakė, norėdamas pabrėžti, kad jo pastogėje yra pigiai neprieinamos vertybės...

Viskas buvo mįslinga toje menininko dirbtuvėje. Mes darėmės vis rimtesni, o Lionginas — atvirkščiai. Matyt, pajuto, kad nugali mus, kad mes parblokšti jo darbų ir sumanymų. Nieko negalėjome atsakyti dėl kūrinių kainos, net liovėmės apie tai kalbėti. Pirkti tuos kūrinius atrodė per maža. Jie dar neišėjo iš meistro rankų, jie dar tebegyvena meistro buityje. Jie dar... Apie juos reikia dar pagalvoti. Taip pat ir apie meistrą, kurio nespėjome per trumpą laiką pažinti. Dar ir dar kartą atvažiuosime.

Kai ruošėmės išeiti, Lionginas kreipėsi į mane nušvitusiu veidu, ar aš neturįs jam duoti papirosų.

— Rūkot? — paklausiau.

— Ne. Mergikių pas mane ateina, pavaišinsiu.

Apgailestavau neturįs rūkalų.

— Nieko, — nuramino jis mane. — Aš tyčiom.

Kaip vėliau patyriau, Lionginas buvo įpratęs, kad kiekvienas, kas ateina apžiūrėti jo dirbinių, palieka čia papirosų, čia pinigų, maisto. Jis iš to gyveno ir įprato tokiu būdu „išnaudoti" savo kūrinius.

Domėjimasis jo kūryba, atrodė, mus suartino, palaipsniui atsivėrė „paslaptys". Įsivaizdavome Liongino Šepkos kūrinių ateitį: mūriniam pastate stovės paminklai, juos rodys žmonėms.

— Pas man irgi bus muziejus,—pasakė. Gaila, šio muziejaus jis nebaigė kurti. Pertvarkant miesto gyventojų sklypus, pa-

sirodė, jog Lionginas Šepka ne vietoje savo muziejų kuria.

Šiandien vis labiau aiškėja, kiek svarbu yra, norint suprasti Šepkos kūrybą, jo gyvenimo ir aplinkos, kurioje jis kuria, pažinimas.

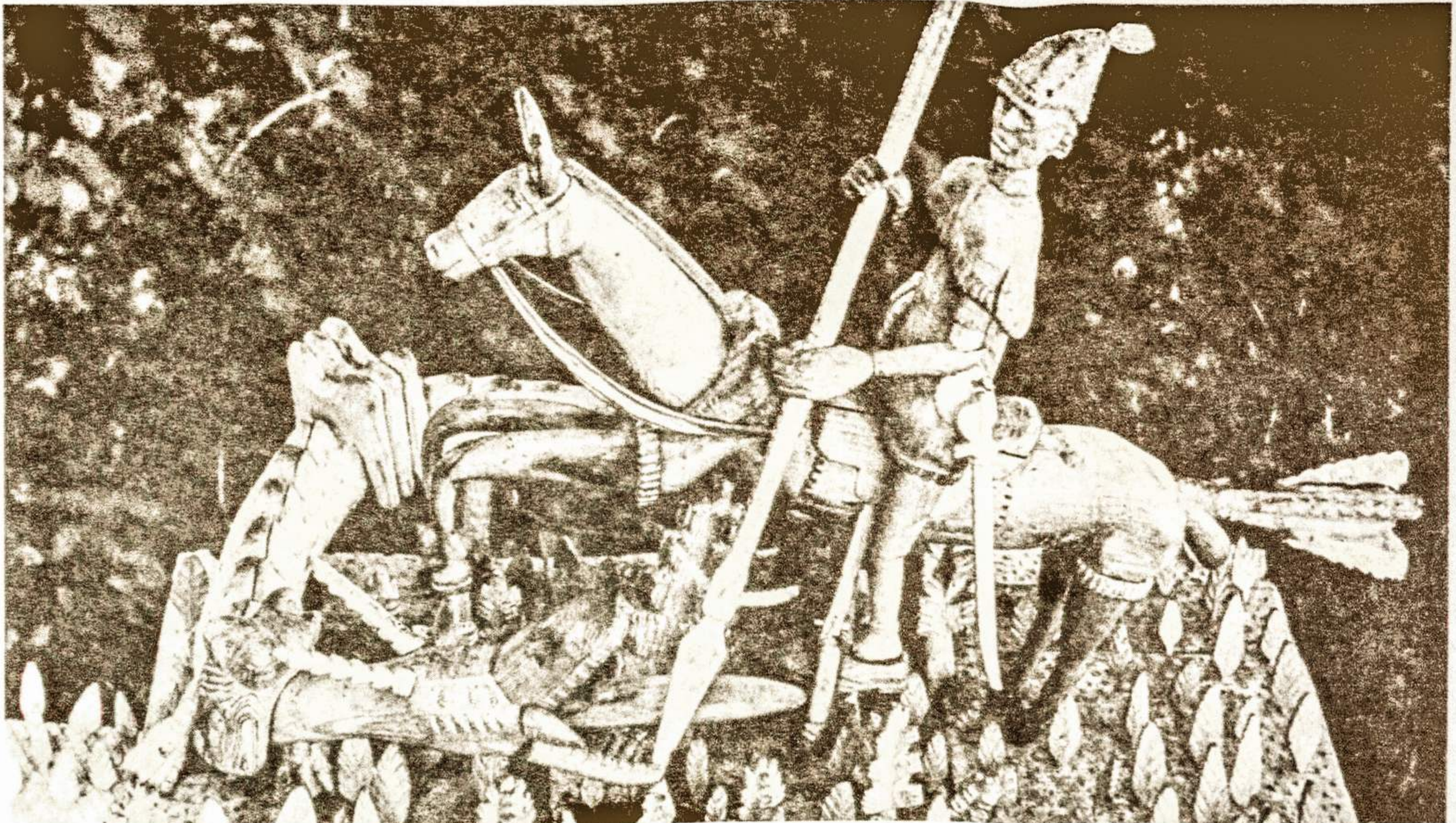
Lionginas tikrai savo kūrinių neslėpė nuo visuomenės, nors iš karto atrodė, kad vengia jos. Meistras vengė žmonių, kurie drumstė jo dvasinę ramybę. Tačiau be jų negalėjo, ir todėl per savo kūrinius ieškojo ryšio su jais. Kūryba darė jį vertą savo paties akivaizdoje, ir autorius jautė, kad savo kūriniais jis pelno prideramą vietą visuomenėje. Jis didžiavosi savo darbais, kurie teisino prieš žmones jo keistą gyvenimo būdą bei jo psichines būsenas.

Visa L. Šepkos buitis, gyvenimo būdas, kiek aš sugebėjau įžvelgti, tvirtino, jog autorius prasmingai traukėsi nuo žmonių, užleisdamas vietą tarp jų savo kūriniams. Įsikūrė „sodybą", statė dirbtuvę, pastatė kūriniams sankrovą. Visa tai darbui, kūrybai. Sau pačiam iš medgalių pastatė rentinį, kuris turėjo atstoti jam gyvenamąjį būstą, apkasė jį žemėmis, apdėjo velėnomis — nuo vasaros karščių, nuo žiemos šalčių ir nuo gyvenimo triukšmo. Lionginas apsikasė. Žeminė, matyt, jos gyventojui buvo geriausia priemonė susikurti visiškos vienatvės iliuziją.

„Dirbtuvė mano buvo palapinėj, ant vėjo, ant lietaus, ant sniego", — rašo jis man 1962 m. jau iš Didvydžių senelių ir invalidų namų Vilkaviškio rajone. Čia jis neperdeda. Pandėlio miestelio gyventojai pasakojo, kad Šepkos žeminę žiemą kone visai užpustydavę, duris užversdavę pusnimis. Gerieji kaimynai eidavę pasižiūrėti, ar Lionginas gyvas, ar neuždusо po pusnim. O jis kur ten: drožia paukščiukus, lyg savo „palapinėj" jaustų gaivų pavasarį. Kartą prasivėręs dureles ir užmigęs. Naktį pūga prinešė jo „palapinę" sniego. Ateina kaimynė aplankyti, atneša karštimo pusryčiams, žiūri — Liongino tik kojos iš pusnyno išlindusios.

Žinoma, miestelio gyventojams toks Liongino gyvenimo būdas buvo ne mažiau imponuojantis už jo kūrinius.

1962 metai.

Eidvydžių senelių ir invalidų namai įsikūrę buvusiame dvare, keliolika kilometrų nuo Vilkaviškio. Administracijos rūmai, toliau korpusas, kuriame gyvena globotiniai, dar toliau statomas kitas korpusas...

Namų direktorius įdėmiai klausėsi manęs, o aš klausinėjau apie jo globotinį. Kai ką buvo girdėjęs, o daug ko ne. Mano sąsiuvinis pildėsi naujomis žinutėmis iš asmens bylos: „Lionginas Šepka, Justino s., gimęs 1907 m. rugpiūčio 21 d. Pandėlio vls., Šiaudinės kaime, bylos Nr. 429, įrašytas 1961 m. sausio 30d., atvežtas iš Pandėlio, antros grupės invalidas, pagal socialinio aprūpinimo įstaigų skyriaus viršininko komandiruotę Nr. 608" ir t. t. Žinias papildė direktoriaus žodinė charakteristika: Lionginas nedirba darbų grupėse, malkas piauna vienas, nuo balandžio mėnesio visai neina prie darbo, pareiškęs, kad jam „nervas paveikė". Paskutiniu laiku nebeišeina iš palatos. Šiaip taikus, apie save nieko nesipasakojąs ir aplamai nė su kuo nesikalbąs.

Pasikėlėme į antrą korpuso aukštą. Lionginas gyvena viename kambaryje su dar keliais likimo draugais. Pasitiko mane, žvelgdamas pro juodus akinius, nešiojamus tik tam, kad žmonės nematytų jo „baisių akių".

— Pažįsti mane? — klausiu, spausdamas ranką.

— Nepažįstu, — atsakė trumpai, be jokių išraiškos pakitimų veide. Buvau bebandąs aiškinti, bet jis:

— Kaip nepažinsi. Stanislovas. Nuluptą pažinsiu.

Buvo toks pat apšepęs, su kepure, „uniforminiais" drabužiais.

Direktorius mus įvedė į kultūros salę ir išeidamas užrakino duris: kai reikės, turėsime pabelsti. Kalbų daug. Lionginas kalbėjo sveikai. Svarbiausias klausimas — kada bus galima grįžti namo.

Salė apstatyta naujausiais baldais, šviesi, radijo aparatas, televizorius, takai, kilimai, užuolaidos... Gera čia turėtų būti Lionginui. Tačiau jam atrodė kitaip.

— Va, Staseli, kaip čia įtaisyta. Manai, kad aš nesuprantu, kaip čia gražu. Viskas čia nauja, o man — neramu, kai pažiūriu. Nervos neperneša, bėgti norisi...

Ir čia jis pasineria į atsiminimus, kaip gerai gyvenęs Pandėly, savo nameliuose. „Buvo ramu, gera. Atsikeli rytą anksti, išeini, atsisėdi ant slenksčio. Žemė kvepia. Pasodniuose gieda paukščiai. Duonos žiauberę kramtai — skanu. Arba imi drožti... Kokie ten įrankiai, bet viską su jais padarai. Rantai, droži, užsimiršti viską — ir valgį, ir miegą. O kai kas nors išeina — gera. Negi pats čia padarai. Ką čia padaryčiau, jei nebūtų buvę stebuklo. Buvo stebuklas, Staseli."

Mano žvilgsnis įsmigo į rankas, grubias, įraudusias, padėtas ant kelių. Ir aš tikiu, kad tos rankos padarė stebuklą. Tas stebuklas mane atvedė čia, į Didvydžius. Tas stebuklas pateko į muziejų ir laukia rankų, nebaigusių pradėto darbo.

— Tai, ką aš padariau, nerasit visame pasauly, — kalbėjo Lionginas, kupinas pasitikėjimo ir kūrinių vertės supratimo.

Nemaža kalbėjom apie tolimesnį darbą. Jis dirbsiąs, „tik išimk iš tų namų". Dirbsiąs viską, ką liepsiu. Buvo įsikalęs mintį, kad jį kažkas žūt būt nori priversti dirbti ne tai, ką jis nori. Sutinkąs, tik „duokit laisvę", padarykit, kad jis galėtų gyventi taip, kaip gyveno „savo nameliuos" ir kad galėtų „numirti savo žemėj", t. y. Pandėly.

To „išdavimo" klausimas dar buvo neaiškus. Kol viskas išsispręs, teks gyventi čia. Pabeldėm į salės duris. Direktorius nuvedė mus į ilgo koridoriaus galą ir parodė mažą kambarėlį, siūlomą apsigyventi Lionginui. Šis užmetė akį ir papurtė galvą. Šituos namuos nedirbsiąs.

Koridoriuje prie manęs priėjo neaukštas, pagyvenęs žmogus.

— Jis menininkas? — paklausė mane apie Longiną ir, nelaukdamas atsakymo, ėmė pasakotis, kad jis irgi esąs tapytojas, buvęs žymus ir dabar nemetąs teptuko.

1969 metai.

Baigtas restauruoti paskutinis Rokiškio kraštotyros muziejaus korpusas. Jis skirtas Liongino Šepkos „stebuklui" eksponuoti. Nežinia, kiek dar užtruks, kol „Šepkos muziejus" atvers lankytojams duris. „Palapinėj, ant vėjo, ant lietaus, ant sniego" atgimęs medis keturiose salėse prabils meno mylėtojams.

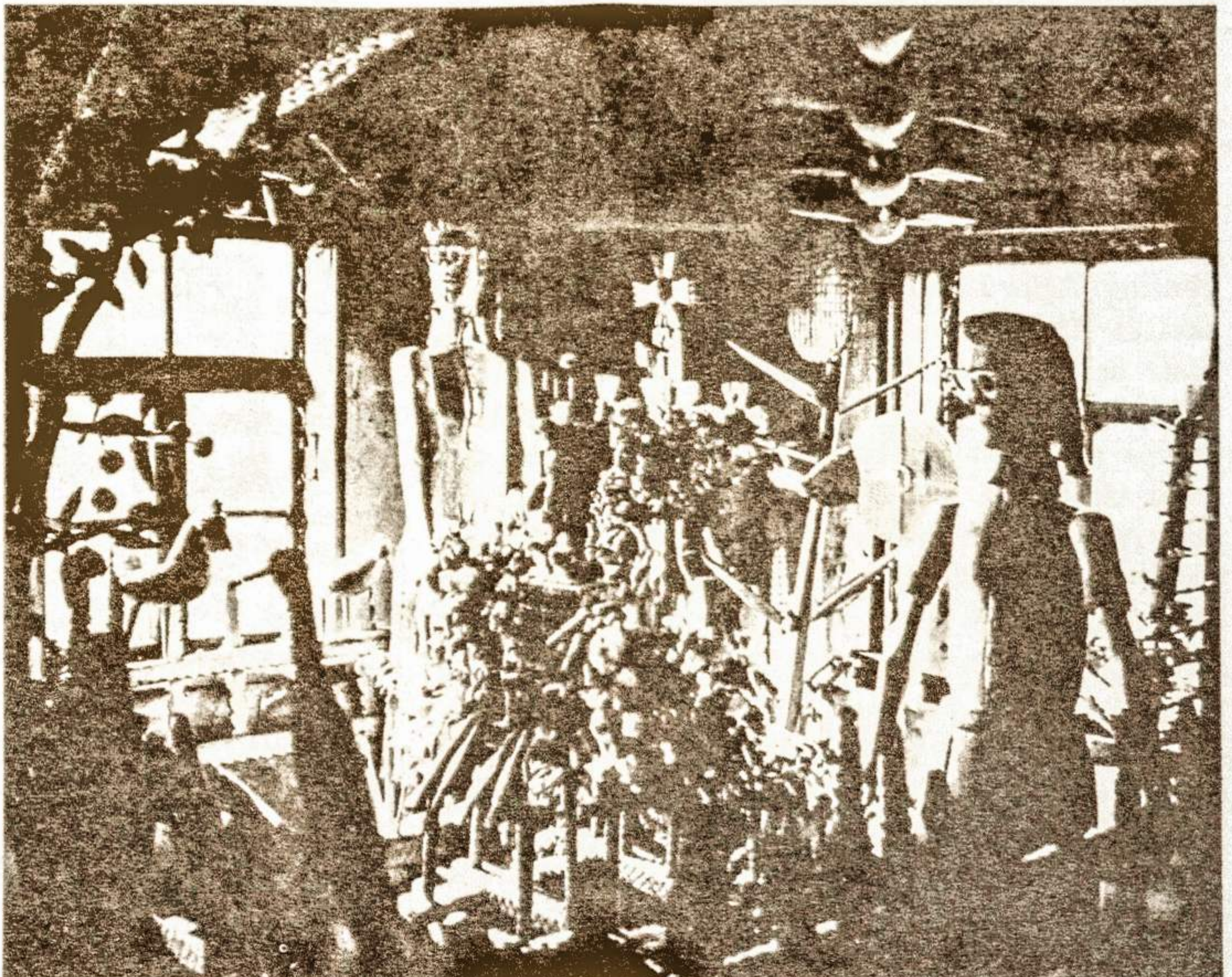
O Lionginas?

Jis nuo 1963 metų vėl „savo žemėje". Nebetraukė jo buvusi brolio sodyba, kurios daržuose seniau stovėjo jo „troba". Buvo besutinkąs keltis gyventi į Rokiškį prie muziejaus ir ten baigti kūrinius, tik... „ne ta žemė, ne savas kraštas". Nesuviliojo Pandėly siūlomas komunalinis butas: „žmonės aplink, ir man darbas neis". Pagyvėjęs miestelis atrodė perdaug triukšmingas, kad vėl jame būtų galima „pasislėpti", ir Lionginas palieka jį, nusikelia pas savo seserį į Čeponių kaimą. „Tarybinės žemės" kolūkio žmonės menininkui paskiria butą, nuperka baldus, rūpinasi juo. Bet... „Šituos namuos, kur dabar gyvenu, man labai bloga...", — rašo jis laiške. Viskas baigta, daugiau nieko nebedirbsiąs.

Bet po kurio laiko susitinku su Lionginu jau pakrūmėje, nedidelėje, naujais dirbiniais užverstoje trobelėje. Ir vėl čia viskas taip, kaip kitur. Jo gyvenimas — kūryba; tai jos šauksmas verčia Longiną atsisakyti siūlomų gyvenimo patogumų ir pasirinkti vienatvę, asketišką aplinką, atsiskyrėlio dalią. Dabar jis vėl savojoje stichijoje: vėl jo rankos ranto medį, įkvėpdamos jam naują, amžiną gyvybę.

S. Daunys

(Kultūros Barai, 1970, nr. 1)

POLITINIS NUOSMŪKIS

Kokio nors reikšmingesnio svečio iš Lietuvos pasirodymas sudaro gerą progą išeivijos mentalitetui, jos politinei nuovokai bei patriotiniam susipratimui pasireikšti. Ilgesniame laikotarpy tai kartu parodo ir tos politinės nuovokos bei nuotaikų kitimą. Atsimename, kas įvyko, kai vienas iš pirmųjų — arch. A. Varnas aplankė Lietuvą. Jį tada nubaudė — išmetė iš valdybos—kurios tai. Vėliau inžinierius A. Zaparackas buvo kuone išmestas iš jaunimo kongreso komiteto už tai, kad pasikalbėjo su Vilniaus universiteto rektorium. Šiandien po visų veiksnių in corpore draudimų, tūkstančiai išeivių nebijo lankytis ir solistų iš Lietuvos koncertuose.

Pasikeitimas nemažas, ir jis rodo visuomenės nuotaikų kitimą priešinga veiksniams linkme. Gal dėl to Vlikas, specialiu pareiškimu draudęs lankyti E. Kaniavos koncertą, nebepakartojo draudimo prieš V. Daunoro koncertą. Bet atsirado vis dėlto vienas mohikanas, kuris išdrįso pakartoti draudimą ir prieš Daunoro koncertą. Tai narsieji Alto vyrai, kurie, tiesa, nebebuvo tokie smarkūs, kaip pirmame pareiškime, nebekoliojo Daunoro agentu, bet vis dėlto tarėsi esą išmintingesni už tūkstančius kitų tautiečių ir dėl to laikė savo pareiga neišmanėlius pamokyti.

Kai žmogus nori būti mokytoju, kad ir suaugusių mokykloje, visada jis klausiamas, kokios jo kvalifikacijos, ar jis turi bent minimalų cenzą tam postui užimti. Natūralu, kad ir išeivių visuomenė teiraujasi, kokios mūsų dabartinių Alto vyrų kvalifikacijos, kurių pagrindu jie tariasi turį teisę ne tik kitus išdidžiai mokyti, bet ir arogantiškai niekinti. Todėl mes ir pateikiame kiek informacijos apie kai kurių iš jų kvalifikacijas, kurios turėtų rodyti jų, kaip mūsų visuomenės mokytojų, tinkamumą ar netinkamumą.

Jų tarpe yra vienas inžinierius, vienas gydytojas, vienas mokytojas, keli teisininkai ir apie du Lietuvių Enciklopedijoje žinių nėra. Prie kai kurių pavardžių, šalia profesiojs, dar pažymėta, kad visuomenės veikėjas, vadinas, priklauso kurioms nors organizacijoms. Taip pat prie kai kurių pažymėta, kad rašo ar yra rašę laikraščiams. Apie jų profesijas čia nekalbėsime, nes tai šiuo atveju ir nesvarbu. Galime tik pažymėti, kad jų tarpe nėra nė vieno tarptautinės teisės specialisto, nėra nė vieno politikos mokslininko, nė vieno, kuris atsidėjęs sektų dabartinį Lietuvos gyvenimą. Apie Lietuvą jie, atrodo, žino tiek, kiek skelbia Eltos biuleteniai, ir tai galbūt tik tiek, kiek jų skaitomas laikraštis persispausdina. O mums kaip tik įdomu būtų tos jų kvalifikacijos, kurios rodytų jų tinkamumą kitus mokyti politinės išminties. Bet kur yra tos jų kvalifikacijos? Ar yra bent vienas iš jų parašęs kokį nors tos srities veikaliuką? Jei ne veikaliuką, tai bent brošiūrą. Jei ne brošiūrą, tai bent kokį rimtesnį straipsnį kuriame žurnale? Deja, mūsų žiniomis, nieko panašaus jie nėra padarę. Tik vienas dr. K. Šidlauskas yra išspausdinęs brošiūrą „Amerikos lietuvių politika“, bet ir tai nieko bendro neturinčią su tarptautine politika ar tarptautine teise. Visi kiti; nors LE ir pasakyta, kad rašo spaudoj, faktiškai yra arba beraščiai, arba mažaraščiai, nes kokio susirinkimo aprašymas ar mirusio draugo nekrologo parašymas dar neduoda teisės vadintis raštingu, spaudos bendradarbiu, o juo labiau publicistu.

Tuo tarpu, be mokslinės srities darbų, tik publicistika iš tikrųjų sudaro sąlygas publicistui pasirodyti, kiek jis sugeba spręsti visuomenines, politines, ūkines ar kultūrines problemas. Deja, Alto valdyboj nėra nė vieno ir publicisto ne tik jau tokio rango, kaip buvę dr. P. Grigaitis ar L. Šimutis, bet ir iš viso jokio.

Tuo tarpu išeivių visuomenėj yra ir politinės srities mokslininkų, ir gerų publicistų, rašytojų, kurie kalbamu klausimu yra daug daugiau kvalifikuoti. Ir kai mūsų „visuomenės veikėjai“, bet faktiškai beraščiai ar mažaraščiai imasi mokyti žmones su kvalifikacijom, susidaro tik emigracijai būdinga situacija, tikras visuomeninis bei politinis nuosmūkis. Kyla klausimas, ar negalima būtų kaip nors tam nuosmūkiui pasipriešinti. Prieš 10 metų buvo reaguota į kultūrinį nuosmūkį, ir po to kultūriniai diletantai nedrįso, bent taip kaip anksčiau, dėtis specialistais. Reporteriai dažnai ir pažymi, kad tai, ką jie parašė, tėra reportažas, o ne vertinimas. Manytume, kad būtų laikas ir rimtiems mokslininkams, publicistams, rašytojams bei aplamai intelektualams sutelktiniu būdu tarti savo žodį. Būtų laikas jau užkirsti kelią mažaraščių arogancijai, per ilgai jau besireiškiančiai kitų niekinimu ir bei mūsų visuomenės kiršinimu. Tie menko išsilavinimo veikėjai, politikos mėgėjai, gali būti geri ir naudingi žmonės, bet savo vietoje. Visa bėda ir yra ta, kad jie dažnai nežino savo vietos. Patekę į organizacijos vadovybę, jie tuo pačiu tariasi įsigiję ir visą išminties monopolį. Seniau ir karalius galėjo nemokėti nei skaityti, nei rašyti. Šiandien visuomenės vadams neužtenka mokėti paskaityti ir pasirašyti. Reikia ir mokslo, nusimanymo toje srityje, kurioje veikiama. Jei jie to nesupranta, reikia, kad kas nors jiems tai reikšmingai primintų.

A. Daugvydas

„IŠ PRAKAITO PAŽINSI“...

Anot L. Vaičiūnienės (**Naujienos**, geg. 7) **Grandinėlė** šoka **lietuvių fiziologijai** prieštaraujančiu slavišku greičiu ir stilium. Lietuvis šokėjas nuo to, esą, greičiau ilsta ir labiau prakaituoja, negu šokdamas **prigimtiniu** greičiu...

Apie žemaičių ir lietuvių būdą bene daugiausia pasakojo Simanas Daukantas, bet jis, regis, bus pražiopsojęs tokius subtilius **fiziologinius** lietuvių savitumus, kokius L. Vaičiūnienė dedasi žinanti. Net Hitleris, fantazuodamas savo rasinę teoriją ar mitą apie vokiečių savitumus, nenustatė, nuo kurių šokių vokietis perdaug prakaituoja, ir kurie todėl laikytini ne germaniškais, o slaviškais.

Prieš 60 metų, ką tik neseniai „išpildęs pirmąjį savo penkmečio planą“, pirmą kartą patekau į vestuves ir pirmą kartą pamačiau žmones šokančius. Vestuvėse buvo vien gryniausi lietuviai, bet šoko daugiausia polką, kartais klumpakojį, o nuo tų išprakaitavę ir net uždusę, reliatyviai „vaikštinėjo“ kadrilių, į kurį man, užėmusiam vietą ant slenksčio, buvo ypač įdomu žiūrėt. Vestuvės truko apie tris paras, tai buvo laiko tų šokių ne tik prisižiūrėti, bet ir jų vardus įsimint. Muzika buvo — tik „skripka“ (t. y., smuikas) ir armonika. Nė į galvą neatėjo, kad tenkas nors galėjo būt ir kitaip. Tik dabar, beskaitant traktatus apie **Grandinėlės** nuodėmes, supratau: tie mano giminės ir jų svečiai anose 1910-tų metų vestuvėse buvo gi visiškai pametę savo lietuvybę ir buvo tiesiog paskendę slavų įtakoje! Ir ne jie vieni. Paskui palaipsniui pasitaikė progų pamatyt, kad ir visoj Lietuvoj panašiai būta. Visi šoko nelietuviškus šokius, grojo nelietuviškaís instrumentais...

Tiesa, ne visiškai taip. Buvo tose vestuvėse vienas už kitus poniškesnės išvaizdos apyjaunis vyras. Toks su akiniais ant nosies (kaip vėliau matydavau Maironio paveiksluose), ir plaukais iki apykaklės, kurie jam bešokant vis kilnojosi. Girdėjau minint, kad jis nuo Dusėtų, kad pavardė — Mierkis (turbūt, Merkys), ir jis daugiau už kitus kalbėjo, daugiau juokavo, ir vadovavo visiems šokiams. Vienu metu sako: Dabar šoksim lietuviškai! Ir tai buvo **Noriu miego.** Gal ir **Suktinis.** Paskui rateliai. Ne visi mokėjo. Kaikuriuos reikėjo pamokyt.

Kai dabar iš tolo atsigręži į tuos lietuviškus šokius, tai ir nebeaišku: o kuo gi jie lietuviški? Prakaito jie tai nevarė tiek, kiek polka, bet ritmas polkiškas, meliodijos irgi galėtų tikti, kam nori... Pats girdėjau Kaune Patrioto susirėmimą su Ciniku. Patriotas guldė galvą už **Suktinio** lietuviškumą, o Cinikas tik šypsos ir erzina: „Ot ir ne. Viena iš paprasčiausių čekiškų polkų. Nori lažybų iš šimto litų?“ Kas juos ten žino, kaip tas jų ginčas baigėsi, bet aš tai šimtu litų nebūčiau rizikavęs už **Suktinio** lietuviškumą. Kaip ir **Klumpakojo.** Ar net ir to **Miego.** Na, o kai prisimeni tuos ratelius... Pavyzdžiui: „Puikios rožės graažiai žydi, graažiai žaaliuojaa“... Daug čia lietuviškų dainų charakterio?

Senųjų lietuvių šokių būta, bet jų išliko beveik tik vardai, šiek tiek užuominų apie choreografiją. Kas parodys ir kas įrodys, kad juos taip ir taip kadai šokdavo? Kiek jie buvo skirtingi ar panašūs į kaimynų bei buvusių pavaldinių (lenkų, gudų, ukrainiečių, kazokų) šokius? Tik paskutinį nepriklausomybės penkmetį tų šokių tyrinėjimas vos vos šiek tiek išrėpliojo iš diletantizmo lopšio ir š' tą atrado bei atkūrė iš prarastųjų lobių. Bet kiek atkūrė, tai argi ne iš mažiausia poros sterblių fantazijos prie kiekvienos saujelės susektų duomenų?

Savotiška ironija. Plačiu mastu į sceną mūsų tautiniai šokiai įžengė tik 1940 m. rudenį, rusams Lietuvoj įsigalėjus. Ir iš karto virto viena iš priemonių tautinei rezistencijai reikštis, kaip rusų, ir vokiečių okupacijos metu, ligi tie suvokė, kas darosi, ir išvaikė. Dabar štai trečias dešimtmetis tautinių šokių atkūrimas bei kūrimas vyksta ir ten, ir čia. Kur arčiau autentiškumo šaltiniai? Kur stipresnės svetimos įtakos? Nežinia, kada pavyks susilaukti tikro atsakymo į tokius klausimus. O kol jo nėra, tai iš kur drąsa teigti, kad, pavyzdžiui, **Grandinėlė** suslavėjo, sumaskolėjo, remiantis vien prielaida, kad ji šitaip, o ne kitaip šoka „Lingio pamokyta“. (Kol apie Lingio viešėjimą nebuvo girdėta, **Grandinėlė** buvo O. K.). Matykit, jeigu čia buvo choreografas „iš tenai“, tai „negi be uždavinio“! O koks gi gali būti jo uždavinys, jei ne sumaskolint lietuvių tautinius šokius net ir Amerikoj! Lietuvoj, gi, aišku (!). jau sumaskolino! Nesgi jei tenai toks Lingis dar gyvas, dar dirba, netgi ordinų gauna, tai juk pa sidavėlis! Tokia „logika“. Mat, — „mes pasitik m savo tauta“...

V. Rastenis

Kadaise po raudona vėliava žygiavusios ir gegužės 1 šventusios partijos veikėjas nusprendė šią vasarą numatytus šeštuosius JAV lietuvių rinkimus Lietuvių Bendruomenės tarybon įstatyti į demokratines vėžes.

Dar 1967 m., išrinkus V-ją tarybą, kadaise raudonos, bet krikščioniškos Darbo Federacijos politiką Vytautą Vaitiekūną pykdė, kad

kai taryba nustatė rinkimus apygardomis, taisyklės privalo nustatyti kiekvienai apygardai tenkantį atstovų skaičių, kad būtų pagrindas nustatyti, kiek vienas sąrašas gali siūlyti kandidatų ir kiek kandidatų gali vienas balsuotojas balsuoti. Anot jo tokios taisyklės labiau primena „abstraktų" piešinį, kuriame tesimato įvairių plėmų, o parašas skelbia, kad tai žuvų daina. (*Aidai*, 1967- 9 nr.)

Šiemet Broniaus Nainio centro valdyba vasario 6 d. paskelbė VI-osios tarybos rinkimų taisykles, kurios iš esmės nesiskyrė nuo pastarųjų dviejų LB tarybų rinkimų nuostatų. Naujos tebuvo rinkiminių apygardų sienos: vietoje penkių, tik rinkimų reikalui sudarytų teritorinių vienetų, šiemet, lokaliniams Bendruomenės padaliniams prašant, CV nutarė balsuoti paprastomis administracinėmis apygardomis, atskiru vienetu pridedant Detroito rajoną.

Lygiai po mėnesio New Yorko savaitraštis *Darbininkas* įdėjo vedamąjį apie smilgas, kurios laikomos kontrastu rožėms. Lietuvos garbei ir naudai ne rožę, bet smilgą pasodinusi ir JAV LB CV, paruošdama taisykles ir paskirdama komisiją naujos tarybos rinkimams. Tai esą priešinga ligšiolinei Bendruomenės teisinei santvarkai. Jei taryba neakceptuos valdybos įsibrovimo į jos sritį, bus smilgos, smilgos, smilgos...

Tarybos nariai skriaudžiami nepasijuto, tačiau tarybos kompetenciją ginti jau buvo išėjęs minėtasis Bendruomenės demokratiškumo analizuotojas. Vasario kovo sąvartoje V. Vaitiekūnas apskundė Nainio valdybos rinkimų taisykles nedemokratiškumu ir prašė jas panaikinti. Motyvavo argumentu iš smilgų vedamojo *Darbininke* ir argumentu iš savo paties „žuvų dainos" straipsnio 1967 m. *Aiduose*.

LB RINKIMAI

NEW YORKO ROŽĖS

Kovo 17 *Darbininke* jau buvo Nainio atsakymas į aną vedamąjį. Nurodė nuostatus, pagal kuriuos jis elgiasi ir pasiteiravo, *ką reiškia pabaigoje vedamojo posakis* kampuoti charakteriai ...*greičiau čia tik kabinėjimasis, kabinėjimasis, kabinėjimasis...*" Pasitikinti redakcija prie Nainio laiško pridūrė: *Jei centro valdybos pirmininkas mano, kad tarybos ir valdybos vaidmenų įžvelgimas būsimosios tarybos rinkimuose reiškia Darbininko nesusipažinimą su įstatais, prasilenkimą su tiesa, kabinėjimąsi, — tai mūsų nuomonės skiriasi.*

Greitai paaiškėjo, ne tik skirtingos nuomonės, bet ir klaidingi įžvelgimai. Mat, 1969 m. balandį Čikagoje posėdžiavusi JAV LB taryba buvo nutarusi ir šįkart rinkti 37 atstovus ir balsavimą vykdyti apygardomis. To nežinojo nei Vaitiekūnas, nei *Darbininkas*, nei jam artimi LB tarybos nariai. IV.10 vedamajame *Darbininkas* savo klaidą atitaisė, bet savo džentelmeniškumo kodekse nerado pareigos atsiprašyti už brovimąsi į kitų sritį ir už „kampuotus charakterius".

Devynius metus buvo naudojamas rinkimų nuostatas paskirai apygardai iš anksto nenustatyti renkamų atstovų skaičiaus. Nors įvairios grupės ir grupių koalicijos rinkimuose sudarydavo neoficialius rekomenduotinųjų sąrašus, Bendruomenės liaudis balsuodavo už asmenis, ne už sąrašus. Tai rodė rinkimų daviniai. Todėl retas to skaičiaus ir pasigesdavo.

Kitaip šis nuostatas atrodo sąrašinio balsavimo šalininkams. Pradžioje Bendruomenės organizavimosi buvo diskutuojamas kandidatų statymo ir balsavimo formaliais sąrašais klausimas. Jis buvo atmestas. Jis būtų davęs galimybę tretiesiems asmenims (grupių funkcioneriams) pakreipti rinkimus norima kryptimi. Ir dabar grupės galėtų daugiau turėti įtakos, negu iki šiol žinotų apygardoje renkamųjų skaičių — būtų mažiau balsų nusibarstymų nepageidaujamiems kandidatams. Taigi, nežinant skaičiaus sunkiau sutrukdyti nepageidaujamų atstovų išrinkimą.

Kovo 31 garbės teismas iš V. Sidzikausko, Br. Nemicko ir J. Šlepečio padarė žingsnį sąrašinio balsavimo kryptim. Garbės teismas, *išnagrinėjęs Vytauto Vaitiekūno skundę ir JAV LB Centro Valdybos Pirmininko Broniaus Nainio pastabose išdėstytus argumentus, rado JAV LB centro Valdybos 1970 vasario 6 d. priimtas JAV VI-jai Tarybai rinkti taisykles nesuderinamas su JAV LB Įstatų 34ir 58 str. str. nuostatais, paneigiančiais rinkimų lygybės principą ir prieštaringas V-sios Tarybos nustatytam VI-jai Tarybai rinkti būdui (rinkimams apygardomis), taip pat paneigiančias Garbės Teismo kompetenciją spręsti rinkimų skundus.*

Garbės teismo sprendimo tikslingumu privačiuose pokalbiuose abejoja net patys teismo nariai. Nors jie abejoja ir reikalingumu paklusti šiam sprendimui, tačiau CV pakluso ir išleido naujus nuostatus.

Nežiūrint to, Vaitiekūno užvesta byla sudarė progą CV-os puolimams *Dirvoje* ir *Naujienose*. Pavyzdžiui, iš *Dirvos* 29 nr. patiriame apie JAV LB centro valdyboje atsiradusį „rudąjį malūnininką", kuris *arba drūčiai trenktas, arba susidėjęs su Pinčiuku*. Toks yra Tautinės sąjungos organo komentaras, o kartu ir laikraščio stiliaus pavyzdys.

Vieta, kurioje buvo padarytas GT sprendimas, pasirodė labiausiai nepatenkinta Vaitiekūno, teismo ir CV-os naujovėmis. Nepasitenkinimo priežastį aprašo *Darbininkas* gegužės 6 numeryje: *„Pereituose rinkimuose*, kai į New Yorko apygardą buvo įjungtas New Jersey ir visa Philadelphijos-Washingtono sritis, New-Yorko apylinkės sudėjo balsų apie pusšešto šimto, o atstovų iš New Yorko buvo penki, tuo tarpu New Jersey sudėjo balsų tik 20 mažiau už New Yorką, o iš New Jersey atstovų tebuvo vienas, Philadelphijos-Washingtono rajonas sudėjo balsų daugiau už New Yorką, o atstovų teturėjo taip pat vieną. Kai dabar New Jersey ir Philadelphijos sritys gavo „nepriklausomybę" — padarytos dviem atskirom apygardom, jos turės savus atstovus, ne iš New Yorko.

New Yorko apygardos valdyba, gindama savųjų privilegijas, apskundė naująją rinkimų tvarką, tačiau GT rado skundą nesvarstytinu. Tada N. Y. apygardos rinkimų komisija, nors ir jau rinkimų entuziazmui įsibėgėjus, metė savo darbą ir kandidatams grąžino jų sutikimo lapelius.

N. Y. apygarda, anot *Naujienų*, trečdalis visos JAV LB, gegužės 2 d. sukvietė nepaprastą apylinkių valdybų suvažiavimą. Jame dalyvavę apie 15, jų tarpe esamosios LB tarybos nariai A. Budreckis, R. Kezys ir K. Miklas. Suvažiavimo prezidiumas ne tik pavedė N. Y. apygardos valdybai rinkimų atidėjimo reikalu kreiptis į tarybos prezidiumą ir į savojoj apygardoj gyvenančius tarybos narius (Budreckį, Kezį, Miklą, Nemicką ir Radzivaną) bet ir pats savo ruožtu parašė laišką LB tarybos pirmininkui dr. P. Vileišiui.

Gegužės 6 ir visi penki niujorkiškiai tarybos nariai išėjo visais galimais frontais. Bendru raštu jie prašė

- O CV-ą atidėti rinkimus iki rudens,
- O tarybą — sušaukti specialią sesiją ir
- O garbės teismą — panaikinti dabartines rinkimų taisykles.

Čikagoje esanti V-a dar bandė sudaryti naują N. Y. apygardos rinkiminę komisiją, tačiau jos pastangos subyrėjo į New Yorko Bendruomenės funkcionierių *Darbininko* 40 nr. išdėstytą nusistatymą, kad *rinkimuose būtų „nebalsuotina" tol, kol Bendruomenės Taryba neduos mūsų prašymams eigos.*

Niujorkiečių pyktis skiriamas beveik tiems patiems, kuriuos kaltais rado ir *Darbininkas* (33 nr.): *Pasitaikė klaidų centro valdybai, tarybai, net garbės teismo nariams.* Skirtumas tik V. Vaitiekūno traktavime. N. Y. bendruomenininkai per radiją transliuotą Vaitiekūno nuomonę rinkimų klausimu pavadino neskoninga, lietuvius kiršinančia ir New Yorką žeminančia. Gi *Darbininkas*, bent iki šių metų vasario 16 apie Vt. Vt. buvo kitokios nuomonės. Tos dienos šventės proga laikraštis jį pristatė kaip vieną iš 4 išskirtinų N. Y. lietuvių. Pagrindas: kaip įtampą švelninančios politinės išminties pavyzdį.

D. Bielskus

APIE KRITIKĄ IR JOS PASKIRTĮ

Aną dieną sumetėm po žodį su solistu ir muziku Vladu Baltrušaičiu. Pradėjom nuo ką tik Čikagoje sėkmingai praskambėjusio lietuvių operos pastatymo įspūdžių ir baigėm su nuomonėmis apie kritiką apskritai. Vl. Baltrušaitis, kalbėjo maždaug šitaip:

— Neturim recenzentų, kurie autoritetingai tartų, kur ir kas čia gerai ar blogai, ir kodėl taip... Neturim kritikų, kurie pasakytų, kaip reikia padaryt, kurie pamokytų...

Va šitas jo apgailestavimas ir išprovokavo sekančias pastabėles. (Jos nepretenduoja nei į didaktiką, nei į dogmą, o teišreiškia mano — tikiuosi ir daugelio kitų — pažiūrų nepretenzingas nuotrupas).

Suabejojau prielaidomis. Argi recenzento-kritiko paskirtis teisti ir mokyti? Argi jis turi būti muzikologas (ar literatūros bei meno istorikas), ar pedagogas? Tiesa, iš kritikos mokytis netik galima, bet ir privalu, tačiau ne kaip iš vadovėlio, o daugiau, sakytum, kaip iš veidrodžio. Kiek jis sugeba atspindėti kūrėją, arba kiek kūrėjas jo vertinime sugeba įžiūrėti save. Pripažįstant, žinoma, kad ir veidrodis veidrodžiui nelygus, o taipgi, kad ne kiekvienas jo naudotojas *nori* ar *drįsta* į save atvirai pažvelgti.

Kokia gi yra recenzento ar kritiko paskirtis? Pirmiausia, manau, *informuoti*. Ir tai nevien apie patį kūrybinį įvykį, bet ir apie jo pobūdį, santykį su kitais tos srities įvykiais, iškeliant priežastingumą, bandant įrikiuoti į panašių įvykių grandinę, taigi, bandant surasti jam vietą didesnėje ar mažesnėje skalėje. Vertintojas gali (bet neprivalo) kūrinį savaip interpretuoti, analizuoti, iškelti jo dorybes ar ydas, patikrinti, kaip kūrinys atrodo nusistovėjusių formų rėmuose (žinoma, nebandydamas tų formų primesti, taip sakant, kaltinti kvadratą, kad šis nėra apskritimas), pasvarstyti, kiek jis originalus ar savitas.

Prieš ką kritikas atsakomingas? Pirmiausia — prieš publiką (skaitytoją, žiūrovą) ir prieš pačią vertinamąją meno šaką (literatūrą, muziką, dailę). Mat, jei kritikas ką nors tiesioginiai ir moko, tai tik publiką. Atsakomingas jis ir prieš save: savo pažiūras, įsitikinimus, sąžinę... Prieš kūrėją kritikas tiesioginiai neturi jokios atsakomybės. Netiesioginė atsakomybė baigiasi sąžiningomis kūrinio supratimo *pastangomis* ir objektyvumo vertinime *siekimu*.

Rašytojas Jurgis Gliauda, prieš kelias savaites *Dirvoje* polemizuodamas su jo paskutinį premijuotą romaną („Liepsnos ir apmaudo ąsočiai") *Aiduose* (Nr. 10, 1969 gruodis) (gana sąžiningai) recenzavusiu Vl. Kulboku, pastarąjį nedviprasmiškai suniekina. Savo replikos gale, netgi pasiremdamas autoritetais (kitų pripažintų rašytojų išpuoliais prieš kritikus), jis bando iš viso kritikus „nuvainikuoti". Kritikai, girdi, esą ne kas kitas, kaip frustruoti rašytojai, moką kitus to, ko patys nesugebą padaryti. Taigi, patys būdami eunuchai ar impotentai, moką donžuanus meilės meno!..

Reikėtų sutikti, kad yra ir tokių. Juk turime ir savo tarpe nevieną prastą rašytoją ir neblogą kritiką tame pačiame asmenyje. (Iš kitos pusės, žinoma, turime ir visai priešingų pavyzdžių:t.y. neblogų rašytojų ir tikrai prastų kritikų tuose pačiuose asmenyse!). Tačiau tai nepakeičia nieko, kas iki šiol pasakyta. Didžiausia tokių kritikų yda gal būt ir yra ta, kad jie bando mokyti. Nesutinku, betgi, su implikacija, kad kritikas pats turi būti geras rašytojas (muzikas, dailininkas ar aktorius). Nesutinku, kad sriubos, dešros ar torto skoniui ar skanumui nustatyti reikalingas virėjas, mėsininkas ar kepėjas...

Beje! Minėtoje J. Gliaudos replikoje kritikas Vl. Kulbokas visur, net ir straipsnio antraštėje, pravardžiuojamas Muloku. Rašytojai dažnai piktinasi slapyvardžiais pasirašančiais recenzentais, tačiau, kada pastarieji pasirašo pavardėmis — vėl nebegerai. Tada atsiranda reikalas jiems pravardes sukurti..

Algirdas T. Antanaitis

DAUNORO GASTROLĖS

SENTIMENTAS IR DEKORACIJA

Boso iš Lietuvos — Vacio Daunoro gastrolės buvo dar labiau įsipilietinęs įvykis Amerikos lietuvių gyvenime negu V. Noreikos ar E. Kaniavos atvejais.

Los Angeles dainininkui drįso akompanuoti Aleksandras Kučiūnas, Čikagoje ir New Yorke — Darius Lapinskas, o Toronte — Stasys Gailevičius. Po koncerto Toronte dainininką sveikino Kauno operos solistė Pranė Radzevičiūtė, Montrealio pasirodymą padrikai, bet nepiktai recenzavo sol. E. Kardelienė, o visur Amerikoje Daunorą supo lietuviai profesionalai. Bendravimas su menininkais iš Lietuvos tapo išeivių lietuvių *society* sentimentu ir dekoracija.

Be koncertų Los Angeles ir Čikagoje (AKIRAČIAI, 18 nr.) Daunoras dar dainavo ir Bostone, ir New Yorke. Pastarojoje vietoje pasirodymo klausė rengėjų atrinkti trys šimtai. Šis Little Carnegie Hall pademonstruotas politinis nedrąsumas nuskriaudė *Vienybės* ir *Laisvės* muzikos mėgėjus. Gegužės 10 Daunoras vos nuramino keliomis dainelėmis *Laisvės* salėje. Pagrindinesnis koncertas po dviejų dienų buvo Jungtinėse Tautose, L. Vladimirovo administruojamos bibliotekos salėje. Gastrolės baigtos gausiais koncertais Kanadoje: Londone, Toronte (su 500 žiūr.) ir Montrealyje (su 200).

Iš išeivijos veiksnių tik ALTa senuoju papročiu paskelbė manifestą apie gastrolių politinę žalą.

ALTai pavaldžiausias laikraštis *Naujienos*, kuris net ir savo skelbimuose graudeno publiką, kad „seniau mus žudė kulkomis, dabar daina", po koncerto Los Angeles atspausdino savo bendradarbio Vl. Bakūno pasikalbėjimą su akompanavusiu Aleksandru Kučiūnu, o po koncerto Čikagoje — perspausdino palankią recenziją iš amerikiečių laikraščio. Mažiau žurnalistinės nuovokos, bet už tai daugiau politinės linijos parodė tylusis *Draugas*. Visą laiką kruopščiai slėpęs viską apie Daunorą, prieš patį Čikagos koncertą, nors ir keistokame kontekste, jis įsidėjo koncerto rengėjų pavardes. Visų tų tariamų politinės padorybės laužymųsi nėkiek nesijautė spaudoje už Kanados sienos.

Gausūs publikos plojimai visur lydėjo programą, kurios didžiąją dalį sudarė negirdėtos Liongino Abariaus dainos ir dažnai girdimos italų klasikinių operų arijos. Lietuvių laikraščių *(Tėviškės žiburių, Naujienų* ir *AKIRAČIŲ)* recenzijos buvo korektiškos ir dalykiškos, tačiau labiausiai menininką turėjo džiuginti jau minėtas jo lyginimas su pasauliniais bosais Čikagos dienraštyje. Beveik visiems lietuviams vertintojams užkliuvo nepakankamai apgalvotai parinktos ir monotoniškai atliktos lietuvių liaudies dainos.

Koncertų menedžeriai, dainininko įsigyti profesiniai ir laisvalaikio draugai, taip pat ir netikėtai Amerikoje atrasti giminaičiai buvo tos pačios nuomonės, kaip ir anas amerikietis kritikas: Vacys Daunoras yra prisimintinas vardas.

BAIGIANT

ANTROPOLOGINIAI FAKTAI, NEPATEKĘ Į KITĄ LIETUVIŲ SPAUDĄ

Mūsų visuomenės anti-koncertinius pasireiškimus neįmanoma nurašyti nesišypsojus. Šiame straipsnyje iliustracijos dėlei, pateikiame Los Angeles antikoncertinius etiudus. Red.

Ryšium su Vilniaus operos solisto Vaclovo Daunoro koncertu, įvykusiu 1970 m. balandžio 4 d. Los Angeles Ebell salėje, Pacifiko lietuvių kolonija pirmą kartą turėjo lig šiol dar nepatirtų pergyvenimų, atskleidusių mūsų tautiečių dalies tautinį būdą. Išleidžiant, kas tuo reikalu buvo rašyta kitoje spaudoje, tai proga Los Angeles lietuvių bendruomenėje pasireiškė įvairaus talento rašytinė, epistoliarinė ir žodinė literatūra, kurios faktai gali būti naudingi lietuvių antropologijos mokslui.

FOTOGRAFUOKIME IR FILMUOKIME

Dar trim savaitėm prieš koncertui įvyksiant, čia buvo pirmiausiai pasisakyta prieš okupanto vedamą lietuvių išeivijos vienybės ardymą ir skaldymo darbą. Tai atliko *Lietuvių Dienų* leidėjas Antanas Skirius, kuris anoniminės „redakcinės kolegijos" talkininkaujamas leidžia vietinį neperiodinį leidinuką — „Lietuviai Amerikos Vakaruose". A. Skirius su J. Andriumi, kaip žinoma, sudaro „Vienybės Sąjūdžio" partiją, kuri atstovaujama net Vlike, šalia kitų 14-os politinių grupių...

Š. m. vasario — kovo mėn. 2-3 numeryje tas laikraštėlis iš anksto pranešė, kad „meno, pakinkyto propagandai, neremia". Jis rado, kad Los Angeles mieste yra „bendradarbiavimo su Lietuvos *okupantu* šalininkų", ypač skautų akademikų tarpe, ir todėl siūlo okupantui pajungto meno koncertų ne tik neruošti, bet ir nelankyti. Reikia klausyti Vliko, Alto ir Bendruomenės centrų pareiškimų. Tačiau to nesuprantanti „dalis mūsų akademikų, kurių smegenys komunistuojančių profesorių jau gerokai apminkštinti".

Ir prideda: „Jei toks planuojamas koncertas Los Angelese įvyktų, patriotingi lietuviai piketuotų, nufotografuotų ir nufilmuotų visus kolaborantus rėmėjus, einančius į koncertą".

Tą kvietimą pasirašė „Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais Los Angeles Atstovybė". Atstovybė, kurią, žinoma, tuojau pat skubiai sucrganizavo veiklieji „lietuviai Amerikos Vakaruose". Ir kadangi labai toli apsigyvenę nuo Rusijos, tai dar nesuspėję sužinoti, kad Lenino gimimo sukakties proga Stalinas ten nebebuvo ypatingai gerbiamas.

AUKŠTA PATRIOTINGŲ LIETUVIŲ MORALĖ

Taip iš anksto nekurstant ir lietuvių bendruomenės vienybės neardant, tik koncerto rengėjus švelniai pavadinus „bendradarbiavimo su Lietuvos okupantu šalininkais", tuojau sekė antras veiksmas. Tas pats piketuotojų ir filmuotojų štabas tuojau išleido Los Angeles lietuvių visuomenei hektografuotą, gyvom rankom platintą ir paštu išsiuntinėtą kvietimą koncerte dalyvauti, nes jis ruošiamas „Lenino gimimo šimtmečiui ir Lietuvos įsijungimo į Sovietų Sąjungą 30-mečiui paminėti" ir taip pat „Lenino bendradarbiui ir jo įkvėptų darbų tęsėjui Josifui Visarionovičiui Stalinui pagerbti"...

NESISKALDYKIME IR NESIŠMEIŽKIME!

Apgailestaudamas, kad V. Daunoro koncertas suskaldys ir sukiršins mūsų bendruomenę bei patriotinguosius lietuvius, 1970 m. kovo 26 d. — taigi, dar beveik dvi savaites prieš koncertą — vienas patriotingas tautietis, pasirašydamas „In koncertą pakviestasis fašistas", siunčia mašinėle rašytą laišką, adresuotą lygiai tuo pačiu šriftu, kaip siuntinėjamas šv. tautininkų veikėjui Gustui.

Laišką jis siunčia neva ne dėl to, kad tautininko duktė, studentė ir skautė Giedrė Gustaitė buvo koncerto ruošimo komiteto narė, bet kad ji jam atsiuntusi aną „kultūrinių ryšių atstovybės" kvietimą į koncertą (!) ...Ir todėl savo laiške jis klausia: „Nejaugi Avižienis, Barmienė ir kiti vyresnieji skautų vadai ją taip išauklėjo ir įrodė, kad Stalinas nepagailėjo aukų Lietuvos išvadavimui"? Turime mintyje UCLA prof. dr. A. Avižienis, vienas iš Amerikos lietuvių mokslininkų simpoziumo organizatorių, tai pat skautininkė V. Barmienė). Toliau jis reiškia apgailestavimą, kad „pavyzdingo tautininko dukra eina Lietuvos pavergėjams talkininkauti ir, vietoj tarnavusi pagal skautišką šūkį Dievui ir Tėvynei, tarnauja nudvėsusiems Leninui ir Stalinui". Galiausiai reiškia užuojautą tėvui ir „šunkeliais nuėjusiai" pavyzdingai skautei „ir kartu komjaunuolei Giedrei linkėjimą kuo greičiau vykti į Maskvą ir lyžtelti supuvusius Lenino ir Stalino užpakalius"...

Tokių laiškų nebuvo tik šis vienetas, jau neminint skambinimų telefonais. Tai irgi aktyvizmas, išlaisvinimo kovos moralė ir tvirtas nusistatymas nesiskaldyti tarpusavyje, nešmeižti vienas kitų.

EPOCHINĖ POEZIJA

Los Angeles ir Santa Monika ne veltui yra patriotingų lietuviškų rašytojų ir poetų miestai.

Aišku, turėjo atsirasti spontaniškų poemų apie koncertą. Vienas poetas prieš koncertą parašė jo eiliuotą programą, šiaip taip iš rusiškos kalbos versdamas į lietuviškąją, pvz. — „podipisano na litoiskom jazike", „Široka vštanach maja radnaja"... (Poema buvo iliustruota virve ir avimi, hektografuota, išsiuntinėta kolonijai paštu ir gyvomis rankomis platinama prie parapijos. Tai visai propagandai reikėjo sudėti nemaža išlaidų, „Lietuvos laisvinimo kovos reikalams").

Nelaimei, poetas pasitaikė taip negabus, kad eiliavimo meną paskandino patriotizmas. Bet pati idėja ir aktualijos pavyko pasakyti. Čia buvo mėginta „atskleisti paslaptį", kas ir kokie žmonės koncertą organizuoja. Ir pridėta naujų dalykų: žodžiu buvo kalbėta, kad koncertą organizuoja. Ir pridėta naujų dalykų: žodžiu buvo kalbėta, kad koncertą ir solistą reikės apmėtyti supuvusiais kiaušiniais, bet poetas prašo supuvusių kiaušinių neatsinešti per balių, nes „užteks supuvusių smegenų"...

Poeto siūlymu, programoje numatoma:

Trispalvės išnešimas;

Internacionalas su Bronciaus (Bronio Railos) apreiškimu ir jo „sančo-pančo" Stasio (prof. Stasiu Žymantu);

Daina „Lietuva brangi, mano tėvynė, šalis, kur gimė archeologė" (prof. M. Gimbutienė);

„Atplasnoja gandras — maestras Aleksandras" (prof. A. Kučiūnas);

Toliau pasirodo „stribų vajus" — valelės (V. Barmienė), hermanai (H. Tumas), trys jaunos avys (skautės), drąsios, „nes už jų tarybinė šalis", taip pat „valaičiai", peteleškės (inž. G. Leškys) ir t.t.;

„Kaip liūtas drūts prie riversaido,
lietuvis nieko neatbos —
Kačiuku virtęs, nesibaido
šukuoti velniui uodegos".

Pastarasis posmas poemoje eiliavimo atžvilgiu pasisekė geriausiai. Įkvėpimo davė inž. Liūtas Grinius iš Riverside, skautų akademikų pirmininkas, atsitiktinai dalyvavęs pirmajame komiteto posėdyje.

Poema buvo mūsų patriotizmo dvasinės kultūros išraiška. Ji plačiai buvo paskleista, ir po to visiems buvo aišku, kad įvyks ne operos solisto koncertas su arijomis ir tautinėmis dainomis, bet — stribų vajus...

ARTIMO MEILĖ IR TITULAI

Po to, atėjo eilė pasisakyti vadovaujantiems veiksniams.

Buvo sukviestas kai kurių organizacijų atstovų ir aktyvo pasitarimas, ir kovo 27 d. išleistas atsišaukimas į „mieluosius Los Angeles lietuvius". Atsišaukimas laiškais buvo išsiuntinėtas daugeliui apylinkės lietuvių ir uoliai platintas parapijos kieme, tuojau po pamaldų, pirmąją Velykų dieną. Kristaus prisikėlimo šventės proga buvo skleista broliška meilė žmogaus žmogui, lietuvio lietuviui...

Atsišaukime pareiškiama, kad šis koncertas yra — „apgaulingas koncertas". Jo tikslas — „suskaldyti išeivijos lietuvių bendruomenę... pamažu migdyti Nepriklausomybės atgavimo viltis... geros valios lietuvius atskirti nuo mūsų veiksnių". Koncertą rengiantieji jaunieji „pamynė po kojomis šventus tėvų įsitikinimus". Atsišaukimas baigiamas žodžiais: „Nesiduokime suvedžiojami klastingo okupanto pinklių ir, neidami į rengiamą koncertą, parodykime savo tautinę savigarbą ir susipratimą".

Atsišaukimą be pavardžių pasirašė trys veiksniai: Los Angeles Amerikos Lietuvių Taryba, Amerikos Lietuvių Bendruomenė ir Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Atstovybė". (Deja, visi trys parašai buvo netikslūs, iškraipyti, nes čia egzistuoja tik ALT Los Angeles skyrius, viena LB apylinkė ir nėra jokios Vliko atstovybės. Bet kai galima meluoti tuštumoje, tai galima meluotis ir veiksnių titulais...

J. K. VALIŪNAS — REIKIA IŠMINTIES, NE JAUSMŲ

Balandžio 4 d. koncertas įvyko ir pavyko. Nebuvo incidentų. Publikos susirinko arti 400 asmenų, daugiausia akademinės jaunuomenės.

Koncerto priešininkai tada dar daugiau įsiuto.

Įsiutimui augant, sužinota, kad į Los Angeles atvyks Vliko pirmininkas dr. K. J. Valiūnas. „Taip turės būti, kaip pasakys Vliko pirmininkas. Tada tai susitvarkysim su okupanto pašlemėkais", iš anksto buvo pareiškiama.

Vliko pirmininko atsakymas buvo sensacingas ir stačiai žiaurus aktyvistų svajonėms. Jis negynė koncerto priešininkų ir nepasmerkė koncerto rengėjų. Ryšiai ir santykiai su tėvynės lietuviais reikalingi. Reikia protestuoti prieš tų santykių ribojimą ir trukdymą iš komunistų pusės. Į ruošiamus koncertus eiti, savo tautos menininkus palaikyti. Kas ten tikrai lietuviška ir meniška — ploti. Jei kas būtų okupantiškai dažyta ir bolševikiška — nušvilpti. Galvas pametus, patiems neardyti mūsų tautinės vienybės.

Diskusijos vėl užvirė visuomenėje, bet „frontų" apimtys gerokai pasikeitė. Skubiai išleistame naujame numeryje A. Skiriaus laikraštėlis skubėjo „išaiškinti", kad Vliko pirmininkas pasisakęs prieš koncertą ir jo rengėjus. Esą, „jeigu toks pirmininko pranešimas būtų įvykęs prieš nelemtąjį koncertą, tai to koncerto būtų tesiklausę tik tuščios kėdės su keliolika nukaršusių bimbininkų". ...Fantastiškas žurnalizmas!

LIETUVIŠKAS OSKARAS

O kas koncertą ruošė ir aplankė, kitame puslapyje buvo išdėstyta naujos „redakcinės kolegijos" narės straipsnyje.

Ponia tą įvertino koncerto aferą. Tai buvęs „komunistų inspiruotas koncertas". Jį ruošė „tam tikrų sumetimų vedami žmonės", „patekę į komunistų propagandinį bučių". Lankytojai buvę — „keli apžėlę barzdylos iš universitetų", „įbauginti tieji, kurie laukia giminių iš Lietuvos", norintieji padaryti „mokslo karjerą darantieji prof. asistentai", „tokie, kuriems rūpi

(nukelta į 15 psl.)

ATSAKYMAI Į AKIRAČIŲ ANKETĄ

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS IŠEIVIJOS GYVENIME

Sąmoningam žmogui nuolat rūpi suvokti, kas buvo, kas yra ir kas gali būti ateityje. Tam tikri laiko tarpsniai, kuriuos decimalinė skaičių sistema daro lyg ir reikšmingesniais, peržvelgus bei suvokimo pastangas dar ir paskatina. Akiračių redakcija, turėdama galvoje ką tik pasibaigusią šio šimtmečio dekadą, kreipėsi į eilę išeivijos veikėjų ir gyvenimo stebėtojų, prašydama atsakyti į sekantį klausimą:

KOKIE BUVO SVARBIAUSI IŠEIVIJOS GYVENIMO — KULTŪRINIO, VISUOMENINIO, POLITINIO — REIŠKINIAI AR YPATUMAI PASKUTINIAJAME DEŠIMTMETYJE: KOKIUS IŠLIEKANČIOS VERTĖS ATSIEKIMUS, KOKYBIŠKUS PASIKEITIMUS AR LOŽIUS, KOKIAS TENDENCIJAS DALYKAMS KEISTIS AR IŠLIKTI ĮŽIŪRĖTI PRAĖJUSIO DEŠIMTMEČIO ĮVYKIUOSE?

Tęsiame gautus pasisakymus. Pasisakiusieji atstovauja įvairioms profesijoms, politinėms pakraipoms bei kartoms ir prie tų pačių reiškinių prieina iš savo perspektyvos, skirtingiau pabrėžia įvairias tendencijas bei reiškinius, bet pateiktais argumentais vienas kitą papildo ir paryškina. Todėl spausdiname pasisakymus mažai juos tetrumpinę, nežiūrint, galbūt, esminių minčių pasikartojimų.

Redakcija

JUOZAS KREIVĖNAS

REALIOS IDEOLOGIJOS IEŠKOJIMO DEŠIMTMETIS

Maždaug ligi 1950 metų gyvenome pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, vadinomės tremtiniais ir turėjome vilčių neužtrukdami grįžti į Lietuvą, į gyvenimą, kurį pertraukėme pabėgdami nuo bolševikų. Pasirodė, kad mūsų viltys nepagrįstos, 1940-1950 metų emigracija į užjūrius parodė, kad iš tėvynės pasitraukėme ne trumpam pasivaikščiojimui, bet visam gyvenimui. Svečiuose kraštuose įsikūrėme. Iškart tik širdies gilumoje, o paskui jau ir viešai teko prisipažinti, kad netikime į grįžimą ir į buvusio gyvenimo atsistatymą. Vis labiau artėjome prie nuomonės, kad tėvynė paliko joje palikusiems. Net ir tėvynės laisvė mūsų akyse pasirodė tik kaip gerų audinių siuntinys, kurį kartais pasiunčiame į tėvynę saviesiems, bet patys tų savųjų likimo sau nelinkime.

Nuo tėvynės vis tolome. Tarėmės savais darbais ir aukomis tėvynę laisviną, bet laikas parodė, kad esame labai ribotų pajėgų emigrantai, savo valstybinių tikslų pasiekti galėtume tik prisiplakę prie galingo sąjungininko. Deja, eina dešimtmečiai, o jokio realaus sąjungininko nesimato.

Pastarasis dešimtmetis, 1960-1970 metai, yra išeivių bandymo grįžti prie realios ideologijos metai. Kad išeivija ėmėsi ieškoti realios ideologijos, nulėmė eilė priežasčių, kurių bene svarbiausioji — per ilgai užsitęsė ir neišsipildė greito tėvynės išlaisvinimo viltys. Toliau — išeiviai pastebėjo, kad jie jau sensta, o tėvynės problemos išspręsti gali neužtekti net ir kelių kartų gyvenimo. Kad ir nepriklausoma Lietuva atsistatytų, nėra pagrindo manyti į ją grįšiant nors kiek žymesnio pabėgėlių nuošimčio. Paaiškėjo, kad pabėgėlių jaunoji karta yra stipriai paveikiama vietinio gyvenimo ir savo tėvų idealo pilnumoje net ir nesirengia perimti. Tėvynėje įsigalėjęs režimas išeiviais susidomėjo ir pradėjo su jais ieškoti kontakto. Taip ligšiolinė laisvinimo politika susidūrė su savo patvarumo išbandymu. Ir ši politika nebuvo pajėgi atsakyti nei į vieną svarbesnį išeivių tolimesnio apsisprendimo klausimą. Dešimtmetis, pradedant 1960 metais, pradėjo iš vienos pusės — ieškojimų, bandymų bei klaidžiojimų, o iš kitos pusės — visiško pasimetimo ir kelio ieškančiųjų drausminimo dvasioje. Išeivijoje, reikia pripažinti, lietuvių visuomenė yra kupina lietuviško patriotizmo, aukojasi ir

darbu ir pinigu. Deja, virš gyvybinių tautinių reikalų čia turime menkavertę pseudopolitiką, dabarčiai pučiančią iliuzijų balionus, o ateičiai nepaliekančią nieko.

Maždaug prieš dešimtį metų tūlo niujorkiškio lankymasis Vilniuje ar tarybinės spaudos paroda Čikagoje tebuvo tiek reikšmingi įvykiai, kad pradėjo triukšmą, reakciją prieš vis labiau stingstančią oficialiąją rutiną. Iš vienos pusės buvo nuolatinių daugiau ar mažiau pavykusių veiksmų: spaudoje straipsnių, susitikimų su atvykstančiais iš Lietuvos, kelionių į Lietuvą ir t. t. Konservatyvioji pusė čia, kaip ir daug kur kitur, nesusiorientavo. Buvo apstu visokių išpuolių spaudoje ir subuvimuose, o jau įvairiausių rezoliucijų buvo tiek, kad vargiai kada bus kam noro net ir jų skaičių nustatyti. Šitoji reakcija per ištisą dešimtmetį nepastebėjo, kad — pirma — drausmės ardytojai nėra joki tėvynės išdavikai, — antra — drausmės ardytojų skaičius nuolat didėja, ir — trečia — ateina į gyvenimą nauja išeivių lietuvių intelektualų karta.

Po dešimtmečio, 1970 metus pradedant senoji reakcija dar tebeturi tam tikrus jai ištikimus visuomenės kadrus, tebeturi savo rankose didžiumą išeivių spaudos, bet jau neturi ateities. Lyg užsukti, reakcininkai tebesilaiko savosios ir dvasios ir raidės. Praktikoje tai reiškiasi tam tikru visuomenės susiskaldymu. Gi jaunų intelektualų kartoje, nors dar ryškus nepatyrimas ir išsiblaškymas, matosi neabejotina ištikimybė didiesiems lietuvių tautos idealams.

Reakcinės drausmės ardytojai net ir vardo neturi: vieni jie yra vienybininkai, kiti — akiratininkai, treti — kažkoki sambūriai koncertams organizuoti ir pn. Nėra čia jokio organizacinio apsipavidalinimo, nėra ir suformuluotos ideologijos. Jų didžiuma, kaip ir senieji, neatsisako politinių kontaktų su kitataučiais politikais, tvirtai laikosi tautinio nusistatymo, politinėse pažiūrose ištikimo Vasario 16-sios aktui. Ko jie norėtų naujo, tėra senojo veikimo pervertinimas, sutikslinimas ir papildymas. Jaunosios kartos kontaktai su kitataučių kultūrinio gyvenimo sektorium, o taip pat pastangos duoti Lietuvos reikalu vertingos literatūros nelietuvių kalbomis kaip tik veda į ilgų laiko distancijų veikimą.

Daug kitų lietuviškųjų problemų net ir nepastebėta per triukšmingą sprendimą klausimo, ar bendrauti su tautos kamienu ir kaip bendrauti. Pabėgėliai per daug savo gyvenime neteko, kad su Lietuvos okupantu galėtų bendrų kalbų turėti. Greta stiprių emocijų, aišku, kad tik ryšiai su metropolija gal galėtų nors pratęsti išeivijos nutautimo procesą. Betgi ryšiai su tautos kamienu mūsų sąlygose galimi tik iš okupanto malonės. Tokį nelengvą ryšių su tautos kamienu klausimą dar pasunkina vienos iliuzijos, būk ryšių su tautos kamienu palaikymas gali apsunkinti politinį veikimą siekiant nepriklausomybės, o kitos iliuzijos —, būk tarybinis statusas lietuvių tautai esąs vertingesnis už nepriklausomybę.

Vienokiam ar kitokiam sprendimui bendravimo su tėvyne klausimuose daug reikšmės turi pačių sprendikų mentalitetas ir intelektualinis lygis, ko, labai gaila, ligi šiol buvo kaip ir nenorėta pastebėti. Sprendžiant grynai savų poreikių mastu, daug kam nėra reikalo pasiilgti tėvynės kultūrinių laimėjimų, nes net ir išeivijos kultūrinio gyvenimo esą per daug. Vadinamiems mūsų politikams (tikriau — pseudopolitikams) dažniausiai yra gan svetimos ne tik tėvynės, bet ir išeivijos švietimo ir specialistų prieauglio problemos. Tokių asmenų pretenzijos į „visų lietuvių" atstovavimą ir į neklaidingumą gaminant rezoliucijas kultūriniais klausimais, suprantama, kai kur visiškai neimponuoja. Pvz. mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje visai ryškiai jautėsi nesidomėjimas veiksnių rezoliucijomis ten, kur eina kalba apie pažinimą tautos kamieno.

Ryšių su tautos kamienu klausimas aiškiai yra viso praėjusio dešimtmečio leitmotyvas, visus kitus klausimus daugiau ar mažiau užgožęs. Šis klausimas ir vienoks ar kitoks jo sprendimas yra labai reikšmingas tiek išeivijai, tiek tautos kamienui.

Ryšių su tėvyne reikalas išeiviams turi gyvybinės reikšmės. Įvairiuose kraštuose gal ir vieno kito šimto tūkstančių tarp kitataučių išsibarsčiusių lietuvių nereiškia, kad čia turime „tautą" ir nereiškia, kad čia turime minimalias tautinio išlikimo sąlygas. Kvaila yra ta medžio šaka, kuri tariasi galėsianti išlikti gyva atsiskyrusi nuo kamieno.

Su išeivija ryšių yra reikalingas ir tautos kamienas. Šiaip ar taip, Tarybų Sąjungoje mažesniųjų tautų dvasinis gyvenimas orientuojamas į rusus. Po ilgesnio laiko ir Lietuvoje yra galimybių atsirasti rusų kultūros lietuviškai atmainai. Kuo platesnis bendravimas su Vakarais sudaro lietuvių tautai galimybę išlikti su savita lietuviška kultūra. Kas čia iš lietuvių stoja skersai kelio, tėra arba nesubrendėlis arba priešas.

Su išeivija ryšių prireikė ir dabartiniams Lietuvos šeimininkams. Normaliai imant, bolševikai turėtų be jokių kompromisų siekti su jais neinančių išeivių sunaikinimo ar bent jų visiško suniekinimo savo valdinių akyse. Mūsų žmonių kvietimas Lietuvoje lankytis, jų korektiškas priėmimas, mūsų kultūrinių vertybių Lietuvoje pripažinimas ir t. t. rodo ne ką kitą, kaip kompartijos vykdomą tam tikrą leninio tipo Nepą, nuolaidų politiką. Be abejo, tai daroma su tam tikromis viltimis, kitaip į žaidimą nesileistų. Per dešimt metų ir čia kai kas paaiškėjo. Komunistams ne visai malonus išeivių kietas ir vieningas laikymasis lyg ir suskilo. Šiuo metu per mūsų kraštutinės drausmės saugotojų trumparegystę ir neapdairumą mes riejamės tarpusavy ir tėvynę „laisvinam" vieni nuo kitų. Anoj pusėj daug kam linksma, kai mes savo tarpe atrandam gausybę komunistų ir jų agentų. Gerai psichologiškai išnaudojant žmogiškąsias silpnybes ir besikeičiančio laiko nuotaikas, anoj pusėj atsiranda noro su išeiviais leistis į kalbas. Betgi komunistai gerai supranta išeivius laikantis to patarimo, kurį klebonas Don Kamilio davė savo šuniui, jį skolindamas medžioti komunistui Peponei: Eik, eik, tik saugokis, kad į partiją neįrašytų!

Taip pat yra visiškai aišku, kad Lietuvoje (ir daug kur kitur Tarybų Sąjungoje) yra labai gausu vertingų ir atsakingų žmonių, kurie savo komunistinius ir tautinius jausmus suderino. Daug kam kolegų komunistų abejojant ir net nepritariant, anie siekia draugysčių su išeiviais.

Kaip matome, ryšių su tėvyne klausimas yra sudėtingas ir painus. Ateitis parodys, kas ir kiek čia sugebėjo pelnytis. Praėjusis dešimtmetis tedavė principinį sprendimą. Toliau teks susidurti su nelengvai daromais konkrečiais sprendimais. Daugiau ar mažiau dar vis girdėsis mažėjančios reikšmės kiek liguistų mėginimų šį procesą sulaikyti. Bet tai jau — ateinančio dešimtmečio problemos.

Praėjusio dešimtmečio eiga ir pabaiga parodė, kad išeivija dar pajėgi nuveikti ką Lietuvai reikšmingo, bet jau pakankamai susenus ir nesunkiai mato savo visuomeninio gyvenimo atomazgą. Dar pakanka vilčių tautiškai nesunykti, bet matosi nevilties ir sunykimo žymių. Pastebimai padidėjo visuomenės domėjimasis lietuviškais darbais. Pasitaiko koncertų, kur išperkami visi bilietai. Didėja domėjimasis lietuviškuoju švietimu. Didėja skaičius tokių leidinių, kurie išparduodami. Tiesa, laikraščių prenumeratorių skaičiai dažniausiai mažėja. Kol kas šis mažėjimas nėra grėsmingas, nes proporcingai išeivių skaičiui visokios periodikos, menkavertės turiniu ir reikšme, turime žymiai per daug. Praėjusio dešimtmečio bėgy lietuviškoji periodika visgi beveik ištisai išsilaikė.

B. PŪKELEVIČIŪTĖS „RUGSĖJO ŠEŠTADIENIS"

KETVIRTOJI KNYGA — KETVIRTOJE VIETOJE

Yra sakoma, kad paskutinę gyvenimo akimirką žmogaus sąmonėje blyksteri visi reikšmingiausi jo pergyventi įvykiai. Ar tai tiesa? Tie, kurie tikrai žino — nebepasakys...

O ką veikia žmogus paskutinę savo gyvenimo dieną?

Maždaug tą patį, ką veikė paskutinę savaitę, mėnesį ar metus: pasiginčyja su sūnumi, pasibara su marčia, pasikolioja su draugu... Su pačia mirtimi reikalus aptaria, padiskutuoja, pasideri. Ir telefonu, ir akistatoje, prie bilijardo partijukės, prie konjako čierkos... Vieną kitą eilėraštį padeklamuoja...

Ir viskas? — paklausit nustebę.

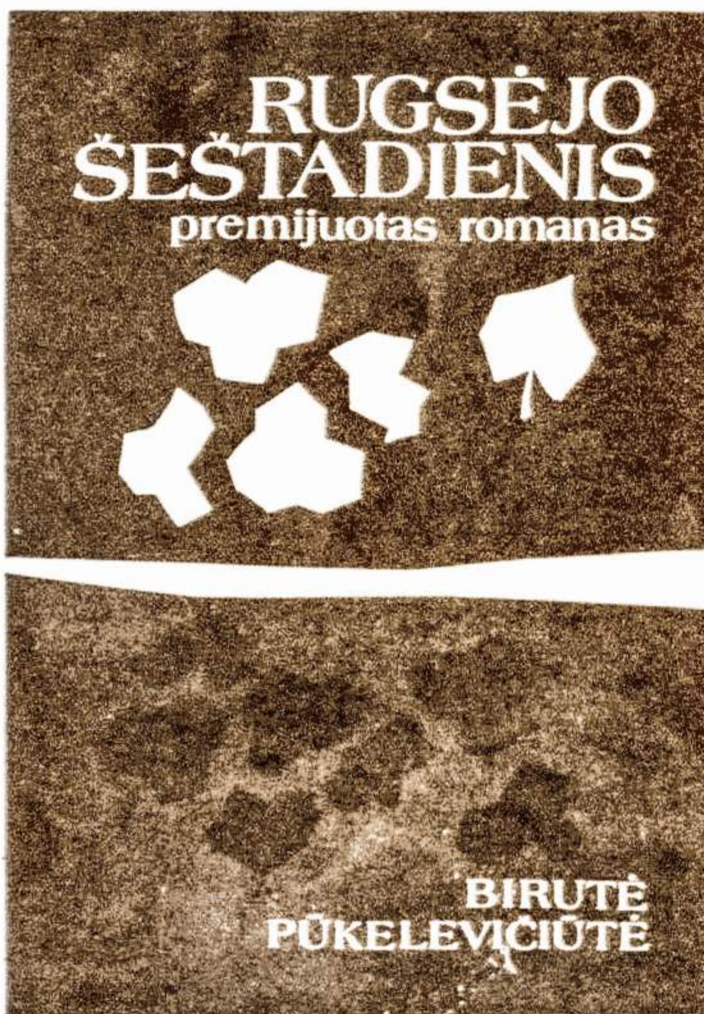
Beveik. Tiesa. Žmogus dar prisimena ir ryškiuosius savo gyvenimo momentus: susitikimus su dėdėm ir dėdienėm, smulkius nuotykėlius gimnazijos bendrabutyje, visam šitam reikalui rėmus sudariusį istorinį foną...

Tik tiek? —

Beveik... Jeigu tikėti „Rugsėjo šeštadieniu", naująja Birutės Pūkelevičiūtės knyga, laimėjusia devynioliktąjį *Draugo* romano konkursą...

Pagrindinis to romano veikėjas (ir pasakotojas) yra septyniasdešimties metų senis, Lietuvoje buvęs smulkus valdininkas, šiame krašte sulaukęs pensininko amžiaus ir kultyvuojąs savo pomėgį — laikrodininkystę. Jis gyvena Čikagoje, lietuviškajame Marquette Parke, su sūnumi bendrai įsigytame name. Gyvena, sakytum, kaip ir visi šitokio amžiaus žmonės: rytais žolę aplink namą palaistydamas, šio to nupirkt išeidamas, su anūkėliu Sauliuku laiks nuo laiko pabendraudamas, sūnaus ir marčios nuolatinių rietenų besiklausydamas...

Iš nusistovėjusios kasdieninės rutinos Pranciškų Gerulaitį mažai ką teišmuša ir pono Mors (primenančio Joe Parkerį iš Antano Škėmos „Apokaliptinių variacijų") pasirodymas. Kad ponas Mors (įdavęs Gerulaičiui pataisyti savo keistą laik-

rodį ir darbui atlikti terminą nustatęs kaip tik šio šeštadienio vakare) yra ne kas kitas, kaip pati mirtis — duodama aiškiai suprasti jau pačiame pirmajame romano skyriuje. Gerulaitis, žinoma, tuo nenori tikėti. Rimčiau tesusirūpina tik sužinojęs, kad tas ponas Mors yra ne jo, bet anūkėlio Sauliuko mirtis. Tada ir užveda derybas, siūlydamas save Sauliuko vieton. Kiek atrodo derybos yra vaisingos...

Pirmasis B. Pūkelevičiūtės romanas „Aštuoni lapai", išleistas 1956 metais ir taipgi laimėjęs *Draugo* konkursą, vaizdavo jaunos merginos pergyvenimus svetimame krašte paskutinėmis karo dienomis. Ir ano romano herojė nekartą žiūrėjo mirčiai į akis (tegul ir netokio konkretaus pavidalo, kaip ponas Mors, bet nemažiau realios) ir prisiminė nevieną šviesesnį ar tamsesnį savo trumpo gyvenimo epizodą. Tie epizodai, betgi, niūriai kontrastinguose aplinkos rėmuose buvo žymiai ryškesni, tikresni, nejučiomis įsirėžiantys skaitytojo atmintin. Labiau intriguojanti, žinoma, buvo ir pati tema: jauna, trapi, gležnutė mergina didžiulio sužvėrėjusio košmaro sūkuryje. Tartum ta pasakos Raudonkepuraitė, apsupta iš kiekvieno užkampio tykojančių aštriadančių vilkų. Herojės išgyvenimų autentiškumu suabejoti skaitytojas, galima sakyti, beveik neturėjo progos.

„Rugsėjo šeštadienį" skaitant, progų suabejoti atsiranda tikrai perdaug. Aplinka čia, tiesą sakant, perdėm autentiška. Marquette Parko gyventojas čia atpažins ne tik gatves, restoranus, kepyklas ir karčiamas, bet įžiūrės net ir kai kurių sau pažįstamų figūrų siluetus. Nepatikės tik paties herojaus dvasinio paveikslo autentiškumu. Patikėti tuo, ką Gerulaitis pasakoja, yra nesunku. Sunkiau patikėti, kad tai, ką jis pasakoja, sudaro jo gyvenimo esmę. Skaitytojas perdažnai verčiamas abejoti Gerulaičio nuoširdumu. Kada jis tartum netikėtai susigriebęs „pats save subara" sakydamas: „O, kad tave smala, Pranciškau Gerulaiti! Panūdai vaidinti karalių Lyrą?" — skaitytojui nejučiomis ateina noras pridėti „ir dar klojiminiame Genovaitės pastatyme?" Nes iš tikrųjų tas Gerulaitis perdaug dažnai vaidina. Jis kalba arabiškomis patarlėmis, mezopotaniškomis legendomis, trapistų vienuolynų psalmėmis, anekdotais, nugirstais 69-tos gatvės karčiamose ar išskaitytais horologijos žurnaluose, bet labai retai savo paties žodžiais, savo širdies kalba. Jis vaidina Gerulaitį-laikrodininką, Gerulaitį-literatą ar pseudopoetą, Gerulaitį-romantiką, Gerulaitį-biljardistą, bet tik labai retai Gerulaitį-vyrą, tėvą, draugą, tik labai retai kada Gerulaitį — žmogų. Kada jis taria: „Mąstau apie tai. Taip mąstyti rugsėjo keturioliktą dieną man liepė ponas Mors. Ir tuo metu pirmą kartą pajuntu didelį, beveik alpinantį norą — išsiplėšti iš mirgančio karnavalo minios, nusviesti žemėn savo kaukę ir pajusti krintančio lapo vienatvę" (77), skaitytoją apima nemažiau alpinantis noras jam sušukti: „Tai kodėl gi neišsiplėšei, kodėl gi nenumeti tos kaukės, kodėl gi nepajunti tos vienatvės?!"

Tiesa, yra scena ir Gerulaičio praeityje turėjusi, atrodo, tikrai didelės reikšmės ne vien jo paties, bet ir artimųjų gyvenimams. Tai intymesnė meilės scena su Mone, savo būsimąja žmona, tuo metu geriausio draugo Alekso mylimąja, vykstanti pastarajam besikankinant mirties patale. Nors dėl draugui padarytos nuoskaudos įsigriaužęs kaltės jausmas, atrodo, Gerulaičiui atnešė nevieną nemigo naktį, nors, kiek pusiau lūpų prasitariama, šitai galėjo būti ir žmonos Monės ankstyvos mirties priežastimi, šis epizodas traktuojamas veik lygioje plotmėje su kitais, jam teskiriant vos porą puslapių ir jau niekur daugiau nebeužsimenant.

Gerulaičio nenorą būti atviru, o ir autorės pomėgį operuoti neišperkamais vekseliais, taikliai pavaizduoja kad ir šitoksai paragrafas:

„O aš, pažinęs Valę, pirmą kartą pamačiau, kokia šviesi gali būti vakarinė žvaigždė. Pirmą kartą pergyvenau tą nuostabų visos būties atsimainymą, kai kiekvienas daiktas, lapas akmuo, medis — nors tebesivadina senais vardais, bet įgauna iki tol nepastebėto grožumo ir teikia džiaugsmo, teikia džiaugsmo!

Kaip aš galėjau Valę taip lengvai palikti? Aš ją turėjau susirast net pasaulio krašte!" (158)

Ir viskas. Taip ta Valė ir ta meilės istorija lieka tik Gerulaičio ar Pūkelevičiū-

tės galvoja. Nebent Pūkelevičiūtė galvoja, kad jos herojui tereikia tik šūktelėti, atsidusti, o skaitytojas pats susikurs kilniausias meilės istorijas. Šitai prileidžiant, juk nebereikia nė romano. Kol kas keliais sparnuotais žodžiais nė stiprių charakterių nė didelių pergyvenimų dar niekas nesukūrė...

Kalbant apie charakterius bent keletas jų „Rugsėjo šeštadienyje" yra tikrai gyvų, įtikinančių ir ilgiau atmintyje išliekančių. Tai Gerulaičio sūnus Zigmas, išlepintas vienturtis, ribotų gabumų, neryžtingas silpnabūdis, jo žmona Laima, didelių ambicijų ir mažos dvasinės kultūros įnoringa moteriškė, jos patarška draugė — simpatinga cholerikė Jolė. Ryškiųjų veidų galeriją papildo ir Gerulaičio bendraamžis, buvęs advokatas Viktoras Dumčius su savo klusnia, jam atsidavusia ir jį adoruojančia žmonele, ir Laimos motina, tipiška miesčioniška „poniusinka". Gaila tik, kad pastarieji trys yra perdėm sukarikatūrinti, perdaug vienašališkai pristatyti.

Šalutiniais veikėjais yra ypač gausios Gerulaičio ekskursijos į praeitį. Kai kurie jų turi ir vieną kitą ryškesnį bruožą. Bėda tik, kad pačiam romanui jie dažniausiai nieko neduoda. Skaitytojas dažnai pasijunta tartum svečias šeimininko į rankas įduotas seną šeimos albumą, pilną nepažįstamų, nereikšmingų ir neįdomių veidų, sustingusių dirbtinose pozose jas išryškinančios nemažiau dirbtinos butaforijos fone. Šeimininkui nuolat entuziastiškai plepant ir sklaidant lapus, svečias verčiamas iš mandagumo gėrėtis ir stebėtis, droviai šypsodamasis, vis laukdamas progos nepastebėtai pasišalinti...

Nesunku suprasti, kad „Rugsėjo šeštadienis" iš B. Pūkelevičiūtės pareikalavo daug studijinio darbo, amerikietiškai vadinamo „research". Reikėjo gal perversti nevieną „Journal Suisse L'Horologie" ar „American Horologist and Jeweler" žurnalų komplektą (šitokie vardai paminėti romano tekste), reikėjo pasiknisti šaltiniuose, liečiančiuose Pirmąjį pasaulinį karą ir mūsų tuometinę išeiviją Rusijoje, reikėjo susipažinti su bilijardistų terminologija ir t.t. B. Pūkelevičiūtės pastangos čia tikrai sveikintinos, liūdijančios, kad ji savo darbą apmetė rimtu ir plačiau apimančiu žvilgsniu, įsijungdama negausion tokio studijinio darbo nesibijančių rašytojų grupėn. (Ilgai negalvojant čia prisimena Vytauto Alanto, Kazio Almeno, Jurgio Gliaudos, Juozo Kralikausko veikalai). Bėda ir vėl, kad, kiek iš rezultatų atrodo, B. Pūkelevičiūtė daugiau dėmesio skyrė medžiagos surinkimui, negu jos apdorojimui. Reikalavimai romanui nėra tokie pat, kaip, sakysim, horologijos vadovėliui. Nemanau, kad nuoširdžiai horologija besidomintis skaitytojas pirmoje eilėje griebtųsi B. Pūkelevičiūtės romano...

„Rugsėjo šeštadienio" aplanko paraštėje leidėjai pažeria autorei eilę komplimentų. Nieko stebėtino. Tokia leidėjų pareiga. Ypač, kad tie komplimentai šiuo atveju nėra visai iš piršto laužti. Daugiausia tiesos, mano supratimu, turi „stiliaus sultingumo" iškėlimas. Birutės Pūkelevičiūtės sakinys visuomet taisyklingas, grakštus, elegantiškas, atspindįs jos šviesų požiūrį, vietomis pagyvintas skaidriu humoru. Jos dialogai yra logiški, natūraliai vystomi ir jiems prikišti tebūtų galima nebent perdažną feljetoniškai skambančių banalijų vartojimą. Autorė, žinoma, čia galėtų pasiteisinti, kad tokia ir yra gyvoji mūsų pseudointeligentų kalba. Bet vis dėlto romanas juk nėra kasdienybė...

B. Pūkelevičiūtė išbandė visus svarbiausius literatūrinius žanrus. Ir sėkmingai išbandė: keturios knygos — trys premijos. O vis dėlto, mano perdėm subjektyviu supratimu, ji originaliausia ir stipriausia žanre, kuriame kaip tik premijos nelaimėjo, t. y. poezijoje. *Draugo* konkursus laimėjusių romanų eilėje „Rugsėjo šeštadienis" stovėtų kažkur apie vidurį, tačiau B. Pūkelevičiūtės iki šiol išleistų knygų eilėje šiam romanui priklauso ketvirtoji vieta.

Kazio Veselkos pieštas knygos viršelis ir aplankas — gana skoningas ir patrauklus. Nenorėčiau tikėti, kad jis piešė ir tą laikrodį, reprezentuojantį romano skyrelių vinjetes ir įkyriai skaičiuojantį paskutines Gerulaičio gyvenimo valandas. Kokio nors skonio tuose piešiniuose tikrai nedaug.

Birutė Pūkelevičiūtė RUGSĖJO ŠEŠTADIENIS. Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas, 1970. 237 puslapiai. Kaina $5.00.

Titas Guopis

Mergaitėms.

Aš esu vilkė, lūšis ir žalsvoji gyvatė.
Aš esu alkana — mano pirštai yra žnyplės.
Vakarais aš matau tolimus gaisrus ir laukinių arklių šešėlius.
O kai pritvinkusi naktis ima žaibuoti, susirenku į sterblę mėlynus žaibus:
Aš esu nerami.
Vidurvasario audroje ateina mano mylimasis.

Mano persirpę lūpos plyšta pusiau, kaip vaisius.
Mano krūtys yra dvi baltos paukštės raudonais snapais. Aš jas laikau abiem rankom, nes jos gali išskristi. Mano sąnariai ištirpsta kaip sniegas ir mano įsčius, kaip aukso kielikas prisipildo saldaus ir karšto vyno.
Aš esu palaiminta tarp moterų.

Dabar aš vaikštau tyliai ir esu atsivėrusi kaip žaizda.

laiškai

SACHARINAS IR CITRINA
(Tautinė vienybė ir savižudybė, AKIRAČIAI, Nr. 9(13), 1969 spalis)

Skaitysiu, kol AKIRAČIAI tesės tą, ką žada, t. y. būti „objektyvus, kritiškas ir atviras laikraštis“. Matyt, mūsų spaudai nėra lengva apsieiti be melodramatiškų straipsnių, lementavonių ir krokodilo ašarų. Neišvengėte ir Jūs. Turiu galvoje AKIRAČIŲ straipsnį apie tai, kaip kiekvieną iš Lietuvos atvykusį turėtume griebti į glėbį ir šiltai spausti ranką... Po tokių sacharinu perpildytų straipsnių nesinori nieko — tik citrinos arbatos.

West Hartford, Conn. P. G. Gailiūnas

KAŽKAS NETVARKOJE
(...kugelio gadynė, AKIRAČIAI, Nr. 3(17), 1970 kovas)

Su įdomumu perskaičiau paskutinį AKIRAČIŲ numerį. Perskaičiau ir savo straipsnį, ne dėl ko kitko — tik ieškodamas klaidų. Radau įdomų prasilenkimą su mano rašytu tekstu. Tai galiu išaiškinti, tik prileisdamas vieną iš sekančių galimybių:

a) Mano bičiulis Vladas Butėnas rinko šį straipsnį Morkūno spaustuvėje.

b) *Technikos žodžio* techn. redaktorius skaito AKIRAČIŲ korektūrą.

c) Redakcijoje yra VLIKo agentas.

Paragrafo dalis, kuriame bandau kritikuoti VLIKo laikyseną Kaniavos koncerto atveju išspausdinta taip:

„Klausimas tik, kada tokia agitacija gali būti vykdoma, kad nepakenktų pačiai visuomenei, kurios vienybė ir susiklausymas asmenims, turintiems bent kiek visuomeninės atsakomybės, turėtų būti daug svarbesnis nei tos visuomenės gerbūvis ir jos ateitis“.

Skaitytojas turėtų daryti išvadą, kad VLIKo pozicija koncertų atžvilgiu yra visuomenės gerbūvio ir jos ateities labui.

Rašiau gi taip:

„Klausimas tik, kada tokia agitacija galėtų būti vykdoma, kad nepakenktų pačiai visuomenei, kurios vienybė ir susiklausymas asmenims, turintiems bent kiek visuomeninės atsakomybės, turėtų būti daug svarbesnis už patį įvykį, kuris yra tik labai trumpos laikinos reikšmės. Peršasi aiški išvada, daugeliui mūsų veiksnių savo autoriteto išlaikymas ir noras užmesti visai visuomenei savą nuomonę yra svarbesnis, nei tos visuomenės gerbūvis ir jos ateitis“.

Pirmoji versija yra aiški nesąmonė. Manyčiau, kad korektorius, kuris skaito ir galvoja ką skaito, turėtų pastebėti, kad kažkas netvarkoje.

Šį numerį gavau šiandien. Taigi pristatymas į rytinius pakraščius turbūt yra tvarkoj.

Warwick, R. I. D. Šatas

PAVEIKĖ KITUS
(AKIRAČIAI aplamai)

AKIRAČIŲ turiniu esu ypač patenkintas. Perskaitau nuo pradžios iki galo. Bendrai skaitau lietuviškų žurnalų bei laikraščių net 15.

Nei vieno jų pilnai neperskaitau. *AKIRAČIAI* mano nuomone, visus juos viršija savo įdomumu. Man rodos, kad *AKIRAČIAI* kiek paveikė ir kitus mūsų laikraščius, jie pasidarė lyg atviresni, kiek sumažėjo tuščios gražbilystės, deda kartais ir vieną kitą rašinėlį kontroversinio turinio.

Taigi *AKIRAČIAI* pozityviai paveikė į kitų laikraščių (dar ne visų) turinį.

Australija V. Šliogeris

Paskutinį *AKIRAČIŲ* numerį gavau (prieš tai buvusius numerius kartais gaudavau, o, kartais, jų ir visiškai negaudavau. Tur būt, dėl paštininkų streikų Kanadoje.) Ačiū. Puikus yra Gedimino P. Kurpio straipsnis — „Viduriniõji karta atrado savo Lietuvą“. Judėkite ir judinkite!

Ottawa, Kanada Antanas Ramūnas

PERDAUG DAVINIŲ
(AKIRAČIAI aplamai)

Ar nebūtų jau laikas AKIRAČIAMS prisijungti prie tų negausių lietuvių leidinių svetur, kurie puoselėja ir kalbos kultūrą?

Akivaizdu, kad šitie reikalai AKIRAČIUOSE gerokai pasitaisė nuo pirmųjų numerių, tačiau, greitomis akimis permetus Nr. 3/1970, akysna vis dėlto krito ne vienas nukrypimas nuo priimtųjų lietuvių kalbos normų.

„Davinys“ lietuvių kalboje reiškia ne ką kitą kaip „racioną“. Galime kalbėti apie maisto davinį kareiviams (arba dypukams), bet tik ne apie statistikos davinius. Pastaruoju atveju, anglų „data“ prasme, galime juk sakyti „duomuo“.

AKIRAČIŲ bendradarbiai kartais neteisingai vartoja žodį „tulas“. „Tulas“ reiškia „dažnas“, o todėl negalima sakyti, pvz., „tūlas Jonaitis“.

Pagaliau AKIRAČIUOSE dažnai neteisingai rašomi tokie žodžiai: „anti-ideologinis“, vice-prezidentas“, „social-demokratas“ ir pan. Lietuvių kalbos normos nurodo rašyti: „viceprezidentas“, socialdemokratas“ ir t. t.

R. E. Maziliauskas

VALGOMI IR SKAITOMI
(AKIRAČIAI aplamai)

Žemaitis, pavaišintas retesniu patiekalu ir paklaustas, ar patiko, gebėdavo atsakyti santūriu pagyrimu — *valgomas*. Taip ir aš, paskaitęs *AKIRAČIUS*, galiu pasakyti — *skaitomi*.

Springfield, Pa. A. Salys

KODĖL MANĘS NEATSIKLAUSĖTE?
(LB rinkimai ir Grandinėlė)

Jūsų sąrašą asmenų į LB tarybą rinktinų ir nerinktinų gavau. Rinkimai buvo. Dabar pasakykite:

Kieno valia prakeikėte V. Zakarauską, J. Jasaitį, K. Bobelį ir kitus mano gerbiamus asmenis?

Kieno valia palaiminote Z. Rekašių, B. Nainį, P. Kisielių ir kitus asmenis, kurių galvosenos aš nesuprantu?

Ar tai mūsų smegenų plovimas leninizmo metodais?

Ar tai pasikartojimas rusčiojo ultimatumo A. Smetonai, kad Skučą ir Povilaitį įkištų į kalėjimą?

Žygiuok, mūsų avangarde, ir apsižiūrėk, kad nenulūžtum sprandą ir nenugriūtum į prarają.

Ateitis gi tavo rankose.

Vertinimo kriterijai susimaišė. Mums konservatoriams rūpi, ar Grandinėlė autentiškai suformuota. L. Sagio kaimynas J. Smetona sako, kad Grandinėlės polkutė nusichaltūrino. Kiti tvirtina, kad gražiosios Grandinėlės šokėjos dėvi katiušų sijonus.

AL Gimantas „Nepr. Liet.“ 1970.V.6 sentimentų tiradomis akcentuoja aukštą Grandinėlės techniką. Taip, technikos reikia. Grandinėlei jos užtenka. Aš, stebėdamas Grandinėlės pasirodymą Čikagoje 1969.XI.30, neiškenčiau neištaręs: tai judesio šampanas.

Geraširdei kaimo bobutei šito užtektų. Konservatorius, deja, reikalauja ne tik technikos, bet ir esminių tautinio meno požymių. Todėl konservatorius šaukia iš visos gerklės:

Šalin katiušų sijonus ir šalin polkučių monopolį iš tautinio šokio repertuaro!

AKIRAČIŲ 1970, Nr. 3 (17), šunelis loja, kad Grandinėlė autentiška. Aš to nematau.

AKIRAČIAI kaž kada labai rimtai vertino kultūros reiškinius. Dabar jaučiu kitokius vėjus. Apsižiūrėkite, kur važiuojate.

Su konservatoriška pagarba

Čikaga Jonas Kaunas

ANTROPOLOGINIAI...
(Atkelta iš 12 psl.)

pinigėliai, o komunistai pinigų čia negaili“. „Bet daugumoj tai buvo žiopliai“. „Jie atliko savo mauro darbą“. Su tais „šipuliais atkrito ir puvėsiai“...

Šios mintys, vėliau panašiais žodžiais ir argumentais kartotos dar ir Čikagos *Naujienose*, baigiamos pareiškimu: „Gaila, negaliu pasirašyti, nes turiu daug labai artimų Lietuvoj, kerštas visur pasiekia“.

Šią problemą apsvarstė specialiai susidaręs Tautos vienybės skaldytojų komitetas. Ištyręs padėtį atidžiai, komitetas konstatavo, kad redakcinės kolegijos narė šiuo atveju visiškai klaidingai nupaistė. Tokius straipsnius rašant, jos artimiesiems Lietuvoje joks pavojus negresia. Priešingai, jiems KGB pareikš didelę padėką, kad jie turi Amerikoje tokią giminaitę, kuri ryžtingai net pačius žinomiausius antikomunistus vadina komunistais, tuo tikisi juos sukompromituoti, o didelę išeivių akademinės jaunuomenės dalį išterlioja žiopliais ir bolševikų maurais. Tokiais politinės lietuvių išeivijos niekinimais jai sekėsi ją skaldyti nepalyginamai geriau ir greičiau, negu agitpropo tarnautojam ir visiem laurinčiukam. Jaunoji karta nutarė jai įteikti Oskarą už „single most idiotic performance“.

SĄRAŠAI IR ŠAUDYMAI

Dar ilgą laiką privačiuose sambūriuose, arbatėlėse ir draugijų susirinkimuose diskusijos tuo klausimu ėjo gyviau ir karščiau, kaip jokiu kitu „Lietuvos vadavimo“ klausimu ligi šiolei.

SAPIENTI SAT!

Nors V. Daunoro koncerto suardyti nepavyko, ir vis mažėja skaičius tų, kurie skelbė, kad koncerto rengėjai yra komunistai ir puvėsiai, A. Skiriaus leidžiamas ir Bernardo Brazdžionio redaguojamas *Lietuvių Dienų* magazinas (1970 m. balandžio mėn.) dar kartą jautė reikalo duoti savo tradicinį įvertinimą.

Ta proga religingiausio lietuvių poeto redaguojamas magazinas rašo: „Pagal ‚tarybininkų‘ logiką, mes, kurie kovojame dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės ir nepritariame rusų okupacijai, neturime logikos ir pralaimime, ir tam pralaimėjimui pagreitinti siunčiami solistai su koncertais. *Kas juos remia, tas padeda visiems pabėgusiems nuo komunizmo kuo* greičiau persiorientuoti ir vėl su jais sutapti. *Sapienti sat!*“ (m. pabr.).

Su ta lotyniška užbaiga norima pasakyti, kad komunistais vėl pavirsta tie, kurie rengia ir lanko lietuvių solistų koncertus iš sovietinės Lietuvos.

Jeigu tokių koncertų lankytojai „sutampa su komunistais“, tai Amerikoje ir Kanadoje, tur būt, turime jau apie 10.000 naujų komunistų. Pikantiška dar ir tai, kad Bernardas Brazdžionis, savo redaguojamame magazine skelbdamas tokius įstatymus, persiorientavusiais ir su komunistais sutapusiais jau laiko savo sūnų ir savo marčią (kuriuodu Daunoro koncerte dalyvavo ir, liudininkų tvirtinimu, smarkiai su kitais klausytojais plojo solistui). Taigi, „sapienti sat!“...

Kaip dalyviai pasakojo, vienas iš spalvingiausių ir karščiausių susikirtimų įvyko karių Ramovės pokalbiuose. Pirmininkas pareiškė, kad nusikaltusius tautinei drausmei į koncertą ėjusius karininkus reikia pasmerkti ir padaryti „atitinkamas išvadas“. Jį paremia vienas aktyvus ramovėnas, dar ligi šiol nepajėgęs išmokti taisyklingai lietuviškai kalbėti:

— Mes, kariai, kurie praliejom sava kraujas už nepriklausomybę, to reikalaujam, kad visos tos avinai būtų sutvarkyti, kaip mūsų vadas įsako. Jei aš turėčiau kavalerijos batalionas, aš pats tuoj sutvarkyčiau. Kas ėjo į koncertą ir patarnavo balševikam, tas yra — šūdas!

Tada pakyla kitas karys ir pareiškia:

— Aš siūlau taip pat pasirūpinti, kad būtų sudarytas sąrašas ne tik tų, kurie į koncertą ėjo, bet ir tų, kurie ten neėjo. Toks sąrašas bus dokumentas įrodymui, kurie iš tėvynės atvykusį lietuvį boikotavo ir jį sutikusius niekino. Kai nepriklausoma Lietuva atsistatys, pagal tą sąrašą žinos, kuriuos reikia sušaudyti...

Nuomonėms pasidalinus taip diametrališkai, jokio nutarimo nebuvo priimta.

Šiuos visus duomenis viena jauna lietuvė akademikė (dalyvavusi koncerte) ruošiasi panaudoti moksliniam darbui — disertacijai iš antropologijos srities.

POKALBIS SU KAZIMIERU BARĖNU

DĖL DUONOS, KULTŪROS AR MAKULATŪROS

R. . E. MAZILIAUSKAS: Štai, laikau rankose 28 palaidus spaudos lankus ant kurio pirmojo įrašyta: „Kazimieras Barėnas *Tūboto gaidžio metai*". Bus tai 76-sis Nidos klubo leidinys netrukus pasieksiąs skaitytojus. Nidos leidyklai vadovauji jau keliolika metų...

KB: Jeigu patį stebintų, kad ne Nida viską man išleidžia, tai čia būtų, tur būt, perdaug intymi kalba pasakyti tiesą.

REM: Paslaptis?

KB: Nida turi rankraščių, ir naujų vis dar pasiūloma, ir kiekvienas nori, kad jo knyga būtų ko greičiau išleista. Dėl to aš vis turiu pasitraukti atgal į eilę arba ir visai iš jos iškristi. Nepatogu gi pačiam tuos leidybinius dalykus tvarkyti ir užbėgti į priekį laukiantiems.

REM: Paskutinį savo apsakymų rinkinį pats išleidai?

KB: *Atsitiktinius susitikimus* leidau per laikraščio atkarpą, kad nenusimėtytų keliolika metų išlaukę rankraščiai. Buvau galvojęs ir su *Tūboto gaidžio metais* tą patį padaryti, bet tada laikraščio atkarpa būtų buvusi per ilgai užimta.

REM: *Gaidys*, berods, bus septintoji Paties knyga...

KB: Originali ne septintoji, bet tik ketvirtoji. Dar Vokietijoje buvo išleista *Giedra visad grįžta*, Nida prieš keliolika metų išleido *Karališką dieną*. Be to, ta pati leidykla yra išleidusi 1957 m. mano sudarytąją *Saują derliaus*.

REM: *Gaidžio metai* vis dėlto sudaro 438 puslapių knygą, vadinasi, tai stambus prozos veikalas, nors ir nėra pažymėta, kad tai romanas. Ar žanras sąmoningai nutylėtas?

KB: Nežinau, ar žanro žymėjimas ką nors duoda. Juk ir taip matyti, kad proza. Tie ir žanrų aptarimai pakankamai susipainioję, ne visi juos vienodai supranta, nevienodai ir praktiškai taiko. Nežymėdamas žanro, skaitytojo tikriausiai nenuskriaudžiu, o kritikams neužkertu kelio pritaikyti sau žinomas ir pamėgtas teorijas. Kita vertus, nerėminti į žanrus ir palikti tai atlikti skaitytojams ir kritikams ne mano išradimas. Ne aš pirmas, ne aš, tur būt, paskutinis.

REM: Kokį turėjai tikslą, kurdamas *Tūboto gaidžio metus*?

KB: Man rašant rūpėjo duoti kiek plačiau nupieštą vaizduojamojo meto foną ir didžiausią dėmesį skirti vaizduojamam žmogui. Ar man tai pasisekė, ar ne, turiu palikti kitiems spręsti. O ar tai romanas? Pagal tam tikrus aptarimus turėtų būti romanas. Bet gal kam nors atrodys, kad reikia pritaikyti tai knygai kitokie žanro rėmai.

REM: Gimei 1907 m. gruodžio 30., vadinasi, šiaip ar taip esi priskirtinas vyresniajai rašytojų kartai. Ar spausdintis tepradėjai pokarėje? Kada aplamai pradėjai kūrybinius bandymus?

KB: O, pradėjau bandyti seniai, bet rimčiau susigriebiau tik atsidūręs svetur. Susidarė tokias sąlygas, kad turėjau laisvą galvą, tai, atrodo, ir pasinaudojau jomis, kol vėl kitaip pakrypo tos sąlygos. Man rašyti reiškia turėti visiškai laisvą galvą. O ją ne visada galima palaikyti laisvą: čia šis, čia tas, ir taip pragursti žmogus keliolikai metų dėl duonos, dėl kultūros ar makulatūros. Bet vis dėlto ir dabar, po ilgesnės pertraukos, šį tą esu parašęs. Gal dar kai ką ir parašysiu.

REM: O ką gi skaitytojai iš rašytojo Barėno dar gali laukti, atseit, ką jau turi rankraščiuose?

KB: Netikiu, kad skaitytojai iš viso ko nors iš manęs lauktų. Čia, tur būt, tik toks tradicinis išsireiškimas tas laukimas. Bet, ar laukia jie, ar ne, turiu dar *Dvidešimt vienos Veronikos* rankraštį — knygą, kurioje yra 21 gabalas, ir kiekviename gabale vis pasirodo Veronika, ar kaip pagrindinė veikėja, ar kaip kitų gyvenimo stebėtoja ir dalyvė. Va, ir šiuo atveju, jei kam patiks, galės tą knygą vadinti novelių romanu, jei ne — tik *Dvidešimt viena Veronika*. Kur gi matei tiek daug veronikų krūvoj? Tur būt, niekur... Beje, tos *Veronikos* jau parašytos paskutiniaisiais metais.

REM: Kaip numatai *Veronikas* išleisti?

KB: Šiek tiek lūkterėjęs, būsiu priverstas ieškoti kokios išganingesnės išeities išleisti, jei nepasiseks surasti sprendimo Nidos knygų klube.

REM: *Europos lietuvio* metrikoje redaktoriaus pavardė neminima, tačiau visuomenei juk žinoma, kad faktiškai šį savaitraštį redaguoji. Aplamai esi ilgametis žurnalistas, laikraštininko darbą pradėjęs dar nepriklausomojoje Lietuvoje. Kokia iš tikrųjų buvo **Paties žurnalistinė karjera?**

KB: Ne tik žurnalistinės, bet ir apskritai jokios karjeros nesu padaręs ir manau, kad jau nespėsiu padaryti. Matyt, netinkamas esu nei į karjerininkus, nei į karjeristus. Mano visas žurnalizmas Lietuvoje buvo daugiau priešokiai, atsitiktinumas, tik be kita ko. Ir savo kelią į Londoną, į laikraštį svetur laikyčiau irgi daugiau atsitiktinumu. Tuo tarpu nebuvo daugiau laikraštiniame darbe patyrusio žmogaus.

REM: Jau keliolika metų Londone vadovauji Nidos leidyklai, redaguoji literatūros metraštį *Pradalges* ir *Europos lietuvį*. Nepaslaptis, kad skaitytojų skaičius palaipsniui mažėja. Jaunieji, priaugantieji retai teįsijungia į po truputį senstančių ir išmirštančių skaitytojų gretas. Remdamasis savo patirtimi, kokią ateities perspektyvą matai užsienių lietuvių leidybai ir spaudai?

KB: Kai skaitytojai sensta, išmiršta ar dar nepasenę nusibosta patys sau, tai aišku, kad ateina pabaiga. Bet kai kuriems dalykams ji ne perdaug greit dar ateis. Ilgiau išsilaikę laikraščiai dar vis tiek nepasiduos. Pavyzdžiui, *Europos lietuvio* prenumeratoriai nubyra labai lėtai. Laikraščių didžiausia bėda, man rodos, yra ta, kad jie priversti darytis neįdomūs — nėra gerų bendradarbių.

REM: Tad išeitų, kad mūsų spaudos ateitis nelinksma...

KB: Žinoma, kad ateitis nėra linksma, o knygos padėtis yra dar daugiau apgailėtina. Tik paskaičiuokite, kiek buvo leidyklų prieš keliolika, net prieš keletą metų. Kodėl gi jos sustabdo darbą? Žmogus be laikraščio dar lyg ir nenori būti. O dėl knygos jis ramiai miega...

REM: Kaip ilgai galės išsilaikyti *Pradalgės*?

KB: Nežinau, kas jas ištiks ir kaip greitai. Mano noras būtų ištempti iki *Dešimtosios pradalgės*. O po to nesakau su karaliais, kad tegu ir tvanas, bet nežinau, ar norės kas nors tęsti.

REM: Ar dabartinė Nidos leidyklos ir *Europos lietuvio* finansinė ir ekonominė bazė teikia vilčių ateičiai?

KB: Nidos ir *Europos lietuvio* finansinė ir ekonominė bazė priklausys nuo to, kaip žiūrėsime į reikalą. Jeigu galvotume, kad tie dalykai turėtų duoti pelno, tai reikėtų ilgai nesidairant viską sulikviduoti. Jeigu galvotume, kad tie dalykai reikalingi lietuvybei palaikyti ar kai kas ir kaip šioks toks įnašas į kultūrą, tai galima gyvuoti dar visą apskritą šimtą metų, nes Lietuvių Namų akcinė bendrovė, kuriai priklauso Nida ir laikraštis, nuostolių juk neduoda. Visa spaudos ateitis gali priklausyti tik nuo to, kuris požiūris vyraus.

REM: Ar Nida dėl to ilgainiui nepritrūks rankraščių, vertų išleisti?

KB: Kol kas neatrodo, kad Nidos knygų klubui trūktų rankraščių, kuriuos reikėtų paversti knygomis. Kaip žinia, kasmet leidžiame po *Pradalgę*, tai jeigu ir idealiai skaičiuotume, kad galime išleisti po kokį šešetą knygų kas metai, be jos, liktų dar penketas. O prieš akis yra dar rankraščių nemaža krūvelė.

REM: O lyginant literatūrą šiapus ir anapus...

KB: Nesunku pastebėti, kad Lietuvoje, ypač jaunesnieji rašytojai, išnaudoja sąlygas ir auga, būna pajėgūs vis geresnių darbų duoti. Svetur talentingesnieji linkę nutilti, nes, matyt, nebejaučia prasmės be reikalo naudoti energiją.

REM: Neseniai iškilo literatūrinis ginčas dėl tikros ar tariamos įtakos, kurią išeivijos poetai, ypač žemininkai, turį jaunesniesiems poetams Lietuvoje.

KB: Abejočiau. Bet aš kol tokio dalyko nesu pastebėjęs. Sunku būtų ir išvesti žemininkų įtakos galimybes. Žemininkai juk yra poetai be žemės, tai jie vienaip nusiteikę, o Lietuvoje kitaip. Jeigu tokią įtaką kas įžiūri, tai manyčiau, kad reikėtų aiškiau įrodyti.

REM: Koks Vakarų literatūros aplamai poveikis Lietuvos kūrėjams?

KB: Formalinių plačia prasme vakarietiškų įtakų lengviau būtų užčiuopti jaunesniųjų, o gal ir kai kurių vyresniųjų Lietuvos prozininkų ir dramininkų darbuose. Skaitai ir pagalvoji, kad šitas galėjo būti pažįstamas su Joyce, o anas su Becketu. Bet jeigu tos giminystės kiek yra, tai ji tėra tik formalinė.

REM: Gal galėtume surasti ir priešingos įtakos, atseit. ar išeivijos literatai yra įtaigojami dabar Lietuvoje kuriančiųjų rašytojų?

KB: Nemanau, kad taip būtų. Vakarai visada buvo ir yra visokių srovių ir formalinių išraityrmų šaltinis, ir Vakaruose gyvenantiems jaunesniesiems visa tai prieinama, ir kartais juos vilioja. Pavyzdžiui, mūsų svetur gyvenančių jaunųjų dramaturgų raštai aiškiai rodo, kad jiems gerai pažįstami vakarietiškieji teatrai ir antiteatrai. O Lietuvoje tik paskutiniaisiais metais pradėta mestis į formos eksperimentus, gal kai kuriais atvejais net ir perdaug.

REM: Kone kiekvienais metais, paskelbus literatūros konkursų laimėtojus ir Rašytojų draugijos premijos laureatus, iškyla balsai, abejojantieji sprendimų tikslingumu ir netgi pačių konkursų literatūriniu prasmingumu. Palyginti, daug Nidos leidinių susilaukia premijų, o tai Nidos vadovui, tur būt, yra malonu. Bet ką apie tuos konkursus ir premijas galėtumei pasakyti literato požvilgiu?

KB: Konkursų ir premijų neneigiu. Kai kurių konkursų rezultatai buvo puikūs, bet pasigėrėtinus teturėjome tik kelis atvejus. O šiaip — dažniausiai graudu, kartais — juokinga, kad kai kurie darbai apvainikuojami. Dėl to nesistebiu, kad dalis rašytojų konkursuose nedalyvauja ir palieka visus laurus skintis jų ištroškusiems, ir ne už tai, kad jie būtų verti. Prisipažinsiu, kartais mane stebina konkursų komisijų sprendimai. Svarstau sau vienas: argi gali būti, kad tokie ir tokie komisijos nariai neturėtų supratimo apie literatūrą? Nerasdamas atsakymo, pasidarau išvada, kad arba konkursui pasiųstieji darbai visi buvo labai žemo lygio genijų, arba sprendimui turėjo įtakos kokie pašaliniai motyvai. Ginčijamasi ir dėl premijų už išspausdintuosius darbus, tačiau čia reikalas man atrodo žymiai geresnis, nors ir čia, tikiu ir matau, sprendimai nėra laisvi nuo visokių pasaulėžiūrinių sumetimų ir srovinės priklausomybės — ranka ranką mazgoja.

REM: Ar teisingi kursuoja gandai, kad esi senas socialistas?

KB: Senas esu, tiesa. O socialistu laikau save irgi iš seno, ir jeigu aš kartais išdrįsčiau užmiršti, kad toks esu, kaip matai, gandai primena... Tie gandai kartais, pasirodo, būna tokie greiti, kad pirma manęs atbėga. Dar aš nesuspėjau nusikelti į kurią nors naują vietą, o jau žinoma, kas toks esu. Nueina gandai, žinoma, su pagražinimais, ir apsipratę su manim žmonės vėliau nustemba, kad esu socialistas ir vis dėlto žmogienos nevalgau...

REM: Praeitųjų metų pabaigoje *Europos lietuvyje* buvo išspausdintas laikraščio leidėjų, atseit, D. Britanijos lietuvių sąjungos ir Lietuvių Namų akc. bendrovės valdybos, pranešimas, menamai apribojantis redaktoriaus teises ir kompetenciją. Visuomenėje buvo pasigirdę balsų, kad tuo pranešimu leidėjai savotiškai išreiškė nepasitenkinimą redaktoriumi. Ar tai tiesa?

KB: Aš ir pats maždaug tiek težinau, kiek tame pareiškime parašyta. Jeigu leidėjai tuo ir rodytų nepasitenkinimą redaktorium, tai nieko negalėčiau niekam padėti. Aš vienas, o jų visas būrelis, o žinai gi, ką lietuviai sako apie galią ir valią, ir jie sako teisybę.

REM: Bene opiausia mūsų, svetur atsidūrusiųjų, dabarties problema yra santykiai ir bendravimas su tautos kamienu Lietuvoje. Šitam klausimui negali likti abejingas joks sąmoningas lietuvis, o ypač rašytojas ir redaktorius. Ką šiuo klausimu galėtumei pasakyti?

KB: Taigi, bendradarbiavimas su kraštu pasidarė viena pagrindinių temų. Laikraščiai pilni pasisakymų ta tema ir net aštrių ginčų. Bet nemanau, kad galėčiau trumpai nusakyti savo požiūrį.

REM: Kaip vertini *Akiračius*? Ar jie buvo reikalingi mūsų spaudos svetur rikiuotėje, ar jie save pateisino?

KB: Aš ir nežinau, ar *Akiračiai* pateisino save. Kai kur man kyla abejonių. Nemaža vietos jie skyrė pristatyti tam, kas anapus yra gera, bet daugiausia apsiribodami kultūros dalykais. Jeigu tikslas yra parodyti, kas ten vyksta, tai vienos srities pristatinėjimas yra gi ne visas gyvenimo vaizdas. Užsidedi, pavyzdžiui, gražią kepurę ir nuolat žvalgais į veidrodį: ai, kaip gražu! O švarko apibrizgusių alkūnių ar išdubusių kelnių šitaip ir nebematyti. Ryšium su tuo teisingai buvo pasigendama *Akiračiuose* dažnesnio gero žodžio, kas čia geresnio padaroma svetur. Priešingai, šiai pusei ne kartą gal buvo ir be reikalo pasakomas piktas žodis. Dar ko aš pats labiausiai pasigedau *Akiračiuose*, tai linijos. Kas vieno giriama, kito peikiama. Už ką gi *Akiračiai*? Jeigu einama atlikti tam tikros misijos, ko nors sukurti ar pravesti ar ką nors sudaužyti, tai negalima gi sukiotis apie tvorą ir po truputį pastovinėti abiejose pusėse. Pats *Akiračių* pasirodymas kelia tokius lūkesčius. Spaudos turime per akis, dėl to iš naujo leidinio laukiame, kad jis ateitų su kažkokiu aiškiu, dar iki šiol niekieno nevykdytu uždaviniu.

REM: Nejaugi *Akiračiai* taip ir neatlieka jokios misijos ar uždavinio? Jei leidinys spausdina įvairias nuomones, tai jau ir turime šiokią tokią liniją, būtent, ne vien tiktai „saviesiems" leisti viešai pasisakyti?...

KB: *Akiračiai* eina tik porą metų, todėl būtų stebuklas, jei jie būtų jau atlikę misiją — per trumpas laikas. Didelėms misijoms reikia kur kas ilgesnio laiko. Mano galva, reikia ir plano, linijos. Duoti visiems pasisakyti, surinkti įvairiausių nuomonių kolekciją, manau, nėra linija.

REM: Dėkui už pokalbį, Kazimierai!